R U O

Revija za
Journal of

univerzalno
Universal

odličnost
Excellence

Junij 2013
Letnik II, številka 2
ISSN 2232–5204

Fakulteta za organizacijske študije
Faculty of organisation studies

ISSN 2232-5204.
Izdajatelj: Fakulteta za organizacijske študije v Novem mestu.
Glavni in odgovorni urednik: Franc Brcar.
Uredniški odbor:
- Milan Ambrož - Fakulteta za organizacijske študije v Novem mestu, Slovenija.
- Boris Bukovec - Fakulteta za organizacijske študije v Novem mestu, Slovenija.
- Janez Gabrijelčič - Združenje rastoče knjige sveta, Slovenija.
- Annmarie Gorenc Zoran - University of South Florida, ZDA.
- Davorin Kralj - Inštitut za kreativni management, Slovenija.
- Mirko Markič - Univerza na Primorskem, Slovenija.
- Matjaž Mulej - Univerza v Mariboru, Slovenija.
- Marija Ovsenik - Univerza v Ljubljani, Slovenija.
Naslov uredništva: Fakulteta za organizacijske študije v Novem mestu, Novi trg 5, 8000 Novo mesto.

Izid publikacije je finančno podprla ARRS iz naslova razpisa za sofinanciranje domačih znanstvenih periodičnih publikacij.

© Copyright Fakulteta za organizacijske študije v Novem mestu. Vse pravice zadržane.

Kazalo

Mojca Jedlovčnik
Analiza pristopov vzgoje nadarjenih otrok v predšolski dobi 38

Polona Kambič
Sproščanje ustvarjalnih potencialov v Občinski upravi Občine Semič 49

Igor Miletić
Novi inovativni etični principi dviga varnosti v cestnem prometu 62

Cvetka Peterlin
Izboljšanje poslovnega komuniciranja na področju poslovodenja v šolstvu 74

Dodatek

Blaž Trbižan, Vasja Roblek
Pomen kognitivnih in afektivnih procesov pri delu z računalnikom A12

Samo Drobne, Marija Bogataj
Vpliv recesije na parametre kakovosti regionalnih središč in njihovo privlačnost A25

Uvodnik

Osnovni namen revije je, da avtorji v člankih predstavijo svoje raziskave. S tem predstavijo tudi sebe. Še bolj pomembno pa je, da bralci na tak način izvedo nova spoznanja. Da pa je ta izmenjava znanja uspešna, mora biti revija poznana in prepoznavna. To lahko doseže samo s kakovostjo.

V prvem letu izhajanja revija RUO ni bila nikjer indeksirana – ni se nahajala v nobeni bazi. Članki so bili dostopni preko spletne strani revije in preko Google učenjaka. Če v tem iskalniku vnesete npr. priimek avtorja, boste dobili zadetek. Če uporabljate za iskanje informaciji o avtorjih in revijah spletno aplikacijo Harzing, boste tudi v njej našli podatke o naši reviji in o člankih objavljenih v njej.

V letošnjem letu smo uspeli uvrstiti revijo na seznam revij, ki niso vključene v mednarodne bibliografske baze podatkov, se pa upoštevajo pri kategorizaciji znanstvenih publikacij. To je pomemben korak naprej, saj tako avtorji dobijo več SICRIS točk za strokovne in znanstvene dosežke. Narodna in univerzitetna knjižnica (NUK) je revijo uvrstila tudi v Digitalno knjižnico Slovenije (dLib), tako da so sedaj članki dostopni tudi preko te baze člankov.

Naslednji logični korak je, da revijo indeksiramo v kakšni mednarodni bibliografski bazi podatkov. To pa je mogoče samo, če revija doseže zahtevano raven kakovosti. Naša Fakulteta za organizacijske študije ta potencial vsekakor ima, samo izkoristiti ga je potrebno.

Urednik

Revija za univerzalno odličnost, Strokovni članek
junij 2013, letnik 2, številka 2, str. 38–48.

Analiza pristopov vzgoje nadarjenih otrok v predšolski dobi

Mojca Jedlovčnik*
Fakulteta za organizacijske študije v Novem mestu, Novi trg 5, 8000 Novo mesto, Slovenija
mjedlovcnik@gmail.com

Povzetek:
Raziskovalno vprašanje (RV): Kako pristopiti k vzgoji nadarjenega otroka v predšolski dobi, da lahko izkoristi vse svoje naravne potenciale?
Namen: Pri raziskavi smo želeli opredeliti primerne vzgojne metode, ki jih lahko uporabljamo pri nadarjenih otrocih v predšolski dobi in dokazati, da klasična oblika kaznovanja v takih primerih ni primerna in učinkovita. Z raziskavo smo želeli spodbuditi vse vzgojitelje in starše nadarjenih otrok, kakšen naj bo njihov pristop do otroka, ki je nadarjen in na kakšen način to nadarjenost spodbujati in je ne zatreti.
Metoda: Kvalitativna metoda: intervju z uporabo pravil v sedmih korakih.
Rezultati: Raziskava pokaže, da nadarjeni otroci v predšolski dobi potrebujejo poseben pristop pri vzgoji in da kaznovanje takega otroka lahko pripelje do zavrtja njegovih sposobnosti.
Organizacija: Raziskava bo vzgojiteljem v pomoč pri vzgoji in delu z nadarjenimi otroki.
Družba: Raziskava staršem in družbi nazorno prikaže težave, s katerimi se lahko srečajo nadarjeni otroci v predšolski dobi v primerih, ko z njimi ne vzpostavijo primernega odnosa.
Originalnost: V raziskavi smo se prvič lotili vprašanja, kako se nadarjen otrok v predšolski dobi odziva na kazen, take raziskave niso pogoste in nihče še ni uporabil take metode in takega vzorca.
Omejitve/nadaljnje raziskovanje: V raziskavi smo se omejili samo na dva primera nadarjenih otrok. V nadaljnji smeri raziskovanja bi bilo smiselno vključiti več primerov in raziskati tudi vidik vzgojiteljev.

Ključne besede: nadarjen otrok, predšolski otrok, vzgojitelj, razvojna psihologija, odnosi.

Tipologija COBISS: 1.04 strokovni članek.

1 Uvod

Zelo pomembno je, da nadarjene otroke odkrijemo že v predšolskem obdobju in da posvetimo dodatno pozornost delu z njimi. Zato je potrebno odgovoriti na vprašanje, kako naj vzgojitelj v vrtcu dela z nadarjenimi otroki in kako neprimerne vzgojne metode zavrejo razvoj njegovega potenciala. Kakšen je najprimernejši pristop k vzgoji nadarjenega otroka v predšolski dobi, da otrok lahko izkoristi vse svoje naravne potenciale?

Pri raziskavi smo želeli opredeliti primerne vzgojne metode, ki jih lahko uporabljamo pri nadarjenih otrocih v predšolski dobi in dokazati, da klasična oblika kaznovanja v takih primerih ni primerna in učinkovita. Z raziskavo želimo spodbuditi vse vzgojitelje in starše nadarjenih otrok, kakšen naj bo njihov pristop do otroka, ki je nadarjen in na kakšen način to nadarjenost spodbujati in je ne zatreti.

2 Teoretična izhodišča

Obstaja mnogo različnih definicij nadarjenosti, vsak od avtorjev se osredotoča na določeno področje, vendar pa je vsem skupno to, da opredelijo nadarjene kot tiste z nadpovprečno razvitimi sposobnostmi. Poglejmo nekaj definicij slovenskih strokovnjakov.

* Korespondenčni avtor.

Prejeto: 10. februar 2013; revidirano: 19. februar 2013; sprejeto: 13. junij 2013.

Nadarjenost je vsota danih in pridobljenih dejavnikov, ki omogočajo nadpovprečne stvarne ali latentne, osebne ali družbeno koristne stvaritve na enem ali več torišč ljudske dejavnosti (Strmčnik, 1998, str. 5). Ferbežer, Težakova in Korezova (2002) menijo, da so nadarjeni tisti, ki ima razvitejši živčni sistem, okarakteriziran s potencialom za reševanje nalog, ki terjajo visoko stopnjo intelektualne abstrakcije ali ustvarjalne domišljije. Menijo, da so nadarjeni tisti posamezniki od vrtca do srednješolske dejavnosti, ki izkazujejo neobičajne obete v nekem družbeno koristnem področju in katerih talente je mogoče spodbuditi. (str. 13)

Glogovec in Žagar (1990, str. 9) pa pravita, da je nadarjen tisti, ki je konsistentno superioren na katerem koli področju dejavnosti. V tujini se nadarjenim bistveno bolj posvečajo, tudi raziskav na tem področju je več. Tako Bergnova (2009, str. 419) govori o nadarjenih otrocih, kot o tistih z izrednim smislom za reševanje ugank in smislom za humor, njena raziskava pa kaže, da te lastnosti tudi niso pogojene z otrokovo starostjo. Kaj hitro lahko sami pri opazovanju opazimo, da so nadpovprečno nadarjeni drugačni kot drugi, zato zlahka postanejo posebneži. Od vzgojiteljev je večkrat slišati, da se med poukom oglašajo in ostali že kar pričakujejo, da vedo prave odgovore. In zato jim vzgojitelj niti ne pusti do besede.

Nagel (1987) opisuje nestrpnost nadarjenih, ko govorijo z vrstniki, ker jim ne morejo slediti, nadarjeni imajo za ostale prehitre misli. Sošolci si dosežkov, ki so toliko boljši od njihovih, ne znajo drugače razlagati, kot z bolno ambicioznostjo in pretirano marljivostjo, zato se iz njega norčujejo in ga zbadajo. Za vsakega otroka pa je skoraj nevzdržno, če ima zoper sebe večino razreda. Čuti se osamljenega in postane samotar in posebnež. V takem položaju mu ne pomaga še tako bleščeč intelekt, nasprotno: ker je intelekt vzrok diskriminacije in izolacije, se kar pogosto dogaja, da izjemno nadarjeni pišejo, namerno ali nehote, slabe naloge, pri pouku odpovedo ali pa reagirajo celo s popolno odpovedjo storilnosti. Da bi takšnim zapostavljenim otokom pomagali in jim dali možnost, da bi v kar največji meri razvili svoje sposobnosti, jih moramo najprej sistematično spoznati in jih nato tudi spodbujati. (str. 8)

Nadarjeni otroci shajajo z malo spanja, prej kot vrstniki spregovorijo in jih zelo zanima okolica. Že pred vstopom v šolo znajo brez velike tuje pomoči brati in računati. Značilno je še hitro dojemanje, nenavaden besednjak, spretnost v izražanju in osupljivo logično, samostojno mišljenje. Posebej nadarjeni otroci so tudi nenasitno vedoželjni, ker želijo vse zelo natančno vedeti, zasipavajo starše in okolico s svojimi vprašanji (Nagel,1987, str. 8).

V nadaljevanju Nagel (1987) še navaja, da niso samo pozitivne lastnosti in način vedenja simptomi posebne nadarjenosti ampak tudi odpor do učenja, izmikanje delu, dvom o sebi. Kontaktne težave, zavore in druge vedenjske nenavadnosti, so lahko paradoksalno znamenje talenta, ki pa ni imel možnosti, da bi se razvil in razlogi za to, da taki otroci svojih paradoksalnih sposobnosti ne izrabijo v polnem obsegu so: otrok se med poukom dolgočasi in izgubi zanimanje, čuti svojo premoč, je aroganten in noče sodelovati med poukom, svoje nadarjenosti se ne zave, dvomi o svojih sposobnostih in nima zaupanja vase, na koncu pa so še sošolci nevoščljivi zaradi visoke storilnosti in jo skušajo razvrednotiti. (str. 19)

Biti nadarjen pomeni biti drugačen od drugih z ozirom na kvaliteten razvoj določenega področja. Ravno ta drugačnost je tista, ki povzroči, da se nadarjeni otroci srečajo z določenimi težavami. Višji kot je nivo nadarjenosti, večja je razlika od povprečja in z več problemi oziroma pritiski se lahko sreča nadarjen otrok (Ferbežer, Težak & Korez, 2008, str. 26). Težava se tako pojavi med nadarjenimi otroki in okoljem, ki so mnogokrat posledica nesporazumov. Mnogi mislijo, da se zelo nadarjeni zavidljivo lahko učijo in se s čim ukvarjajo, da jim vse kar samo po sebi pade pred nos in da zato ni potrebno, da bi jim posvečali posebne pozornosti, kar pa seveda ni res. Je pa res, kot trdi Nagel (1987), da so zelo nadarjeni individualisti, ki imajo za svojo starost že močno izraženo osebnost. Zato je o njih težko izrekati posplošujoče sodbe. Marsikaj opozarja na to, da so posebej talentirani bolj občutljivi in za okolje "težji" kot večina otrok, da so zahtevnejši v svojih željah, trdovratnejši v uveljavljanju interesov, bolj nagnjeni k bojaznim v svojih fantazijah in ranljivejši z nezadovoljenimi potrebami. (str. 23)

Po besedah Christopherja (2002) so nadarjeni otroci pogosto zelo zahtevni do sebe in so veliki perfekcionisti, kar jih lahko pripelje do resnih čustvenih stanj. Vsake stvari, ki se je lotijo želijo izpeljati perfektno in ta vedenjska lastnost lahko pripelje otroka do depresije oziroma v nezdrav čustveni razvoj. (str. 26–27)
Tudi Ferbežer, Težakova in Korezova (2002, str. 19) opozarjajo na težave, kot so občutki manjvrednosti, dvom v lastne zmožnosti, zmanjšan občutek lastne vrednosti, s katerimi se nadarjeni srečajo, ker imajo visoke cilje, katerih včasih iz različnih vzrokov ne morejo uresničiti.

Kot vidimo je zelo pomembno, da nadarjenim otrokom priskočimo na pomoč, jih motiviramo in spodbujamo.

Nagel (1987, str. 11) opozarja, da se lahko otrokova nadarjenost izraža na različnih področjih, zato lahko govorimo o več vrstah nadarjenosti in vse te nadarjenosti se izredno redko pojavljajo izolirano, zvečine so med seboj prepletene. Nadarjenost po obliki ločimo na univerzalno, kar omogoča nadpovprečne rezultate v več ali večini dejavnosti in parcialno – talentiranost na ožjem področju (Strmčnik, 1998, str. 6). Tuja strokovnjakinja Roeperjeva (2008, str. 9) opisuje nadarjene otroke kot zelo občutljive in pravi, da se zelo zavedajo okolice in nenehno sprašujejo kako in zakaj živijo na tem svetu.

Veliko strokovnjakov v zadnjem času posveča pozornost problematiki nadarjenih otrok, njihovem prepoznavanju in išče najbolj primerno metodo za razvoj njihovega potenciala in ustvariti primerno zakonodajo na tem področju. Kajti stvar bazira na osnovnem zagotavljanju človekovih pravic, ki narekujejo, da moramo tem nadarjenim otrokom nuditi možnost, da izkoristijo svoje naravne danosti. Identifikacija nadarjenega otroka mora sloneti na več postopkih (orodjih in metodah), kot so opazovanja, vprašalniki, seznami, testi, srečanja s starši, otroki, vzgojitelji in identifikacija takega posameznika zahteva širok pristop (Kelemen, 2012, str. 48). Najboljša oblika prepoznavanja nadarjenih je opazovanje, meni Margrainova (2012, str. 4–5), če opazovalec ve, kaj opazovati.

Ferbežer, Težkova in Korezova (2008) pravijo, da je do otrok potrebno biti pozoren, spoštljiv, posredovati jim je treba življenjski smisel, da se lahko sami usmerjajo in uresničujejo. Če jim tega ne izkažemo, nadarjeni otroci lahko zapadejo v dolgočasje in praznino. Odrasli, ki delajo z nadarjenimi, morajo biti razumevajoči in morajo razumeti, kako se ti problemi razvijejo v specifične potrebe, ki jih morajo znati zadovoljevati. (str. 28)

Isti avtorji (2002, str. 88) apelirajo na odrasle, da morajo otrokom pomagati pri razumevanju, kje se razlikujejo od ostalih, kje so njihove posebnosti, ki povzročajo probleme v medsebojnih odnosih. Vzgojitelji v vrtcu imajo torej veliko vlogo pri spodbujanju nadarjenosti. Ena najpomembnejših nalog, ki jo vzgojitelji imajo, je ustvarjanje ustreznega čustvenega ozračja v skupini, torej odnos vzajemnega upoštevanja in zaupanja. Vzgojno-izobraževalno delo bi moralo čim bolj temeljiti na sodelovanju vzgojitelja in otroka, saj je le tako mogoče doseči optimalen razvoj. Bodimo torej pozorni, kaj nam otrok pokaže, da ga zanima in kakšno podajanje znanja mu je blizu. Zakaj ne bi tega izkoristili in izhajali iz njegovih izhodišč. Med otrokom in staršem ali vzgojiteljem mora za uspeh steči odkrita komunikacija, kjer moramo otroka spodbujati in ga seznaniti z zdravimi občutki in ga voditi oziroma usmerjati, ko od sebe veliko pričakuje (Christopher, 2010, str. 28). Hargrove (2011, str. 41) trdi, da vsi, posebej pa še nadarjeni otroci, potrebujejo poseben-svoj prostor, kamor se lahko umaknejo in zatečejo, ko se počutijo osamljene, brez poguma, žalostni in nestrpni do okolice. Zaradi dolgočasja jih frustracije pripeljejo do malodušja in avtor trdi, da je naloga vzgojitelja, da jim pomaga najti njihov poseben prostor, kjer se samo temu otroku vzgojitelj za nekaj minut posveti. (str. 65)

Avtor ne vidi korenin za pomanjkljivo skrb za talente v pomanjkljivih šolsko organizacijskih možnostih in anomalijah šolskega sistema, ampak je prej mnenja, da je njihov izvor v stališčih in pomanjkljivi vednosti učiteljev o problematiki nadarjenih otrok (Nagel, 1987, str. 41). Po navedbah Karpove (2012, str. 53–54) so v Rusiji, z državno podporo,ustanovili poseben program za nadarjene, kjer za identifikacijo in razvoj nadarjenih skrbijo visoko in ustrezno izobraženi strokovnjaki iz cele Rusije.

V vzgojno-izobraževalnih zavodih bi se moralo spodbujati etično in socialno delo z nadarjenimi otroki, če se želi doseči njihov maksimalni razvoj in zato je potrebno pedagoške delavce in njihovo vodstvo ustrezno usposobiti (Berkowitz & Hoppe, 2009, str. 131). Roeperjeva (2008) pravi, koliko energije imajo nadarjeni ter kako intenzivno in kompleksno doživljajo stvari, ob tem pa jih drugi vidijo kot razdražljivost. Ker so močni, ustvarjajo lastni mehanizem za urejanje notranjih doživljanj, da pa se ne bi preobremenjevali z lastno globalno ozaveščenostjo potrebujejo odraslo osebo, ki ji zaupajo in se nanjo lahko zanesejo. (str. 9)

Tako sta že pred več kot dvajsetimi leti Glogovec in Žagar (1990, str. 19) opozorila, da je ena izmed prednostnih nalog vrtca stalna skrb za zagotavljanje udobnega in za učenje spodbudnega okolja. In še danes se velikokrat srečujemo z idealno vzgojo otrok in vprašanji, povezani s tem. Vedno znova smo v dilemi, kako reagirati v danih situacijah, kdaj reagirati in na kakšen način se odzivati na probleme, ki se pogosto pojavljajo pri vzgoji otrok. Ker je pristopov

pri vzgoji veliko, je tudi in še vedno kaznovanje pogosto uporabljena metoda. Aničićeva et al. (2002, str. 26) pravijo, da je kazen tesno povezana z disciplino in da ravno v tej povezavi naletimo na težavo, s katero se sreča nadarjeni otok v želji, da bi izrazil sebe. Cross (2011) nekako predvideva, da imajo običajni otroci načeloma več izkušenj s kaznovanjem in le to lažje prenašajo, ker naj bi že rasli s pričakovanjem. Nadarjeni pa v svoje moči podvomijo, ko so kaznovani. Ob tem postanejo prestrašeni in po navadi niso več isti, kot so bili, zgubijo zaupanje v odrasle, se odmaknejo in ostanejo brez poguma. (str. 43–44)

Glede na navedbe strokovnjakov smo želeli preveriti dvoje:

Teza 1: Primeren pristop k vzgoji z odkrivanjem otrokove nadarjenosti spodbudi njegov razvoj.

Teza 2: Neprimerna oblika kaznovanja pri nadarjenem otroku spodbudi izgubo otrokovega samospoštovanja.

3 Metoda

3.1 Zbiranje podatkov

Podatke, s katerimi smo raziskali obravnavani pojav, smo zbrali s pomočjo intervjuja izvedenega s starši nadarjenih otrok, vključenimi v vrtec. Zagotovili smo jim anonimnost in povedali, da se bodo podatki uporabljali zgolj v raziskovalne namene. Intervjuju smo opravili v mirnem okolju, zaprtem prostoru, brez motečih dejavnikov in pogovor vodili z vnaprej pripravljenimi vprašanji, kjer so nam intervjuvanci predstavljene težave s podrobnimi pojasnili. Trajanje posameznega intervjuja je bilo 60 do 90 minut in odgovore smo sproti zapisali.

3.2 Analiza podatkov

Kvalitativno zbrane podatke iz intervjuja v nadaljevanju prikažemo s kvalitativno metodo z uporabo pravil v sedmih korakih. Na osnovi pridobljenih odgovorov v prvem koraku urejamo gradivo, torej združimo podatke iz odgovorov v skupni transkript. V drugem koraku na podlagi usmeritvenih vprašanj določimo enote kodiranja, kjer smo vprašanja združili in dobili tri enote kodiranja. V tretjem koraku na podlagi enot kodiranja določimo pojme in jih združimo v kategorije in v četrtem koraku izpustimo vse nebistvene pojme in kategorije in ohranimo samo odločilne. S petim korakom, v odnosnem kodiranju, poiščemo, v kakšnem odnosu so si kategorije med seboj. Kategorije so tako osnova za postavitev paradigmatskega modela in za oblikovanje končne teorije.

4 Rezultati

4.1 Določitev enot kodiranja in odprto kodiranje

V intervjuju smo postavili sledeča usmeritvena vprašanja: (1) Kdaj ste pri svojem prvič opazili, da je nadarjen in da odstopa od množice?; (2) Ali so do podobnega zaključka prišli tudi v vrtcu?; (3) Kako pomembno se vam zdi odkrivanje in delo z nadarjenimi otroki?; (4) Kaj lahko po vašem mnenju, kot starši, doprinesete in pomagate pri vzgoji in napredovanju v

razvoju vašega nadarjenega otroka?; (5) Menite, da če so otroci deležni dodatne pozornosti, ki se jim nudi, lahko v polni meri razvijejo vse svoje naravno dane potenciale?; (6) Kakšen je odnos med vašim otrokom in vzgojiteljem?; (7) Ali je prišlo kdaj do večjega konflikta med otrokom in vzgojiteljem?; (8) Opišite prosim konfliktno situacijo med otrokom in vzgojiteljem.; (9) Ali ste ukrepali in kako?; (10) Bi lahko iz dogodka povzeli pozitivno stvar?

V nadaljevanju podajam povzetek skupnega transkripta skozi korake kodiranja (tabela 1).

Tabela 1. Enote kodiranja, pojmi in kategorije

Enota kodiranja	**Pojmi**	**Kategorije**
1.enota kodiranja ODKRIVANJE NADARJENOSTI	Zgodnja doba, Profesionalna usposobljenost pedagoga, Opazovanje	
2.enota kodiranja RAZVOJ OTROKA	Odkrita komunikacija, Individualno delo, Dodatne aktivnosti	starši, ostali, vrtec
3.enota kodiranja KONFLIKT	Otrok izraža sebe, Zadovoljevanje specifičnih potreb, Kazen kot metoda, za doseganje discipline, Nezaupanje v odrasle, Čustvene in osebnostne težave	otrok, vzgojitelj

4.2 Izgradnja paradigmatskega modela

Pri postavitvi paradigmatskega modela (slika 1) izhajamo iz enot kodiranja in postavljenih kategorij.

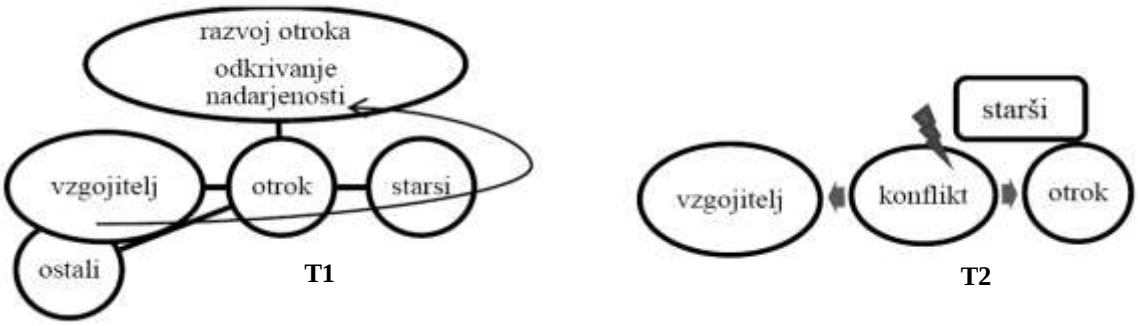

Slika 1. Paradigmatski model kvalitativne analize

Ključnega pomena za nadarjenega otroka je odkrivanje njegove nadarjenosti, ki vodi do optimalnega razvoja. Odgovornost za to je na strani staršev, vzgojiteljev in ostalih, ki so vključeni v otokov razvoj. Konfliktne situacije, ki nastopijo med vzgojiteljem in otrokom, lahko pripeljejo do posledic, če starši ne ukrepajo.

5 Razprava

Starši slej ko prej opazijo, da njihov otrok tako ali drugače odstopa iz množice in četudi ga spodbujajo in dodatno izobražujejo doma, v skladu z interesi, ki jih otrok kaže, postanejo starši posebej pozorni na otrokovo drugačnost šele po tem, ko so jih v vrtcu opozorili. Otrokovo odzivanje v določenih socialnih situacijah in izbruhi agresivnosti lahko porajajo probleme, ki so na meji obvladljivosti. In v obeh primerih, ki jih zajema raziskava, starši poročajo, da so bili s strani vzgojiteljev opozorjeni predvsem na moteče vedenje otroka, ki naj bi bilo v velikih primerih težko obvladljivo. Otroka sta svojo vedoželjnost in znanje želela izražati na mnogo načinov. Običajne igre in naloge, ki so bile del učnega načrta jima niso zadoščale in niso zadovoljile njunih potreb. Želela sta delati, raziskovati in početi več, drugače, zahtevnejše stvari. S tem, ko sta prehitevala večino in vzgojiteljici vdirala v besedo, sta bila moteča in vedno utišana. Tako, kot pravita Glogovec in Žagar (1990, str. 23), bi se moralo v vrtcih spodbujati ustvarjanje otrok, ne pa kot primera pokažeta, to zatirati in utišati.

Anketiranima otrokoma v vrtcu niso mogli omogočiti pogojev za njuno razvijanje in sposobnosti niso mogle priti do izraza. Pri obeh otrocih se je energija le kopičila, vzgojiteljice pa so jima namenjale čedalje manj pozornosti in ju v večini primerov celo ignorirale in preslišale njune besede in ideje. Je že res, kot avtorja Glogovec in Žagar (1990, str. 21) pravita, da ima vrtec izjemne možnosti za ustvarjalno vzgojo in spodbujanje ustvarjalnosti otrok, dodajam pa, da se le malokdo od vzgojiteljev zaveda, da te možnosti vrtcu nudijo otroci sami s svojimi neobičajnimi sposobnostmi.

Ponavljajoče konfliktne situacije so anketirane starše pripeljale do strokovnjakov. Po posvetih z njimi, so starši dobili informacijo o otrokovi nadarjenosti. Anketirana otroka sta bila ocenjena kot nadpovprečno bistra. Do kakšnega podobnega zaključka pa v vrtcu niso prišli, tam sta veljala le za glasna, moteča in preživahna otroka. Izjemno nadarjeni so že od malega skoraj nenasitno vedoželjni, to pa drugi težko razumejo. Oba otroka sta se hitreje učila in bolje pomnila stvari kot večina otrok njune starosti. Znala sta tudi še brati in računati, pa ne pod pritiskom svojih staršev, temveč iz lastnega nagiba. Nagel (1987, str. 29) je rekel, da taki potrebujejo več intelektualne "hrane" ali pa preganjajo dolgčas. Menimo, da če otrokove nadarjenosti ne odkrijemo, ostane njihova vedoželjnost dlje časa nezadovoljena, kopičita se razočaranje in nezadovoljstvo in se končno prelevita v agresivnost, apatičnost in druge vedenjske motnje, kar se je v obeh primerih otrok tudi kazalo.

Oboji anketirani starši so opisali, kakšen naj bi nadarjen otrok bil, prepoznali so, da je njihov otrok zelo vedoželjen, da rad komunicira, da je živahen, poln vprašanj, da rad spoznava in odkriva nove stvari, uživa ob knjigah, da ni zadovoljen s površnim odgovorom, da takoj zastavi naslednje vprašanje, da izjemno dobro povezujejo situacije, znana dejstva, ki se jih nauči iz knjig in iz osebnih izkušenj. Starši so povedali, da največ informacij o tem, kdo je nadarjen otrok, vedo iz lastnih izkušenj, ob prebiranju knjig in literature na tovrstno temo. Vzgojitelji anketiranih otrok in ostalo strokovno osebje v vrtcu jim niso nikoli podali

informacij, nasvetov, usmeritev glede nadarjenih otrok, niti jim niso povedali, kako z njimi postopati, kako jih spodbujati, usmerjati.

Čustveno in socialno se nadarjeni ne razvijajo vedno enako hitro, kot intelektualno. Zato je nujno k takim otrokom pristopati individualno. Ko smo starše vprašali , kako pomembno se jim zdi zgodnje odkrivanje nadarjenih otrok, smo dobili potrditev, ki jo je zapisal avtor Nagel (1987, str. 28) v svoji knjigi, namreč, da je za razvoj talentov usodno pomemben nekdo drug, nekdo, ki si usodno prizadeva za njegov razcvet ter da so včasih to starši, pogosto stari starši, sorodniki, redkeje pa žal učitelji in vzgojitelji. Tako so anketirani starši mnenja, da je zgodnje odkrivanje in delo z nadarjenimi otroki zelo pomembno, saj so takrat otroci najbolj dovzetni za celosten razvoj – sebe kot osebnosti z zdravo samopodobo in samozavestjo. In vzgojitelji bi se morali zavedati odgovornosti za razvoj talentov. Odziv vrtca na potrebe nadarjenega otroka, da bi izrazil svoje ideje na osnovi nadarjenosti, je bil po mnenju staršev skrajno negativen. Otrok je bil predstavljen kot moteč, nesposoben, socialno neprilagodljiv, nevodljiv, neposlušen, ... Starši so mnenja, da bi nadarjene otroke morali najprej obravnavati psiholog in oceniti, katera polja so pri njemu najmočnejša ter katera najšibkejša in jih z ustreznimi vajami in nalogami razvijati.

Največja napaka, ki jo lahko vzgojitelj zagreši zoper zelo nadarjenega otroka je ta, da njegove posebne nadarjenosti ne razume kot posebne naloge. Premnogi se žal še vedno ne zavedajo, da neizpodbitnega dejstva, da sta izredna inteligenca in nenavaden talent vir specifičnih težav, ki jih ni dobro podcenjevati. V vrtcu otrokom ne ponudijo, žal, nobenih dodatnih aktivnosti. Lahko bi jih sicer združili v posebne oddelke, razmišljajo starši, ampak samo za določeno kvoto ur, tako da bi bili prisotni hkrati v normalnem okolju, za izboljševanje veščin in za potešitev želje po hitrejšem razvijanju pa naj bi bili v posebnem oddelku.

Otroci se po mnenju anketiranih staršev v takih oddelkih ne bi počutili nič zapostavljeno, ravno nasprotno, starši drugih otrok bi se počutili zapostavljeni, oškodovani, ker njihovi otroci niso dobili priložnosti v posebnem programu. Otroci v posebni skupini bi izredno hitro napredovali in tudi šolski sistem bi se moral spremeniti za te generacije, ki bi prihajale iz vrtca posebnih skupin za nadarjene. S tem se ne bi imeli za privilegirane, povejo pa, da drugi tako menijo, ker mora biti enakost za vse, enaka uravnilovka za vse. Nikakršna odstopanja niso zaželena, ne v plus ne v minus. Starši so mnenja, da v veliki meri lahko nasitijo otrokovo vedoželjnost ter s tem doprinesejo in pomagajo pri vzgoji in napredovanju v razvoju nadarjenega otroka. Ob tem pa skušajo ne pozabiti razvijati čustvenih in socialnih veščin. Poudarjajo, da se nadarjeni otroci neprekinjeno dolgočasijo. Običajne igrače, zadolžitve in igre so jim dolgočasne, ker ne vidijo v njih nobenega izziva. In če so otroci deležni dodatne pozornosti, bi lahko v polni meri razvili vse svoje naravno dane potenciale. Berkowitzova in Hoppova (2009, str. 139) sta mnenja, da je potreben poseben pristop do nadarjenega otroka, z veliko prilagodljivosti in različnimi oblikami in stopnjami učnih stilov in pristopov. Sodelovanje vzgojitelja za uspešen razvoj nadarjenega otroka se staršem zdi najpomembnejše. Glavni vzgojitelj z njimi preživi največ štiri ure, od tega je aktivnih ur malo – ocenjujem dve uri. Odnosi med otroki in vzgojitelji pa niso najboljši.

Vzgojitelj starše vedno samo opozarja na otrokove pomanjkljivosti (predvsem socialne veščine - druženje, komunikacija, vodljivost, poslušnost, ...). Ob vprašanju o otrokovih pozitivnih lastnostih oz. napredku pa vzgojitelj sploh nima odgovora. Ker se nadarjenost otroka pokaže že tako zgodaj, mora biti skrb zanje pravočasna in brez vsakršne diskriminacije. Vzgojitelji imajo pomembno vlogo pri odkrivanju otrokovih potencialov. V tesnem sodelovanju s starši potencialno nadarjenega otroka in s svetovalnimi delavci mora pozorno poznati ravnanje in vedenje nadarjenih otrok, svoja poznanja evidentirati in na podlagi analiz oblikovati ustrezno diferencialno vzgojno delo. Spodbujanje potencialno nadarjenih otrok v vrtcu je v veliki meri odvisno od posamezne vzgojiteljice, od njene stopnje izobrazbe, od števila otrok v skupini, delno pa tudi od njene delovne dobe. Kljub preslabemu poznavanju otrokovih sposobnosti oziroma razumevanja njegovih potreb lahko vzgojitelj ob pomoči različnih strokovnjakov uspe pravočasno oskrbeti otrokove potenciale.
Anketirani starši opisujejo, da odnosi med vzgojiteljico in otrokom niso bili najboljši. Poudarili so, da je njihov otrok postajal vedno bolj uporniški. Ni se čutil, kot del skupine, ni mu bilo omogočeno, da se izrazi v vsej svoji vedoželjnosti, idejah in znanju. Nemalokrat sta bila nadarjena otroka zaradi tega označena za zelo moteča pri dejavnostih, ki jih je vzgojiteljica izvajala. Ker je vzgojiteljica otroku posvečala čedalje manj pozornosti, je le ta sebe želel še bolj izraziti. Njeno pozornost je vzbudil le, če je naredil kaj, kar ne bi smel. Potem pa je sledilo tako ali drugačno kaznovanje. Vendar otrok je svoje dosegel, dobil je pozornost. Konflikt med otrokom in vzgojiteljem in vse ostale relacije so prikazane na sliki 1. Vedno znova smo v dilemi, kako reagirati v danih situacijah, kdaj reagirati in na kakšen način se odzivati na probleme, ki se pogosto pojavljajo pri vzgoji otrok. Kaznovanje je pogosto uporabljena disciplinska metoda, pravijo Aničićeva et al. (2002, str. 82). In ravno v tej povezavi naletimo na težavo, s katero se sreča nadarjeni otok v želji, da bi izrazil sebe. Obojim staršem se zdi zelo pomembno, da nadarjenemu otroku posvečajo v vrtcu dodatno pozornost. S tem bi omogočili bistveno napredovanje v socialnih veščinah in intelektualnih veščinah otroka. V nasprotnem primeru pa pride do nazadovanja v socialnih veščinah (nezadovoljstvo otroka, razočaranje, potrtost, negativizem, slaba volja, …). Po besedah avtorja Semlerja (2003, str. 449) si velja zapomniti, da je zgodnje otroštvo temelj, na katerem se gradi vse življenje otroka. In strinjam se, da je eden izmed glavnih ciljev obogatitev kvalitete življenja vseh otrok in povečati kvaliteto dela v vrtcu nasploh.

Obe tezi lahko potrdimo, saj je za nadarjene otroke v predšolskem obdobju nujno potrebno oblikovati celovit program podpore njihovemu razvoju. S primernim pristopom, se je nadarjene otroke začelo spodbujati in v sklopu skupine tudi individualno obravnavati. S tem so se zadovoljile njegove potrebe po razvoju, vedoželjnosti, znanju, poskrbljeno je za njegov razvoj in zdravo samospoštovanje. Vse neprimerne oblike kaznovanja pri nadarjenem otroku spodbudijo izgubo otrokovega samospoštovanja, kar pomeni, da kaznovanje nadarjenega otroka, ker želi izraziti sebe, ni primerna metoda.

6 Zaključek

V raziskavi smo se želeli poglobiti in vprašati, kako in na kakšen način pristopiti k vzgoji nadarjenega otroka, s predpostavko, da ga pravilno identificiramo. Opisali smo, kaj otrok doživlja in kakšne so posledice fizičnih in psihičnih ravnanj v predšolski dobi? Posledice takih dogodkov v otroku vzbudijo naslednje: depresivnost, izguba samospoštovanja, nizka samopodoba, sramežljivost, zadržanost, pasivnost, izolacija, pogosto obolevanje, strah izguba avtonomije, pomanjkanje energije, občutek nemoči, težave s spominom, izguba zaupanja, nemotiviranost, jok, neučinkovitost, potlačitev potreb. Če je otrok nenehno izpostavljen nasilju, se začnejo pri njem oblikovati vedenjski vzorci, zaradi česar ima otrok same težave. Otrok je namreč bolj občutljiv za vsa negativna sporočila o sebi, veliko bolj kot odrasli. Cilj odraslega oziroma vzgojitelja, ki uporabi tako ali drugačno nasilje, je prepričanje, da bo dosegel disciplino, ubogljivost ali ustrezno vedenje. Iz teh ravnanj se otrok nauči neustreznih vzorcev vedenja za usklajevanje odnosov med ljudmi, nauči se samo strategij za umikanje in upiranje, misli, da je nasilje "iz ljubezni" opravičljivo, nauči se, da je nasilje dovoljeno sredstvo, ki se ga lahko uporabi, da je v življenju pomembno, da izkoriščaš in imaš moč nad ljudmi, da če človek, ki misli drugače kot ti, slab in mora biti tepen, da od ljudi, ki trdijo, da te imajo radi, ne moreš pričakovati varnosti, da so otrokova čustva nepomembna, napačna, škodljiva. Ob nenehnem izpostavljenem nasilju se otrok nauči podrejanja, maščevalnosti, vzorec nasilnega reševanja konfliktov, usmerjati začne agresijo na druge, ko je pod stresom, v stiski ali v težavah. Misli tudi, da je nasilje dovoljeno, ko ti popustijo živci in da pogovor o težavi nima pomena ali pa da sploh ne obstaja.

Z raziskavo smo želeli spodbuditi vse "speče" vzgojitelje, da se usposobijo in v svojih sredinah poiščejo otroke, ki so posebni, izstopajo v določeni kvaliteti, so nadarjeni. Zavedati se morajo, da so pomemben člen v verigi in nujni, ko gre za doprinos k zdravi samopodobi otroka in njegovega razvoja. Starši svoje otroke najbolje poznajo. S tem, ko so opozorjeni na določene posebne vedenjske oblike, ki jih otrok kaže, je prav, da reagirajo in se vprašajo zakaj. Eden od možnih vzrokov je ta, da njihov nadarjeni otrok nima možnosti, da bi se razvijal, opozoril nase in našel svoje mesto v okolju. Takrat je za starše nujno, da v njem prepoznajo posebnost, nadarjenost in mu pomagajo biti to, kar lahko je. Pri raziskavi smo problem opisali le s stališča pogleda staršev. V nadaljevanju bi bilo smiselno v raziskavo vključiti še anketo z vzgojitelji in vodstvom vrtca, kar pomeni, da smo se omejili le na eno staran in nismo zajeli stališč, ki bi jih ob tem imeli vzgojno varstveni zavodi in vzgojitelji.

Reference

1. Aničić, K., Lešnik Mugnaioni, D., Plaz, M., Vauček, N., Verbnik Dobnikar, T., Veselič, Š., & Zabukovec Kerin, K. (2002). *Nasilje – Nenasilje*. Ljubljana: i2.
2. Bergen D. (2009). Gifted children's humor preferences, sense of humor, and comprehension of riddles. *Humor, 22*(4), 419–436. doi: 10.1515/HUMR.2009.024
3. Berkowitz, M. W., & Hoppe, M. A. (2009). Character education and gifted children. *High Ability Studies, 20*(2), 131–142. doi: 10.1080/13598130903358493

4. Christopher, M. M., & Shewmaker, J. (2010). The Relationship of Perfectionism to Affective Variables in Gifted and Highly Able Children. *Gifted Child Today, 33*(3), 21–30.
5. Cross,T. L. (2011). Walking the Straight and Narrow: The Role of School Punishment in the Emotionsl Decline of the Gifted Student. *Gifted Child Today, 34*(2), 43–44.
6. Ferbežer, I., Težak, S., & Korez, I. (2002). *Samopodoba mlajših nadarjenih otrok*. Radovljica: Didakta.
7. Ferbežer, I., Težak, S., & Korez, I. (2008). *Nadarjeni otroci*. Radovljica: Didakta.
8. Glogovec, Z., & Žagar, D. (1990). *Nadarjeni otroci v vrtcu*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
9. Hargrove, K. A. (2011). Secret Haven. *Gifted Child Today,* 41,65.
10. Karpova S. I. (2012). A Model od an Educational Institution for Working with Gifted Children. *Russian Education and Society, 54* (11), 53–64. doi: 10.2753/RES1060-9393541104
11. Kelemen, G. (2012). Identification of highly gifted children. *Exedra Revista Cientifica, 6*, 43–55.
12. Margrain, V., & Farquhar, S. (2012). The Education of Gifted Children in the Early Years: A First Survey of Views, Teaching Practices, Resourcing and Administration Issues. *The New Zealand Journal of Gifted Education, 17*(1), 1–13. Pridobljeno na http://www.giftedchildren.org.nz/apex
13. Nagel, W. (1987). *Spodbujanje in odkrivanje nadarjenih otrok*. Ljubljana: DZS.
14. Roeper, A. (2008). On Global Awareness and Giftedness. Global Awareness and Gifted Children: Its Joy anf History. *Roeper Review, 30*, 8–10. doi: 10.1080/02783190701836254
15. Semler, A. (2003). Potencialno nadarjeni otroci v vrtcu. V M. Blažič (ur.), *Nadarjeni: Izkoriščen in prezrt potencial* (str. 449–452). Novo mesto: Slovensko združenje za nadarjene, Visokošolsko središče.
16. Strmčnik, F. (1998). Pedagoški vidik spodbujanja nadarjenih učencev. V T. Bezić (ur.), *Nadarjeni, šola, šolsko svetovalno delo* (str. 4–7). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

***

Mojca Jedlovčnik je diplomirana inženirka kemijske tehnologije in ima 12 let delovnih izkušenj v farmacevtski industriji na področju razvoja in raziskav in je kot pooblaščena oseba odgovorna za kakovost v razvoju analitike.

***

Abstract:
Analysis of Educational Approaches of Gifted Children in Preschool Age

Research Question (RQ): How to approach the education of gifted children in preschool age to take advantage of all their natural potentials?

Purpose: The aim of the research study was to categorize appropriate educational methods that can be used for gifted children in preschool age and to show that the classical form of punishment in such cases is not appropriate and effective. In addition, the purpose of this study is to inform all educators and parents of gifted children on the most appropriate approach that should be used with a gifted child and how to promote their talent and not suppressed it.

Method: A qualitative method was used that used the interview approach with the application of the seven steps rule.

Results: The study showed that gifted children in preschool age need a specialized approach to education and to punish such a child can lead to the inhibition of his/her abilities.

Organization: The study will help educators that work with gifted children.

Society: The research presents to parents and society the difficulties that they might encounter with gifted children in preschool age in cases where they do not establish an appropriate relationship.

Originality: This research study examines the issue of gifted children's reaction to punishment. Such studies are not common and are original in its method and sample.

Limitations/Future Research: The study here is restricted to two cases of gifted children. A further direction of research would be to include more examples and explore the various viewpoints of educators.

Keywords: gifted children, preschool children, kindergarten educator, development psychology, relationships.

Revija za univerzalno odličnost, Strokovni članek
junij 2013, letnik 2, številka 2, str. 49–61.

Sproščanje ustvarjalnih potencialov v Občinski upravi Občine Semič

Polona Kambič*
Fakulteta za organizacijske študije v Novem mestu, Novi trg 5, 8000 Novo mesto, Slovenija
polona.kambic@gmail.com

Povzetek:
Raziskovalno vprašanje (RV): Ali je želja po razvoju v Občini Semič spodbudila iskanje lastnih potencialov za uspešno vodenje postopkov za pridobitev sofinancerskih sredstev za gradnjo infrastrukture?
Namen: Raziskati motivatorje za uspešnost Občine Semič pri pridobivanju sredstev za gradnjo infrastrukture.
Metoda:
1. Intervju z županom, županjo in tremi direktoricami občinske uprave, ki so sodelovali pri postopkih prijav in črpanju sredstev do leta 2010.
2. Študija primera: proučujemo uspešnost pri prijavah na javne razpise v obdobju od leta 2007 - 2010.

Rezultati: Želja po razvoju in ambicioznost ter visoki cilji župana in izredna usposobljenost in pripravljenost učenja direktoric občinske uprave so privedli do uspešnega koriščenja sofinancerskih sredstev in pospešili izgradnjo infrastrukture v Občini Semič.
Organizacija: Direktorica občinske uprave je kot vodja in uradnik na položaju tudi pripravljavec vlog na javne razpise.
Družba: Občina ima družbeno odgovornost skrbeti za infrastrukturo javnega pomena tako, da gradi, vzdržuje in upravlja z njo. Dodatna sredstva pridobiva preko javnih razpisov in s tem bogati občinsko premoženje, ki je na razpolago vsem občanom in širši skupnosti. Občina izvaja investicije na področju varstva okolja, ki so zaradi redke poseljenosti zelo drage, zato so dodatna sredstva nujna.
Originalnost: Tudi manjše občine se lahko uspešno postavijo ob bok večjim občinam s kakovostnejšim kadrom. Majhnost občinske uprave ne pomeni vedno pomanjkljivosti, ampak je ob primerni motivaciji lahko tudi prednost.
Omejitve/nadaljnje raziskovanje: Dostop do razpoložljivih podatkov o uspešnosti črpanja s strani drugih občin je otežen, ker se le-ti ne predstavljajo javno.

Ključne besede: občina, razvoj, lastni potenciali, vodenje postopkov, viri, infrastruktura.

Tipologija COBISS: 1.04 strokovni članek.

1 Uvod

Raziskovalno vprašanje se glasi: »Ali je želja po razvoju v Občini Semič spodbudila iskanje lastnih potencialov za uspešno vodenje postopkov za pridobitev sofinancerskih sredstev za gradnjo infrastrukture? Kaj je spodbudilo direktorico občinske uprave (v nadaljevanju: direktorica), da je v sebi poiskala potrebne potenciale za kakovostno pripravo vlog in vodenje postopkov vse do pridobitve sofinancerskih sredstev?«

Namen in cilj je raziskati, kaj je bila motivacija, da je bila Občina Semič v vseh letih svojega obstoja uspešna pri pridobivanju sofinancerskih sredstev za gradnjo infrastrukture in je ves ta čas uspešno spodbujala primerne kadre, ki so ta cilj dosegali.

* Korespondenčni avtor.

Prejeto: 10. februar 2013; revidirano: 20. februar 2013; sprejeto: 13. junij 2013.

2 Teoretična izhodišča

Krovni zakon, ki določa delovanje občin kot lokalnih skupnosti, je Zakon o lokalni samoupravi (1993). V skladu z 2. členom občina v okviru ustave in zakonov samostojno ureja in opravlja svoje zadeve in izvršuje naloge, ki so nanjo prenesene z zakoni. 21. člen ji nalaga samostojno opravljanje lokalnih zadev javnega pomena, za kar pa ji z 20. členom dovoljuje, da poseduje, pridobiva in razpolaga z vsemi vrstami premoženja, ustanavlja in vodi javna podjetja ter določa svoj proračun.

Občina ima družbeno odgovornost skrbeti za infrastrukturo javnega pomena tako, da gradi, vzdržuje in upravlja z njo. Ker so sredstva, ki jih ima s strani države zagotovljena s primerno porabo za izvajanje osnovnih nalog premajhna, da bi jih lahko usmerjala v investicijske aktivnosti, s prijavo na različne javne razpise pridobiva dodatna sredstva in s tem bogati občinsko premoženje, ki je na razpolago vsem občanom in širši skupnosti.

Vloga občin je po državah približno enaka, je pa razlika v tem, kako občine pristopajo k zagotavljanju razvoja v lokalnem okolju. Geys, Heinemann in Kalb (2012) na primeru nemških občin ugotavljajo, da, kljub navidez homogeni institucionalni podobi, obstajajo bistvene razlike v učinkovitosti med občinami. (str. 1) Nadalje razmišljajo, da so še posebej manjše občine manj učinkovite, zato predlagajo programe, ki so usmerjeni v ločena proučevanja občin in v skupno sodelovanje med manjšimi občinami. (str. 8) Navajajo, da so nemške občine velike tja od 98 prebivalcev v občini Böllen, pa do 600.000 prebivalcev v občini Stuttgart. (str. 2) Glede na to so njihove ugotovitve pričakovane.

Prieto & Zofio (2001) navajata, da se tudi v Španiji od lokalnih oblasti pričakuje, da glede gradnje lokalne infrastrukture izpolnjujejo določeno raven kvantitete in kakovosti javnih storitev. Ugotavljata, da je država funkcije javnih storitev decentralizirala, vendar jih ni popolnoma prepustila občinam. (str. 43) Z namenom zagotavljanja kakovosti javnih storitev je država preko raziskave določila najprimernejši način financiranja investicij in opreme na lokalni ravni. Državni uradniki se na terenu prepričajo o obstoju, ravni in kakovosti infrastrukture, na podlagi česar država nato zagotavlja pomoč oz. sredstva za razvoj infrastrukture in opreme. (str. 54–55)

V želji zagotoviti svojim občanom kar najboljše pogoje bivanja, so občine velikokrat močno zainteresirane za izgradnjo infrastrukture, za katero v osnovi skrbi država ali zasebni interesi. Van Ooteghem et al. (2009) ugotavljajo, da je občina lahko gonilna sila za izgradnjo nove komunikacijske širokopasovne infrastrukture. Medtem, ko se operater širokopasovnih storitev osredotoča na direkten – finančni vidik, občino zanimajo predvsem socialne prednosti za svoje prebivalce, kar je izjemnega pomena v podeželskih predelih občin. (str. 391–392)
Na splošno velja prepričanje, da so manjše občine manj učinkovite pri zagotavljanju javnih storitev, saj so njihovi kadri manj kakovostni in ustvarjalni. Razporeditev ustvarjalne delovne sile, ki tvori nova znanja, je po razvojnih regijah Slovenije preučeval Ravbar (2007, str. 120 –

124): ugotovil je, da so ustvarjalni poklici skoncentrirani v Osrednjeslovenski regiji, delež teh poklicev na podeželju pa je bistveno manjši oz. jih v nekaterih majhnih občinah skoraj ni.

Ker so ustvarjalna delovna sila tudi visoki uradniki, je v manjših občinah nedvomno težje zagotoviti primerno kadrovsko zasedbo, saj so mestna središča za razvoj kariere veliko bolj mikavna. A Ravbar (2007, str. 121) v svojem prispevku tudi ugotavlja, da je za ustvarjalne poklice zelo pomembna medsebojna povezanost in stiki med ljudmi, kar spodbuja nove kombinacije ustvarjalnih znanj, etično raznolikost in posledično razvoj.

Za ustvarjalnost, uspešnost in doprinos k razvoju pa je za vsakega zaposlenega ključno dobro počutje na delovnem mestu. Tako razmišljanje so podali tudi Šarotar Žižek, Mulej in Treven (2009, str. A124–A127), ko so proučevali dobro počutje kot bistveni dejavnik prehoda v inovativno družbo. Po Diener in Seligman (v Žižek, Mulej, & Treven, 2009, str. A124) velja, da zaposleni, ki se na delovnem mestu dobro počutijo, imajo višje prihodke in so bolj uspešni, so dobri sodelavci in so tudi bolj zdravi. Torej, dobro počutje ni dragoceno le zaradi počutja samega, ampak je tudi ekonomsko koristno. Po Mulej in Kajzer (v Žižek, Mulej, & Treven, 2009, str. A126), so bistvene vrednote, ki jih izražamo s pojmom etika soodvisnosti. Ta pove, da drug drugega potrebujemo, da se vsak s svojimi razlikami dopolnjujemo in tako lažje pridemo do uspeha.

Dobro počutje je odlična podlaga za zadovoljstvo zaposlenih in zavzetost za opravljanje delovnih nalog na delovnem mestu. Zadovoljni zaposleni so nedvomno zelo motivirani za delo, ki ga opravljajo in zato tudi uspešni. V organizacijah, kjer so zaposleni bolj zavzeti in motivirani, se ustvari tudi do 200 % več donosa, kot v organizacijah kjer je zavzetost manjša (HR.COM, 2005 v Verle & Markič, 2010, str. 136). Po Draft (v Verle & Markič, 2010, str. 137) je najpomembnejše orodje za motiviranje delegiranje moči in možnost odločanja. Zaposlene najbolj motivira osebna izbira, kako opraviti določeno nalogo in uporabiti svojo kreativnost. Ljudje imajo namreč potrebo po samodokazovanju in se le tako lahko počutijo pomembne in uspešne. Da je temu tako, pa morajo natanko vedeti, kaj delajo in kaj bo rezultat njihovega dela in pri tem imeti možnost odločanja. Torej morajo videti smisel v svojem delu, saj je to pogoj za zavzetost in pripadnost. (str. 137)

Pomembni motivacijski dejavniki poleg že naštetih, zaradi katerih so delavci pri svojem delu bolj zavzeti, so po Lipičnik in Možina (v Stanonik, 2007) tudi pohvala in tekmovanje s samim seboj, še posebej, če človek tekmuje z namenom, da določene cilje preseže. Vsak zaposleni ima namreč misli o svojih zmožnostih, sposobnostih in znanju, ki jih želi preko svojega dela potrditi. (str. 42)

V sklepu svoje raziskave Verle in Markič (2010, str. 143) povzemata, da organizacija lahko svojo uspešnost in učinkovitost doseže le s pomočjo zaposlenih, ki so motivirani, pripadni, v svojem delu vidijo možnost za osebni razvoj, v svojih nadrejenih pa ljudi, ki znajo prisluhniti in spodbujati.

Jo in Lee (2012, str. 200–205) poudarjata, da imanentna motivacija, kompleksnost naloge in zaupanje v organizacijo, pozitivno vplivajo na kreativnost zaposlenih, ne glede na to, kakšni stopnji stresa so zaposleni izpostavljeni.

Iz navedenih teoretičnih izhodišč, ki smo jih pridobili iz pregledane literature, za nadaljnje raziskovanje dejavnikov, ki so privedli do uspehov Občine Semič pri prijavi na javne razpise, razvijamo naslednje teze:

> Teza št. 1: »Potreba po samouresničevanju in samodokazovanju na delovnem mestu je ključni dejavnik za uspešnost direktorice.«
> Teza št. 2: »Odlično poznavanje različnih področij iz nabora delovanja občine in povezovanje znanj iz le-teh daje poroštvo za uspešno vodenje postopkov pridobivanja sredstev.«
> Teza št. 3: »Kompleksnost nalog direktorice in strah pred neuspehom v povezavi z visokimi pričakovanji in zahtevami župana, so izzivi, ki ji dajo dodatno motivacijo.«

3 Uporabljeni metodi v raziskavi

Podatke, s katerimi smo raziskali obravnavani pojav, smo zbrali s pomočjo dveh metod kvalitativne analize:

1. metoda intervjuja,
2. študija primera.

Metoda intervjuja je bila izvedena z županom, ki je od leta 1995 do 2010 vodil občino ter s tremi direktoricami, ki so se, vsaka v določenem obdobju, v času do leta 2012, ukvarjale s postopki priprave vlog na javne razpise in s pripravo zahtevkov za črpanja pridobljenih sredstev.

V študija primera smo preučevali uspešnost pri prijavah na javne razpise Evropske unije v obdobju od leta 2007 do leta 2010.

Slika 1 prikazuje potek raziskave.

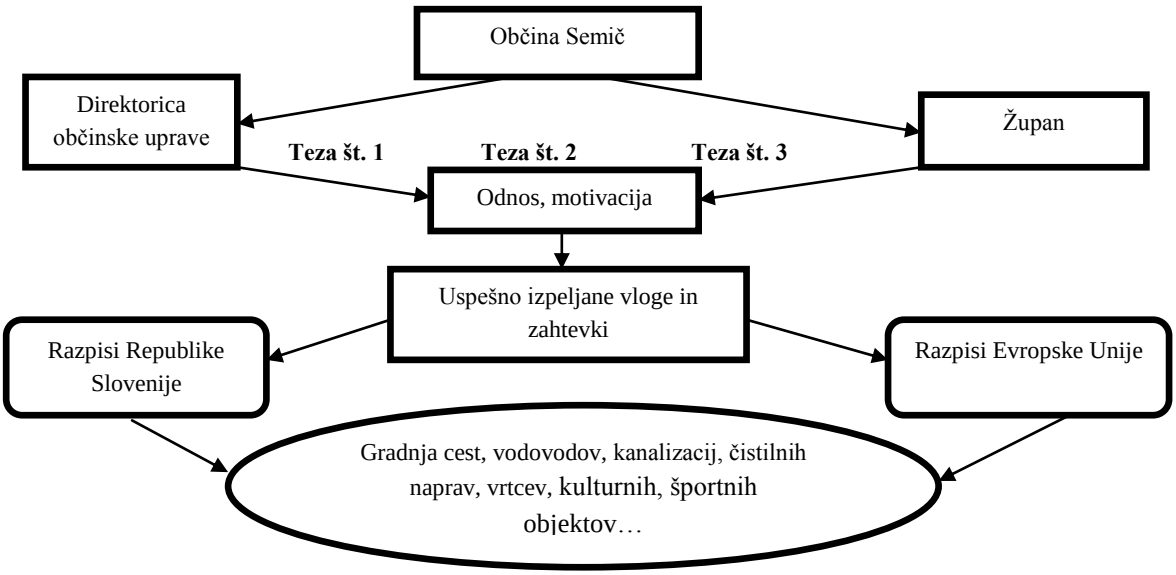

Slika 1. Teoretični model raziskave (avtorjevo delo)

Pred začetkom raziskave (pred-empirična faza) smo si za raziskovalno področje izbrali Občino Semič in v okviru te določili področje zanimanja, in sicer vodenje postopkov za pridobitev sredstev za investicije v občini. Določili smo raziskovalni vprašanji in si zastavili cilj raziskave, torej najti motivatorje za uspešnost Občine Semič. Intervju (pol-strukturiran) je bil opravljen po predhodnem telefonskem dogovoru in na podlagi petnajstih usmeritvenih vprašanj, ki smo jih zastavili štirim intervjuvancem. Pridobljene odgovore posameznega intervjuvanca smo začeli obdelovati v empirični fazi raziskave tako, da smo jih zapisali in jih pripravili za urejanje (sestavili smo štiri transkripte). Nato smo sestavili skupni zapis (transkript) vseh štirih intervjujev in ga strukturirali glede na postavljena usmeritvena vprašanja. Izhajajoč iz usmeritvenih vprašanj smo dobili 15 enot kodiranja, iz katerih smo izluščili pojme, ki smo jih povezali s pridobljenimi referencami (odprto kodiranje). Ker so se nekateri pojmi pojavljali večkrat, smo pojme podobnega pomena združili in pridobili naslednje kategorije, ki predstavljajo širši pomen in že nakazujejo vsebino intervjujev:

1. Izgradnja lokalne infrastrukture.
2. Proračunski viri ne zadoščajo.
3. Dodatni viri so možni preko prijav na javne razpise.
4. Postopke vodi direktorica, ki jo usmerja ambiciozni župan.
5. Občani imajo možnost predlagati potrebe v svojem kraju.
6. Motiviranost direktorice za delo je velika. Ima dober pretok informacij, ve, da je cilj prijave dodatna infrastruktura. Zaveda se, koliko to pomeni ljudem. Je zadovoljna in izpolnjena, ker si je dokazala, da zna in zmore, zaradi tega dela z večjo zagnanostjo. Izziv je tudi odgovornost in strah, da ji prijave ne bi uspele in kako bi to sprejel župan ter občani.
7. Želja po uspehu je kljub pomanjkanju kadra velika.

V študiji primera smo preučevali uspešnost pri prijavah na javne razpise Evropske unije v obdobju 2007 - 2010. Šlo je za večje število prijav, pri čemer so bili viri gradiv predvsem primarni: vloge, zapisi, razpisne dokumentacije, pogodbe. Najpomembnejši vir, ki je nazorno pokazal primerjavo z drugimi slovenskimi občinami, je bil spletni podatek projekta Zlati kamen (2012), narejen po zaključnih računih občin. V tem seznamu je bila med 30. najuspešnejšimi občinami tudi Občina Semič, in sicer v samem vrhu uspešnosti, kar bo prikazano v poglavju Rezultati.

Pri pridobljenih podatkih intervjuja smo preverili, ali so pojmi in kategorije relevantni oz. katere bi morali zaradi ne relevantnosti izpustiti. Ugotovili smo, da so vsi pojmi in kategorije primerni za nadaljnje raziskovanje, s čimer smo naredili njihov dokončni izbor in jih definirali. V procesu odnosnega kodiranja smo poiskali naslednje relacije med kategorijami: potreba po gradnji infrastrukture; nezadostni viri; prijava na javne razpise, ki jih izvaja direktorica pod usmeritvijo ambicioznega župana; veselje občanov in zadovoljstvo zaposlenih; samoizpolnitev, motivacija; uspešnost pri črpanju sredstev RS in EU; veliko nove lokalne infrastrukture. Na podlagi pridobljenih ugotovitev smo oblikovali model raziskave in oblikovali tri teze, na podlagi katerih smo preko literature prišli do končnih ugotovitev raziskave.

Pri pridobljenih podatkih študije primera na spletni strani projekta Zlati kamen (2012) smo po ujemanju s podatki občine ugotovili, da so podatki relevantni in jih lahko uporabimo kot primer uspešnosti občine.

4 Rezultati raziskave

Predhodna dejanja so nas navedla na rezultat raziskave, ki nakazuje, da je uspešnost Občine Semič v veliki meri temeljila na uspešnosti in motiviranosti vsakokratne direktorice, ki je pripravljala vloge na javne razpise in opravljala vsa dejanja investicijskega inženiringa do pridobitve sredstev ter poročanja v zvezi z namensko porabo.

Na njeno motivacijo so pozitivno vplivali naslednji dejavniki:

1. Želja po samouresničevanju, po novih znanjih.
2. Močna povezanost s krajem in pričakovanji občanov.
3. Velika pričakovanja in zahteve župana/županje.
4. Velika kompleksnost nalog na delovnem mestu.
5. Nujnost povezovanja znanj iz različnih področij delovanja občine.
6. Strah pred neuspelo prijavo oz. morebitnimi napakami v procesu črpanja sredstev.

Navedeni dejavniki so v različnih obdobjih delovanja občine različno prispevali k motivaciji posamezne direktorice, kar smo prikazali s sliko 2, sliko 3 in sliko 4:

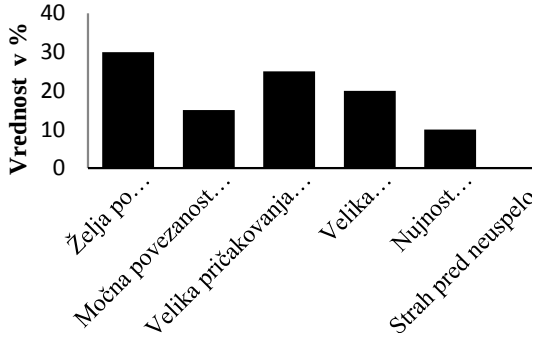

V obdobju 1995 – 2000 je bil glavni motivator direktorice želja po samouresničevanju in novih znanjih v povezavi z velikimi pričakovanji in zahtevami takratnega župana.

Slika 2. Prikaz motivatorjev v obdobju 1995 do 2000 (avtorjevo delo)

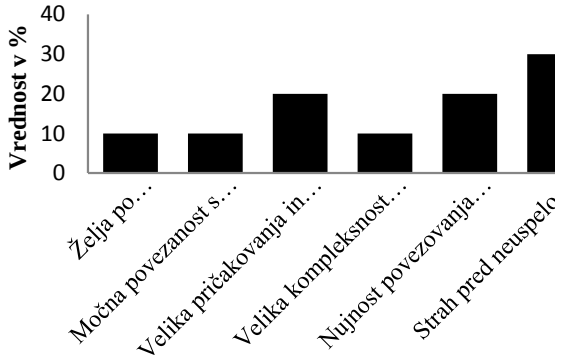

V obdobju 2000 – 2010 je bil glavni motivator direktorice strah pred neuspelo prijavo oz. morebitnimi napakami v procesu črpanja sredstev v povezavi z velikimi pričakovanji in zahtevami takratnega župana ter nujnostjo povezovanja znanj iz različnih področij delovanja občine.

Slika 3. Prikaz motivatorjev v obdobju 2000 do 2010 (avtorjevo delo)

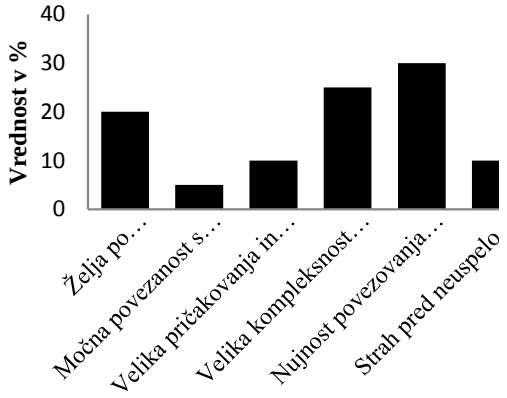

V obdobju 2011 – 2012 je bil glavni motivator direktorice nujnost povezovanja znanj iz različnih področij delovanja občine v povezavi z veliko kompleksnostjo nalog na delovnem mestu.

Slika 4. Prikaz motivatorjev v obdobju 2011 do 2012 (avtorjevo delo)

S sliko 5 smo prikazali prisotnost motivatorjev glede na obdobje delovanja občine:

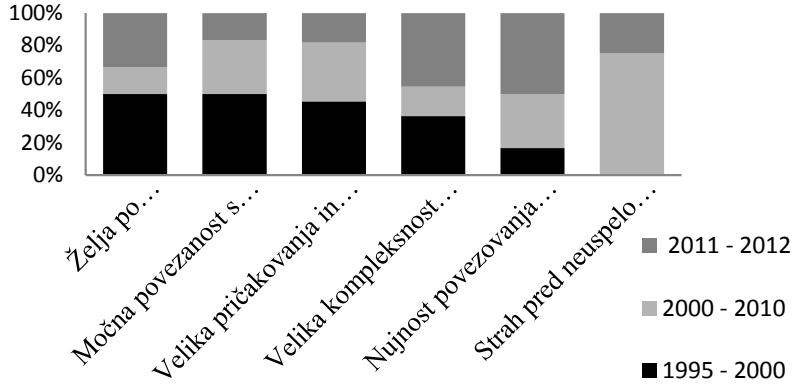

Slika 5. Prikaz prisotnosti posameznega motivatorja glede na obdobje delovanja Občine Semič (avtorjevo delo)

Uspešnost Občine Semič pri pridobitvi sredstev iz skladov Evropske unije v letih 2007 – 2010 smo primerjali z drugimi občinami v Sloveniji, pri čemer smo uporabili raziskavo projekta Zlati kamen. Le-ta je za črpanje evropskih sredstev v navedenem obdobje pokazala, da je bila Občina Semič v samem vrhu med 30. najuspešnejšimi občinami v Republiki Sloveniji: po pridobljenih sredstvih na prebivalca na 3. mestu, po absolutnem znesku pridobljenih sredstev pa na 17. mestu (Zlati kamen, 2012). Primerjavo smo prikazali v naslednjih diagramih na slikah 6 in 7:

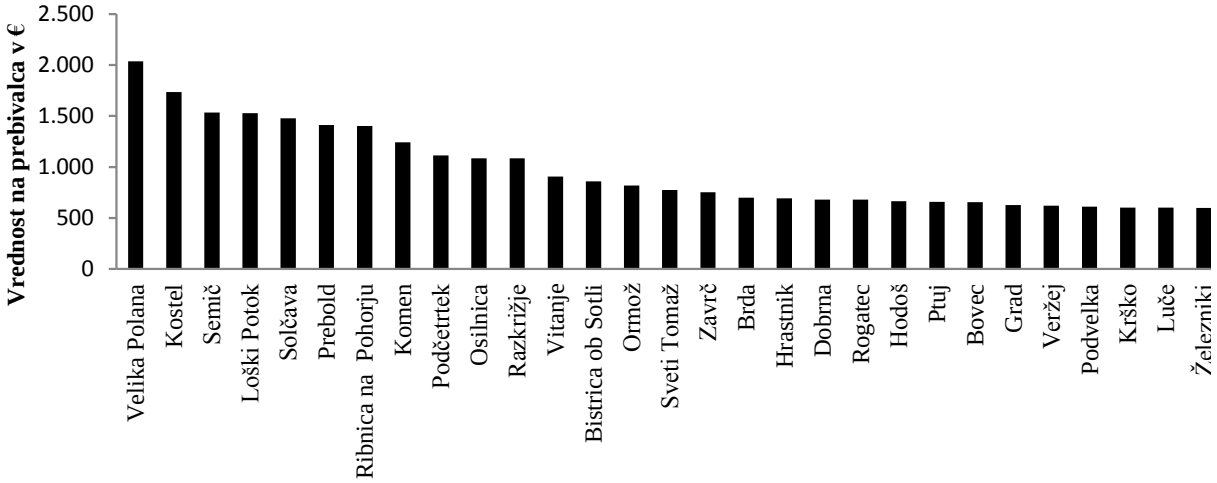

Slika 6. Pridobljena sredstva EU v 30. najuspešnejših občinah RS v obdobju 2007 – 2010, gledano v € na prebivalca. Povzeto po Zlati kamen, 2012.

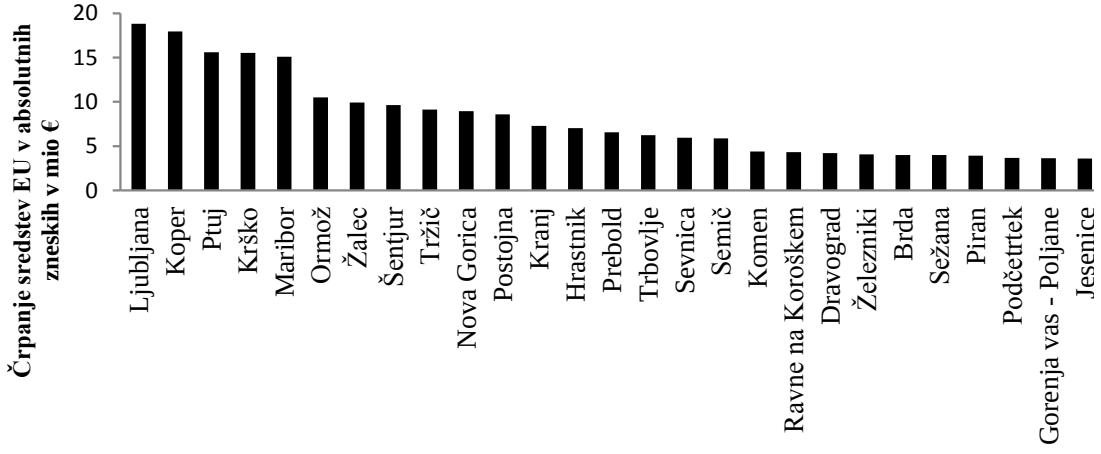

Slika 7. Pridobljena sredstva EU v 30. najuspešnejših občinah RS v obdobju 2007 – 2010, gledano v absolutnem znesku v mio €. Povzeto po Zlati kamen, 2012.

5 Razprava

Z raziskavo s pomočjo intervjujev in študije primera smo ugotovili, da je uspešnost Občine Semič v obdobju 1995 – 2012 v veliki meri temeljila na uspešnosti in motiviranosti vsakokratne direktorice, ki je bila, kot ključen kader v občinski upravi, tudi pripravljavec vlog na javne razpise in vodila vsa dejanja do uspešnega poročanja o namenski porabi sredstev. V različnih obdobjih delovanja občine so bili motivacijski dejavniki drugače razporejeni, kljub temu pa so direktorico, glede na značilnosti posameznega obdobja, še vedno dovolj močno spodbujali k uspešnosti.

Občina Semič spada med manjše občine, saj ima le okoli 3.900 prebivalcev. S svojimi uslužbenci opravlja vse naloge, ki so ji naložene z Zakonom o lokalni samoupravi (1993). Občinski uslužbenci bivajo v okolju, kjer so tudi zaposleni, zato čutijo pripadnost kraju in občanom. Raziskava je pokazala, da je ta pripadnost spodbudila direktorico k večji uspešnosti, na njeno delo pa so vplivali še številni drugi motivacijski dejavniki.

Draft (2010, v Verle & Markič, 2010, str. 137) razmišlja, da zaposlene najbolj motivira osebna izbira, kako opraviti določeno nalogo in uporabiti svojo kreativnost, ker meni, da imajo ljudje potrebo po samodokazovanju in se le tako lahko počutijo pomembne in uspešne. Zato pa morajo natanko vedeti, kaj delajo in kaj bo rezultat njihovega dela ter pri tem imeti možnost odločanja. Direktorica je to natanko vedela, zato je že ob prijavi predvidela vse aktivnosti, ki so bile potrebne za njeno uspešno realizacijo. Ravno zato je povezovanje znanj iz različnih področij delovanja občine doprineslo k njenemu uspehu.

Da je pomemben motivator tekmovanje s samim seboj ugotavljata Lipičnik in Možina (v Stanonik, 2007, str. 42), še posebej, če človek tekmuje z namenom, da določene cilje preseže. Vsak zaposleni ima po njunem mnenju misli o svojih zmožnostih, sposobnostih in znanju, ki jih želi preko svojega dela potrditi. Rezultati raziskave govorijo, da je bil v obdobju 1995 –

2000 pomemben motivator samouresničevanje in želja po novih znanjih, ki pa ima v obdobju 2011 – 2012 zopet zelo pomembno vlogo.

Verle in Markič (2010, str. 143) vidita uspešnost organizacije ne le v motiviranih zaposlenih, ampak tudi v vodilnih ljudeh, ki jim znajo prisluhniti in jih spodbujati. Raziskava je pokazala, da je bil pomemben element razvoja in uspešnosti občine tudi njen župan, njegove zahteve in pričakovanja in tako vse do leta 2011 tudi nezanemarljiv motivator.

Jo in Lee (2012, str. 200–205) ugotavljata, da na kreativnost zaposlenih vpliva tudi kompleksnost naloge, ne glede na to, kakšni stopnji stresa so zaposleni izpostavljeni. Naša raziskava je pokazala, da je imela kompleksnost nalog direktorice kar velik doprinos k uspešnosti v obdobjih 1995 – 2000 ter 2011 – 2012. V obdobju 2000 – 2010 je bila motivacija iz tega naslova nekoliko manjša, bistveno pa je izstopal doprinos stresa oz. strahu pred neuspelo prijavo in morebitnimi napakami v procesu črpanja.

Z raziskavo smo ugotovili, da je bila potreba po samouresničevanju in novih znanjih najbolj zastopana pri direktorici v obdobju 1995 – 2000, bila v obdobju do leta 2011 nekoliko manj izrazita in ponovno pomembna v obdobju 2011 – 2012. Direktorica v prvih letih delovanja občine je imela močno željo, da bi se preizkusila in osvojila čim več novih potrebnih znanj, saj se drugače ne bi podala v povsem novo delovno okolje, v katerem je bilo potrebno orati ledino. Direktorica v obdobju 2000 – 2010 je prišla na že zastavljeno pot, zato ta potreba ni bila tako izrazita. So pa njeno obdobje močno zaznamovale prijave na razpise EU, kar je pomenilo povsem nov pristop in način dela, veliko bolj odgovoren in nepredvidljiv. Obseg in zahtevnost nalog sta z leti naraščala in direktorici v obdobju 2011 – 2012 je ponovno zelo pomembna motivacija pridobitev novih znanj in izpolnitev lastnih pričakovanj. Glede na navedeno postavljeno tezo št. 1, ki pravi: »Potreba po samouresničevanju in samodokazovanju na delovnem mestu je ključni dejavnik za uspešnost direktorice.«, lahko potrdimo.

Izkazalo se je, da je poznavanje in povezovanje znanj iz različnih področij delovanja občine nujno in je spodbujalo direktorice v vseh treh obdobjih k uspešnosti, pri čemer se potreba po tem dejavniku kaže naraščajoče iz obdobja v obdobje. To je razumljivo, saj so postopki in zakonske podlage vedno bolj zahtevni in obsežni. Glede na to lahko potrdimo tudi tezo št. 2, ki se glasi: »Odlično poznavanje različnih področij iz nabora delovanja občine in povezovanje znanj iz le-teh daje poroštvo za uspešno vodenje postopkov pridobivanja sredstev«.

Ugotovili smo, da je izziv za večjo uspešnost tudi kompleksen nabor nalog in obveznosti, ki ob visokih pričakovanjih in zahtevah župana, direktorico zelo obremenijo in jo v določenih trenutkih pripeljejo tudi v stanje, ko so njene zmogljivosti na samem robu, vendar jo še vedno dovolj motivirajo. V vseh obdobjih delovanja občine je kompleksnost nalog pomembno in pozitivno vplivala na njeno motivacijo, pri čemer je bilo v obdobju 2000 – 2010 bolj poudarjen strah, da ne bi naredila napake, zaradi česar bi bila občina ob odobrena sredstva.

Ugotavljamo, da je bil v tem obdobju strah stresni dejavnik in kljub vsemu še vedno motivator. S tem potrjujemo tudi tezo št. 3, ki pravi: »Kompleksnost nalog direktorice in strah pred neuspehom v povezavi z visokimi pričakovanji in zahtevami župana, so izzivi, ki ji dajo dodatno motivacijo«.

6 Zaključek

Temelj uspešne občine so njeni zaposleni. V Občini Semič je ključen kader direktorica, ki opravlja vsa najodgovornejša opravila, zato je njena uspešnost močno povezana z motivacijskimi dejavniki, ki jo spodbujajo h kreativnosti. Intenzivnost le-teh je veliko odvisna od značilnosti posameznega obdobja delovanja občine. Pomemben rezultat raziskave je ugotovitev, da je bila zaradi motiviranosti direktorice Občina Semič, v obdobju od 1995 – 2012, uspešna pri pridobivanju sredstev za investicije.

Direktorica je, kljub kompleksnosti nalog ter visokim pričakovanjem župana in občanov, v sebi našla dovolj ustvarjalnih potencialov ter dokazala sebi in okolju, da v občino lahko pripelje številna dodatna sredstva, pomembna za razvoj javne infrastrukture. Ta raziskava bo občinski upravi pomagala razumeti njeno vlogo pri pridobitvi sredstev za investicije v infrastrukturne objekte občine, tako v sedanjem, kot tudi v prihodnjem obdobju.

Občina ima družbeno odgovornost skrbeti za infrastrukturo javnega pomena tako, da gradi, vzdržuje in upravlja z njo ter jo tako daje v uporabo vsem občanom in širši skupnosti. Največkrat izvaja investicije na področju varstva okolja, ki so zaradi redke poseljenosti zelo drage, zato je pridobitev dodatnih sredstev za izvedbo le-teh nujna.

Možnosti za nadaljnje raziskovanje je veliko, pri čemer bi bila zanimiva tudi primerjava uspešnosti prijav na javne razpise med občinami Bele krajine: Črnomljem, Metliko in Semičem. Omejitev raziskave se kaže v dostopu do razpoložljivih podatkov o uspešnosti črpanja sofinancerskih sredstev s strani drugih občin, ker se ti podatki ne predstavljajo javno.

Reference

1. Geys, B., Heinemann, F., & Kalb, A. (2012). Local Government Efficiency in German Municipalities. *Raumforschung und Raumordnung*, oktober 2012, 1-11. doi:10.1007/s13147-012-0191-x.
2. Jo, N. Y., & Lee, K. C. (2012). The Effect of Organizational Trust, Task Complexity and Intrinsic Motivation on Employee Creativity: Emphasis on Moderating Effect of Stress. James J. (Jong Hyuk) Park et al. (eds.), *Human Centric Technology and Service in Smart Space* (str. 199–206). Dordrecht: Springer Netherland.
3. Prieto, A. M., & Zofio, J. L. (2001). Evaluating Effectiveness in Public Provision of Infrastructure and Equipment: The Case of Spanish Municipalities. *Journal of Productivity Analysis*, *15*(1), 41–58.
4. Ravbar, M. (2007). Geografija človeških virov v Sloveniji – pomen ustvarjalnih socialnih skupin za regionalni razvoj. *Geografski vestnik, 79*(2), 119–128.
5. Stanonik, M. (2007). *Motivacija javnih uslužbencev v državni upravi in lokalni samoupravi*. (Diplomsko delo). Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.
6. Šarotar Žižek, S., Mulej, M., & Treven, S. (2009). Dobro počutje/subjektivna blaginja sodelavcev kot bistveni dejavnik prehoda v inovativno družbo. *Organizacija, 42*(3), A 122–A 131.

7. Van Ooteghem, J., Lannoo, B., Casier, K., Verbruqqe, S., Tanghe, E., Joseph, W., ... Demeester, P. (2009). Municipalities as a Driver for Wireless Broadband Access. *Wireless Personal Communications, 49*(3), 391–414.
8. Verle, K., & Markič, M. (2010). Procesna organiziranost in zadovoljstvo zaposlenih. *Management, 5*(2), 131–147.
9. *Zakon o lokalni samoupravi*. (2013). IUS-INFO. Pridobljeno 6. 1. 2013, na http://www.iusinfo.si/Zakoni/Besedilo.aspx?SOPI=Z93A45AS.
10. Zlati kamen. (2012, 13. februar). *Najuspešnejši pri črpanju evropskih sredstev so v Veliki Polani*. Pridobljeno 7. 1. 2013, na http://www.zlatikamen.si/clanki/regije-in-obcine/najuspesnejsi-pri-crpanju-evropskih-sredstev-so-v-veliki-polani/ .

Priloga: Usmeritvena vprašanja intervjujev

1. Kakšno je bilo stanje lokalne infrastrukture v začetku delovanja Občine Semič?
2. Kaj ste si zastavili za cilj, ko ste pričeli z delovanjem občine?
3. Ali ste imeli v proračunu dovolj virov za izgradnjo?
4. Kje ste videli glavne vire za izgradnjo infrastrukture?
5. Ali ste imeli na voljo dovolj usposobljenega kadra za pripravo vlog na javne razpise?
6. Kakšna je bila motivacija, da so zaposleni nadgradili svoje znanje, da so bili kos zahtevam javnih razpisov?
7. Kakšne so bile nagrade za zaposlene ob uspešno izpeljanem postopku sofinanciranja in izgradnje določene infrastrukture?
8. Katero infrastrukturo ste zgradili s pridobljenimi sredstvi?
9. Ali so imeli občani možnost predlagati občinskemu vodstvu potrebe v svojem okolju?
10. Kdo je skrbel za finančni inženiring do nakazila sofinancerskih sredstev v občinski proračun?
11. Ali glede na črpanje sredstev vidite prednost ali pomanjkljivost v tem, da je Občina Semič manjša občina ?
12. Kakšno povezavo vidite med velikostjo občine in uspešnostjo črpanja sredstev?
13. Je po vašem mnenju pomembna velikost občinske uprave za uspešnost kandidiranja za sofinancerska sredstva?
14. Ali menite, da je bila Občina Semič uspešna v črpanju sofinancerskih sredstev v letih svojega obstoja?
15. Kaj je po vašem mnenju bilo ključno za uspešnost črpanja sredstev RS in EU?

***

Polona Kambič je leta 2000 diplomirala na Visoki šoli za upravljanje in poslovanje v Novem mestu, smer Upravljanje in poslovanje. S predhodnimi štirinajstimi leti delovne dobe se je leta 2000 zaposlila v Občinski upravi Občine Semič, kjer je do leta 2010 opravljala delo direktorice občinske uprave. Od leta 2010 dalje opravlja funkcijo županje Občine Semič.

***

Abstract:

Title: The Release of Creative Potentials in Municipal Administration of Municipality Semič

Research Question (RQ): Did the desire for development boost the search of own potentials to successfully manage procedures in acquiring co-financing of funds for the construction of infrastructure?

Purpose: To research the motivators for successful acquisition of funds for the construction of infrastructure in Municipality Semič.

Method:

1. Interviews with the mayors and three directors of the municipal administration who participated in procedures for applying and drawing on funds up to the year 2010.
2. Case study: the study of successful applications for public tenders in the period from 2007 to 2010.

Results: A desire for development, ambition, and high goals set out by the mayor as well as the outstanding qualifications and eagerness to learn by the directors of the municipal administration had resulted in successful use of co-financing funds and at the same time accelerated the construction of infrastructure in Municipality Semič.
Organization: The director of municipal administration is as a leader and an official in position also a preparer of applications for public tenders.
Society: The municipality holds a social responsibility to take care of the infrastructure of public importance by building, maintaining, and managing it. By gaining additional funds through public tenders the municipality enriches municipal estate which is available for all citizens and its wider community. It also performs investments for the protection of the environment, which are due to a low population density, very expensive; therefore, additional funds are of high importance.
Originality: Even smaller municipalities can be shown to be as equal to larger municipalities with more qualified staff. Smaller municipal administrations are not always a disadvantage, but on the contrary, with proper motivation it can be perceived as an advantage.
Limitations/Future Research: Access to available data on the success of drawing funds from other municipalities is limited as such data is not open to public.

Keywords: municipality, development, own potentials, managing procedures, resources, infrastructure.

Revija za univerzalno odličnost, Strokovni članek
junij 2013, letnik 2, številka 2, str. 62–73.

Novi inovativni etični principi dviga varnosti v cestnem prometu

Igor Miletić*
Fakulteta za organizacijske študije v Novem mestu, Novi trg 5, 8000 Novo mesto, Slovenija
elektromile2@gmail.com

Povzetek:
Raziskovalno vprašanje (RV): Bodoči menedžerji se dnevno soočajo z različnimi etičnimi dilemami v prometu, kjer morajo uskladiti interese vseh udeležencev. Vprašanje je, ali lahko v bodoče razvijejo model z novimi inovativnimi etičnimi principi, ki bo vodil v še večjo varnost cestnega prometa?
Namen: Namen je dvigniti raven družbene odgovornosti in odnosa soudeležencev v prometu ter opozoriti, kako pomembna je varnost. S člankom želimo posredovati tudi predloge drugim raziskovalcem za nadaljnje študije na področju dviga varnosti cestnega prometa.
Metoda: Izvedli smo kvantitativno raziskavo (anketo) med magistrskimi študenti 1. letnika menedžmenta kakovosti na Fakulteti za organizacijske študije v Novem mestu. V članku je predstavljeno pet različnih etičnih scenarijev.
Rezultati: Magistrski študentje 1. letnika menedžmenta kakovosti na Fakulteti za organizacijske študije v Novem mestu imajo zelo podobna stališča razsoje posameznih etičnih dilem. Želja po dvigu varnosti cestnega prometa, je privedla do novih koristnih predlogov za nadaljnje študije z novimi inovativnimi etičnimi principi na področju varnosti, kot so: vizija nič (nič smrtnih žrtev letno), ustrezna cestna infrastruktura, izboljšana tehnologija vozil, video nadzorni sistemi, idr.
Organizacija: Ustrezni organi bi morali spodbujati modele etičnega razmišljanja in uvajanja kodeksov ravnanja že v zgodnji fazi odraščanja. Tako bi imela država, policija, reševalci, gasilci, bolnišnice ipd. manj smrtnih žrtev zaradi hudih prometnih nesreč.
Družba: Z upoštevanjem rezultatov in predlogov raziskave, bi družba v primeru prehoda na nove metode, taktike in tehnike, pridobila nov model, ki bi temeljil na ničnem številu prometnih nesreč letno.
Originalnost: Raziskav s področja razsoje etičnosti in inovativnih etičnih principov v cestnem prometu ni veliko. Članek predstavi praktične primere etičnega in moralnega odločanja s katerimi se vsi dnevno srečujemo v prometu, a nič kaj dosti ne naredimo, da bi bilo bolje (»vsak dan ista zgodba«).
Omejitve/nadaljnje raziskovanje: Raziskava je bila opravljena na manjšem vzorcu t.j. 13 študentov.

Ključne besede: morala, etika, varnost, promet, študent.

Tipologija COBISS: 1.04 strokovni članek.

1 Uvod

Raziskovalno vprašanje se glasi: »Ali lahko v bodoče razvijemo model z novimi inovativnimi etičnimi principi, ki bo vodil v še večjo varnost cestnega prometa?«

V članku je predstavljeno pet različnih etičnih scenarijev, kjer so vsa dejanja, ki so opisana na meji med etičnim in neetičnim, moralnim in nemoralnim. Raziskava zajema pomembnost etike in morale v prometu, kot tudi nove inovativne etične principe za dvig prometne varnosti na še višjo raven. Namen je analizirali tudi vzroke posameznih scenarijev ter iskati razloge za takšne odločitve in dejanja z izboljšavami. Dodana vrednost in namen z izvirnostjo rezultatov,

* Korespondenčni avtor.

Prejeto: 13. februar 2013; revidirano: 19. februar 2013; sprejeto: 13. junij 2013.

pa je dvig pomembnosti etike in prometne varnosti z novimi inovativnimi pristopi, ter opozoriti na to, da je neetičnost hud »prekršek«, pa čeprav največkrat nekaznovan. Glede na to, da je vzorec manjši, bi bilo smiselno takšno raziskavo narediti na večjem – bolj reprezentativnem vzorcu, morda celo na nivoju države.

2 Teoretična izhodišča s pregledom literature

V sodobnem življenju se dnevno srečujemo z moralnimi in etičnimi dilemami, ki nas spremljajo skozi celotno življenje. Dejstvo je, da s sprejemanjem modelov, ki pravijo kaj je prav in kaj je narobe, začnemo živeti že v zgodnji fazi odraščanja. Tako se moralen in etičen pogled posameznika na svet razvija tekom vzgoje, ki jo oblikuje tako kultura, kot tudi okolje in izobrazba. Kakovost varnosti cestnega prometa je odvisna od slehernega ravnanja posameznega subjekta, vzgojnih institucij, medijev, lokalnih skupnosti in vseh drugih državnih organov. Ko omenimo kakovost prometnega sistema, imamo običajno v mislih varnost cestnega prometa, kateremu moramo prav vsi udeleženci, namenjati v bodoče še več pozornosti. Namreč raven prometne kulture, ki je trenutno razvita pri nas, ni tista, ki bi ji lahko rekli vzorna ali zgledna. Dolžnost vsakega subjekta je biti osveščen glede pomembnosti prometne varnosti in biti odgovoren ter obziren z vsem potrebnim spoštovanjem predpisov, do vseh udeležencev v prometu.

Dejstvo je, da se število udeležencev v prometu iz leta v leto povečuje, kar se odraža tudi v gnečah na cestah. Opažamo tudi, da vse več ljudi preživi vse več časa za volanom ali pa kot sopotnik.

Odkar obstajajo napisana ali nenapisana pravila, norme, vrednote, morala in etika obstajajo tudi neke omejitve v obliki sankcij, toda te nas ne bodo pripeljale do večje prometne varnosti. Obstaja celo bojazen, da se razvije ravno v nasprotno smer od želene.

Če najprej pogledamo v Slovar slovenskega knjižnega jezika, najdemo razlago, da je morala tisto, kar vrednoti, kar usmerja medsebojne odnose ljudi kot posledica pojmovanja dobrega in slabega (SSKJ, 2000, str. 373).

Vsak posameznik in družba imata nepisan sistem vrednot, norm, po katerih presojata moralnost nekega dejanja (Bregarjeva, 2010, str. 45).

Etika se venomer spreminja, raste, razvija, prilagaja času, duhovnemu in materialnemu razvoju družbe, da bi bila blizu ljudem. Ker so vrednote v različnih kulturah različne, se tudi etične norme posameznih skupnosti med seboj razlikujejo. (Možina, 1995, str. 424) Etika je filozofska disciplina, ki obravnava merila človeškega hotenja in ravnanja glede na dobro in zlo (SSKJ, 2000, str. 207).
Odnos posameznikov do etike je različen, odvisen od njihove osebnosti, vzgoje okolja in izobrazbe. Tako z vzpostavitvijo etičnih meril v medsebojnih odnosih lahko dosežemo višjo raven etičnega ravnanja (Winston & Bahnaman, 2008, str. 222–224). Avtorji Lamb, Hair in

McDaniel (2009, str. 67) se zavedajo dejstva, da je neko ravnanje lahko zakonito, a hkrati neetično in obratno. Pravijo tudi, da je meja med etiko in zakoni težko določljiva, in sicer se etika začne tam, kjer se zakon konča. Čeprav je ob etičnih kodeksih neetično vedenje manj verjetno, pa iz neetičnih ljudi ne morejo narediti etičnih (Theaker, 2004, str. 83).

V odnose med udeleženci v prometu pa poleg kulture obnašanja voznikov, osebnih težav posameznikov in človeškega značaja, velikokrat posegajo ravno neetična dejanja, kot so: neuporaba varnostnega pasu, prehitra vožnja, alkohol, neprilagojena hitrost, nepravilna smer vožnje, uporaba mobilnega telefona, ipd.

Alkohol in prepovedane substance so v modernem svetu vse bolj prisotne. Zavedati pa se je potrebno, da je oseba, ki upravlja vozilo pod vplivom alkohola tudi potencialni morilec, ki išče svojo žrtev. Psihomotorične sposobnosti posameznika lahko alkohol in druge prepovedane substance tako le še poslabšajo. Novak (2006, str. 59–60) navaja, da se pri utrujenih voznikih, voznikih začetnikih in voznikih, ki so pod vplivom alkohola ali kakšnih drugih substanc, čas reagiranja podvoji ali celo potroji.

Ambrož (2009) navaja za primer neetičnega vedenja v prometu neprilagojeno hitrost, ki večini mladim voznikov predstavlja izziv, pridemo do zaključkov, da ni popolnoma jasno, kaj motivira mlade voznike, da vozijo hitro. Namreč za njih je hitrost, ki je predpisana na posameznih cestah, običajno mnogo nižja od tiste, ki jo dejansko zaznavajo in jo ohranjajo dalj časa. Večinoma tudi računajo na srečo in odlične vozne spretnosti. Tako je področje vrednot, prepričanj, motivov in navad tisto čemur je potrebno posvetiti več pozornosti. To je tudi področje, ki je najmanj skladno z realnostjo, ki jo zaznava mladi voznik v svetu prometa. Le razvoj zavesti na področju družbene odgovornosti lahko prispeva k temu, da nekdo upočasni vožnjo. (str. 21)

Med mladimi pa se pogosto dogajajo tudi razne stave in dokazovanja sposobnosti s tvegano in predrzno vožnjo, ki predstavlja mladim užitek in občutek uspeha. (Novak, 2006, str. 54)

V raziskavi smo se osredotočili na hipotezi:

1. Hipoteza 1: Študentje 1. letnika magistrskega študija menedžmenta kakovosti na Fakulteti za organizacijske študije, smo moralno in etično zavestni udeleženci v prometu.
2. Hipoteza 2: Študentje 1. letnika magistrskega študija menedžmenta kakovosti na Fakulteti za organizacijske študije, smo ustvarjalni in inovativni na področju novih pristopov za višjo varnost vseh udeležencev v cestnem prometu.

3 Metoda

Metoda s katero smo zbrali, vrednotili in razložili rezultate v raziskavi, je presoja več etičnih scenarijev s področja prometnih situacij, s katerimi se dnevno srečujemo. Raziskava kaže konkretne primere, kjer je zajeta tako etična, kot moralna opredelitev trinajstih študentov 1.

letnika menedžmenta kakovosti na FOŠ. Študentje so se v vsakem etičnem scenariju opredelili ali je neko dejanje etično in ali je neko dejanje moralno pravilno ali napačno. V vsakem scenariju je bilo možno podati tudi osebno mnenje posameznika s poudarkom na inovacijah in izboljšavah varnosti cestnega prometa. Na podlagi razsoje so študentje podali nove predloge z namenom, da bi se takšna dejanja v bodoče izkoreninila. Namreč, ko je govora o etiki in morali, so vedno vpletena tudi čustva posameznika, ki so sprožila konstruktivne predloge posameznikov za ukinitev takšnih scenarijev v bodoče.

Vzorec raziskave zajema študente 1. letnika menedžmenta kakovosti na Fakulteti za organizacijske študije v Novem mestu. Vsi intervjuvanci so zaposleni na različnih področjih, tako na tehničnih, kot tudi farmacevtskih. Vsi imajo končano visokošolsko ali univerzitetno izobrazbo. Največ intervjuvancev dela prav v farmacevtski industriji (sedem), ostalih šest pa je iz drugih področij. Starost študentov je med 26 in 50 let, od tega 8 ženskega in 5 moškega spola.

Zbrani podatki opravljene analize v raziskavi so kvantitativni in kvalitativni, zato se v članku odločimo za prikaz le-teh skozi kvalitativno analizo. V modelu raziskave smo postavili, kot instrument naslednje scenarije, ki zajemajo:

1. Etičnost obiskov mrtvašnic ponavljajočih prekrškarjev;
2. Etičnost policistov in nas v opitem stanju;
3. Etičnost uporabe varnostnega pasu;
4. Etičnost uporabe mobilnega telefona med vožnjo;
5. Etičnost zapore križišča.

Raziskavo smo opravili s pomočjo ankete, ki smo jo opravili med trinajstimi študenti 1. letnika menedžmenta kakovosti na FOŠ. Za analizo podatkov smo uporabili program Microsoft Excel. Za obe hipotezi smo uporabili HI-kvadrat test.

4 Rezultati raziskave

Scenarij 1

Statistični podatki v Sloveniji kažejo, da se iz leta v leto zmanjšuje umrljivost na naših cestah. Kljub temu se kazni za prekrške sorazmerno z odstotkom umrljivosti na cestah ne znižujejo. Z namenom, da bi se umrljivost še znižala, uvedemo za ponavljajoče se kršitelje predpisov, zaradi katerih se dogajajo hude prometne nesreče štirikrat na mesec za obdobje enega leta obiske mrtvašnic, kjer kršitelj vidi trupla umrlih v prometnih nesrečah.

Tabela 1. Etičnost obiskov mrtvašnic ponavljajočih prekrškarjev

	DA	**NE**
Ali je to dejanje etično?	7 (53,8 %)	6 (46,15 %)
Ali bi vi to dejanje sprejeli, kot osebna prevzgoja?	7 (53,8 %)	6 (46,15 %)
Ali je to dejanje moralno pravilno?	7 (53,8 %)	6 (46,15 %)

Prvi scenarij zajema obiske mrtvašnic v primeru ponavljajočih se prekrškov kršiteljev, zaradi katerih se dogajajo hude prometne nesreče. Dejanje v prvem scenariju 7 študentov ocenjuje, kot etično, 6 pa kot neetično, kar je skoraj v razmerju 50 % proti 50 %. Neetičnost vidijo predvsem v obiskih mrtvašnic, kajti marsikdo ne prenese pogledov na izmaličena trupla. Dejstvo je, da lahko komu takšni obiski povzročijo hude travme, ki lahko sledijo v depresijo in trajne duševne motnje. 53,8 %, študentov, ki dejanje vidi kot etično, pa po našem mnenju izhaja iz stališča: »če si povzročil prometno nesrečo, potem pa sprejmi še posledice, ki so lahko duševna bolečina ali pa tudi ne (odvisno od posameznika).« Takšno stališče izhaja predvsem iz maščevanja v smislu »*zob za zob*«, »*oko za oko*«. Problem se pojavi, ko ostanemo vsi brez zob in brez očes. Prav v istem razmerju, kot opredelitev o etičnosti dejanja, pa študentje ocenjujejo moralnost in nemoralnost, in sicer 53,8 % in 46, 15 %, kar kaže na močno korelacijo med moralo in etiko.

Novi inovativni etični principi: vsi študentje, ki so odgovorili na vprašanje o osebni prevzgoji z odgovorom DA, se strinjajo s sprejemom odgovornosti posameznika ter odpravi takšnega moralnega in neetičnega vedenja. Tisti, ki so odgovorili na vprašanje o osebni prevzgoji z odgovorom NE, pa ne sprejemajo takšnega načina zmanjševanja hudih prekrškov, temveč predlagajo bolj človeku prijazne prevzgojne ukrepe, kot so: visoka denarna kazen, odvzem vozniškega dovoljenja, dela v javno korist, trajna izločitev takšnih udeležencev iz prometa in sodelovanje v izobraževalnih delavnicah. Dva izmed anketiranih študentov sta predlagala uvedbo programa, ki bi se glasil vizija NIČ (nič smrtnih žrtev zaradi prometnih nesreč). Predlagajo maksimalno odgovornost slehernega posameznika z upoštevanjem moralnih in etičnih načel, ki bi bila vodilo programa. Poudarek je seveda tudi na ustrezni cestni infrastrukturi z upoštevanjem zadnje tehnologije vozil, ki jo je moč najti na tržišču.

Scenarij 2

Nekega dne se zgodaj zjutraj odpravljate s službene zabave proti parkirišču, kjer je parkirano vaše vozilo. Zaradi očitno preveč zaužitega alkohola in ostalih substanc sprva niti ne najdete svojega vozila na parkirišču, temveč poskušate odkleniti vozilo svojega sodelavca. Po dolgem in mučnem iskanju le najdete svoje vozilo in se usedete vanj. Vse to dogajanje pa policista v zasedi opazujeta in čakata, da se odpeljete. Uspe vam zadeti ključavnico za vžig motorja ter se odpravite proti domu, ko vas čez nekaj 100 metrov ustavita prej omenjena policista ter vam ponudita test alkoholiziranosti.

Tabela 2. Etičnost policistov in nas v opitem stanju

	DA	**NE**
Ali se vam zdi dejanje policistov etično?	7 (53,8 %)	6 (46,15 %)
Ali se vam zdi vaše dejanje etično?	0 (0 %)	13 (100 %)
Ali bi vi to dejanje sprejeli, kot osebna prevzgoja?	12 (92,3 %)	1 (7,69 %)
Ali se vam zdi vaše dejanje moralno pravilno?	0 (0 %)	13 (100 %)
Ali je dejanje policistov moralno pravilno, če se vi postavite v vlogo policista?	10 (76,9 %)	3 (23,07 %)

Drugo dejanje zajema etičnost dejanja policistov in študentov, kot tudi moralno pravilnost ali napačnost. Dejanje v drugem scenariju 7 študentov ocenjuje kot etično, 6 pa kot neetično, kar je skoraj v razmerju 50 % proti 50 %. Študentje, ki so odgovorili s pritrdilnim odgovorom DA (53,8 %), so mnenja, da policista ravnata v skladu z zakonom, vendar neetično. Namreč v najslabšem primeru bi se lahko po nekaj 100 metrih vožnje v opitem stanju zagotovo končalo tudi s smrtnim izidom. Policista bi morda po takšnem črnem scenariju čutila moralno in etično krivdo, toda to ne bi povrnilo življenja umrlega. Predlagajo, da se takšnega voznika prestreže še pred vstopom v vozilo, ter se mu ponudi brezplačna vožnja domov z minimalno kaznijo za poskus vožnje v opitem stanju. Kot vemo je korelacija med zaužitim alkoholom in stopnjo korajže pri večini ljudi velika in s z večjo količino alkohola in ostalih substanc le še povečuje. Prav vseh 13 študentov je na vprašanje dejanja o etičnosti in moralnosti vožnje v takšnem stanju odgovorilo z odgovorom NE, kar kaže na močno osveščenost in občutek do sočloveka. Privzemimo, da so študentje o moralnosti in etičnosti scenarija odgovarjali v treznem stanju, kajti vemo, da opit človek težko igra vlogo presojevalca. Kot osebna prevzgoja bi dejanje sprejelo 12 (92,3 %) študentov, le eden (7,69 %) pa ne. Na vprašanje o moralno pravilnem ali napačnem dejanju policistov, če se študent postavi v vlogo policista, je 10 (76,9 %) študentov o moralni pravilnosti dejanja policistov, odgovorilo z DA, trije (23,07 %) pa z odgovorom NE.

Novi inovativni etični principi: kot inovacijo oz. rešitev tega problema, ki je kar pogost vidijo v izobraževanju policistov na področju etike in morale, kot tudi več opozarjanja in manj kaznovanja. Eden izmed študentov je predlagal uvedbo tehnologije v vozila, ki bi imela vgrajen alkotest. V primeru alkoholiziranosti le-to ne bi bilo vozno. Dva študenta pa sta poudarila poostren in dosleden nadzor ter vključevanje teh posameznikov v vsebinsko domiselne akcije v medijih (reklamah).

Scenarij 3

V policiji si prizadevajo, da bi čim več voznikov uporabljalo varnostni pas. Namreč statistika kaže, da bi pri najhujših prometnih nesrečah lahko bile posledice bistveno blažje, če bi vozniki in potniki v vozilu dosledneje uporabljali varnostni pas. Kot udeleženec prometa opažam, da se še vedno mnogo voznikov ne pripne z varnostnim pasom ter s tem ogroža sebe in druge udeležence v prometu.

Tabela 3. Etičnost uporabe varnostnega pasu

	DA	**NE**
Ali se vam zdi dejanje oseb, ki ne uporabljajo varnostnega pasu etično?	0 (0 %)	13 (100 %)
Ali se vedno pripnete z varnostnim pasom?	10 (76,9 %)	2 (15,38 %)
Ali se vam zdi dejanje oseb, ki ne uporabljajo varnostnega pasu moralno pravilno?	0 (0 %)	13 (100 %)

Uporaba varnostnega pasu v tretjem scenariju govori o pravilnosti etičnosti in moralnosti uporabe. Na vprašanje o etičnosti neuporabe varnostnega pasu, je prav vseh 13 (100 %)

študentov odgovorilo z odgovorom NE, kar kaže na velik občutek do sočloveka in možnost poškodb, ki lahko ob morebitni neuporabi nastanejo. Nihče izmed študentov pa ni omenil, da uporablja varnostni pas samo zaradi strahu pred kaznovanjem policistov. Na vprašanje: »Ali se vedno pripnete z varnostnim pasom?« je 10 (76,9 %) študentov odgovorilo z DA, 2 (15,38 %) študenta pa z NE. Zanimivo je, da se jim dejanje o uporabi varnostnega pasu neetično, medtem ko 2 (15,38 %) študenta očitno venomer ne uporablja varnostnega pasu. Ko se dotaknemo pravilnosti morale, ravno tako vseh 13 (100 %) študentov presoja, da dejanje ni moralno pravilno, kar pa nam ponovno zbuja moralni in etični čut tistih, ki se ne pripnejo vedno z varnostnim pasom (15,38 %).

Novi inovativni etični principi: trije študenti so predlagali izpopolnitev vozila s tehnologijo do te mere, da brez pripenjanja z varnostnim pasom ni možno odpeljati z mesta. Hkrati pa opozarjajo, da je le nadležen piskajoč opozorilni znak, ki ga ima večina vozil, premalo. Toda takoj za tem omenjajo, da ni potrebna ne zadnja tehnologija ne opozorilni znak piskanja, temveč le etično ravnanje slehernega posameznika. Štirje študentje pa predlagajo samodejno pripenjanje z novo izpopolnjeno tehnologijo vozil.

Scenarij 4

Zadnje čase je trend, da se med upravljanjem vozila vse bolj pogosto uporablja mobilni telefon. Med vožnjo vam zvoni mobilni telefon na katerem vidite klic za vas zelo pomembne osebe. Odločite se, da prevzamete klic, ko v vzvratnem ogledalu opazite policijsko vozilo. Za trenutek skrijete mobilni aparat ter čakate na reakcijo policista, ki vas ni opazil. Nekaj sekund kasneje opazite, da policijsko vozilo zavija desno, vi pa nadaljujete vožnjo naravnost. Takoj, ko ste opazili, da policista ni več za vami, ponovno nadaljujete pogovor z osebo, ki vas je čakala na zvezi.

Tabela 4. Etičnost uporabe mobilnega telefona med vožnjo

	DA	**NE**
Ali je vaše dejanje etično?	1 (7,69 %)	12 (92,3 %)
Ali je dejanje vašega sogovorca etično?	7 (53,8 %)	6 (46,15 %)
Ali je vaše dejanje moralno pravilno?	0 (0 %)	13 (100 %)
Ali je dejanje sogovorca moralno pravilno?	7 (53,8 %)	4 (30,76 %)

V četrtem scenariju je primer uporabe mobilnega telefona med vožnjo. To nevarno dejanje kar 92,3 % (12) študentov ocenjuje, kot neetično, le eden pa se strinja, da je povsem etično. Dejanje sogovorca 7 (53,8 %) študentov ocenjuje, kot etično, 6 (46,15 %) pa kot neetično. Med pripombami sta dva študenta omenila, da sogovorec ne vidi dogajanja (ne pozna kraja) sogovorca. S tem bi se le delno strinjal, kajti ko je sogovorec skril aparat, govora po navadi ni slišati. Prav vseh 13 (100 %) se strinja tudi, da je dejanje moralno nepravilno. Vsi odgovori kažejo na veliko ozaveščenost študentov, zato sklepam, da mobilnega telefona med vožnjo nikoli ne uporabljajo.

Novi inovativni etični principi: štirje izmed študentov predlagata uporabo slušalk ali prostoročno telefoniranje. Trije so poudarili, da je to v nasprotju z zakonom in da se med

vožnjo ne telefonira. Eden izmed študentov pa predlaga zaustavitev vozila na ustreznem in varnem mestu, kjer se opravi telefonski klic. Le-ta trdi, da bi se s tem razvil model pravilne uporabe mobilnega telefona, ki bi se v primeru upoštevanja vseh udeležencev v prometu razvil do te mere, da mobilnega telefona ljudje med vožnjo ne bi več uporabljali. En študent pa je, kot inovativnost na tem področju predlagali avtomatično prekinitev klica v primeru vožnje z naprednimi tehnološkimi sistemi.

Scenarij 5

Kot udeleženec v prometu opažam, da se v času prometnih konic pogosto kaže premoč in nestrpnost do ostalih udeležencev v prometu. Tako imate npr. zeleno luč, toda pred vami je kolona vozil, ki je že skoraj popolnoma zaprla križišče. Ker imate zeleno luč, se odločite, da zapeljete do vozila pred vami, z namenom, da boste prej prispeli na cilj ter s tem popolnoma onemogočite zavijanje in prehod ostalih vozil.

Tabela 5. Etičnost zapore križišča

	DA	NE
Ali je to dejanje etično?	0 (0 %)	13 (100 %)
Ali vi postopali enako?	0 (0 %)	13 (100 %)
Ali je to dejanje moralno pravilno?	0 (0 %)	13 (100 %)

V petem scenariju smo se osredotočili na etiko obnašanja udeležencev v prometu v času prometnih konic. Namreč dnevno opažamo neetičnost posameznikov, ki zapirajo križišče in popolnoma onemogočijo prehodnost le-teh. Vseh 13 (100 %) študentov je odgovorilo, da dejanje ni etično in da bi postopali enako, kot je opisano v scenariju. Ravno tako je vseh 13 (100 %) študentov razsodilo, da je dejanje moralno nepravilno.

Novi inovativni etični principi: vsi študentje so med pripombami omenili, da je to velik problem na naših cestah. Takšen model obnašanja privede do nestrpnosti, nervoze in do verbalnega nasilja. Dva izmed študentov pa sta predlagala, da se vsa križišča v Sloveniji nadzoruje z visokotehnološkimi video nadzornimi sistemi, ki bi takšne kršitelje preko navigacijskih sistemov opozarjal na kršitev predpisov. Ob določenem številu kršitev se kršitelju izstavi plačilni nalog na dom.

5 Razprava

Glede na dobljene rezultate v raziskavi zagotovo lahko trdimo, da se bo s takšnim načinom soočanja z etičnimi dilemami, kot so se odločali anketiranci, v bodoče razvil model z novimi inovativnimi etičnimi principi, ki bo vodil v še večjo varnost cestnega prometa.

V tej raziskavi smo spoznali različna stališča posameznih študentov, ko se znajdejo v prometno etičnih dilemah. Z etičnimi scenariji smo jih prepričali v predloge izboljšav za odpravo takšnega vedenja, s poudarkom na dvigu varnosti. Namreč skušali so se ravnati po svoji vesti in sprejeti odločitev, ki je v skladu z njihovimi prepričanji o tem, kaj je prav in kaj ne. Posebnost raziskave je ravno v etičnih dilemah, saj so se študentje poistovetili z

situacijami, ki so zajete v članku. Vsekakor gre ob takšnih scenarijih vedno tudi za določen vnos čustev posameznega subjekta, kajti morala je subjektivnost vsakega posameznika in je glavni razlog, ki je spodbudil pri študentih nove in inovativne etične principe. Toda žal moramo priznati, da prav vsi anketiranci niso podali predlogov za izboljšave na tem področju. Rezultati so vsekakor dodana vrednost ter težijo k spodbujanju novih raziskav na tem področju. Glede na to, da je govora o novih predlogih in izboljšavah s poudarkom na ustvarjalnosti, je pravzaprav pričakovati, da prav vsi študentje niso podali predlogov za nove inovativne principe, kajti ko govorimo o novostih in izboljšavah se moramo zavedati, da takšno delo zahteva veliko truda in predvsem energije anketirancev.

Glede na rezultate, ki smo jih dobili v raziskavi, vsekakor sprejmemo hipotezo 1, da so anketiranci moralno in etično zavestni, ko je govora o prometnih etičnih dilemah. Rezultati se kažejo tudi v tem, da so se prav vsem študentom razvile vrednote že v času otroštva in odraščanja, kajti vemo, da etični modeli ne nastajajo čez noč. Kasneje se seveda pridruži še družba, šola in okolje. Od takšnih udeležencev tudi pričakujemo vedenje, ki vodi v višjo varnost cestnega prometa.

Vsekakor je na podlagi rezultatov sprejeto dejstvo, da so anketiranci razmišljajoči ljudje, da niso posesivni in da je njihova etična ozaveščenost zagotovo dosegla še višjo raven. Namreč občutek obvladovanja etičnosti in moralnosti ni le lepa gesta, temveč dolžnost vsakega izmed nas, kar se kaže tudi v odgovorih anketirancev.

Hipotezo 2 ravno tako sprejmemo, saj so študentje prav v vsakem scenariju videli njim primerno rešitev, ki bi dvignila nivo varnosti v cestnem prometu. Vsekakor je večina anketirancev podala svoje ustvarjalne in inovativne predloge na področju novih pristopov za višjo varnost vseh udeležencev v cestnem prometu.

Predlogi in nove zamisli prav gotovo v bodoče obetajo nekaj koristnega. Anketiranci so zagotovo ustvarjalni ljudje in so lahko v bodoče ključni vir razvoja ustreznih ukrepov za odpravo stanja, kot je sedaj v prometu. Glede na to, da je bil zajet le majhen vzorec visoko izobraženih ljudi, lahko napovemo, da se bo v bodoče zagotovo ustvarjalnost na tem področju le še vzpenjala, kajti danes je vse več izobraženih ljudi, ki so prav tako velik bodoči potencial na področju inovacij za varnost udeležencev cestnega prometa.

Problem varnosti v prometu s katerim se dnevno srečujemo prav vsi udeleženci, je po našem mnenju ravno v razsodnosti moralnega in amoralnega, etičnega in neetičnega, kajti v vsakem primeru igra bistveno vlogo subjektivnost posameznega subjekta pri razumevanju o tem, kaj je prav in kaj ne. Študentje, ki so določeno dejanje opredelili, kot neetično, so ga večinoma tudi opredelili, kot nemoralno, kar kaže na močno korelacijo med moralo in etiko. V isti luči pa hkrati predlagajo izboljšave s poudarkom na ustvarjalnih idejah za dvig prometne varnosti na še višjo raven.

Problem celotne populacije, ki ga trenutno vidimo je ravno v izobraževanju in seznanjanju mladih generacij z etičnimi problemi, s katerimi se srečujemo, tako v prometu, kot v celotnem obdobju našega življenja. Poleg uvajanja kodeksov ravnanja je potrebno skozi model zanamcev, razviti univerzalna načela po katerih se moramo ravnati tako v vlogi avtomobilista, kot pešca. In sicer do te mere, da se izoblikuje nov model moralne presoje, ki bo temeljil na še višji varnosti in pravilnosti odločanja v vseh prometnih situacijah, ki se nam lahko dogodijo v obdobju našega kratkega delovanja na Zemlji.

Menimo namreč, da je potrebno začeti z vzgojo v smeri morale in etike od leta 0 naprej. Mislimo tudi, da v kolikor razvijemo v rani mladosti čut za moralo in etiko do sočloveka, bomo v bodoče država, ki bo prometno etična in predvsem bolj varna, kar pa sedaj zagotovo ni. Do implementacije predlaganih ukrepov s strani anketirancev je zagotovo še daleč, toda ne tako daleč, da nekoč ne bi bili realizirani.

6 Zaključek

Če povzamemo rezultate raziskave, lahko potrdimo, da so vrednote, kot dobrine, ki večini ljudem največ pomenijo, različne in nastajajo postopoma in počasi skozi čas. Nekatere so prevzete, druge pa zrastejo v nas samih. Ravnanje v skladu z vrednotami zato velja, kot lepo, primerno, všečno, moralno in etično. Zato je še posebej pomembno, da se izogibamo ravnanju v nasprotju z našimi vrednotami, moralnimi in etičnimi prepričanji. Problem pa se pojavi, ker ne poznamo vrednot, etike in morale drugih udeležencev v prometu. Okoliščine v prometu so pokazatelj vrednot posameznikov in posledično njihovega etičnega ravnanja. So tudi izrazit primer sprejemanja odločitev razumnega, pokončnega in discipliniranega človeka.

Če nadaljujemo s povzetkom raziskave, pridemo do zaključka, da ne moremo s 100 % gotovostjo trditi, da bodo anketiranci naslednjič v prometnih situacijah res ravnali tako, kot je moč razbrati iz odgovorov. Namreč poleg občutka za etiko, igrajo tu pomembno vlogo še trenutno razpoloženje, čustva, moč in drugi dejavniki, ki jih v študiji nismo zajeli. Znano je tudi dejstvo, da je teorija le teorija, praksa pa se bo prej ali slej v bližnji prihodnosti pokazala pri slehernem posamezniku, ki je sodeloval v tej raziskavi. Prav tako z raziskavo ne moremo potrditi, da je takšen model razsoje pravi, namreč ne moremo na podlagi rezultatov malega vzorca sklepati na celotno populacijo Republike Slovenije. Pomanjkljivost je tudi v tem, da ni zajeto še več etičnih scenarijev, toda dejstvo je, da vseh situacij v prometu v enem članku ne moremo zajeti, ker bi bilo vse skupaj preveč obsežno.

Če se lotimo še povzetka rezultatov s področja novih inovativnih etičnih principov s področja cestne varnosti, lahko vidimo, da je kar nekaj konstruktivnih predlogov, kot so: dela v javno korist, trajna izločitev ponavljajočih se kršiteljev iz prometa, sodelovanje v delavnicah, vizija NIČ, ustrezna cestna infrastruktura, visoka tehnologija vozil, visokotehnološki sistemi na področju telekomunikacij, avtomatska zaustavitev vozil, pametni video nadzorni sistemi, ipd.

Zavedati pa se moramo, da varnostna kultura pri nas ni na visokem nivoju in da je potrebno na tem področju še veliko narediti. Poleg izobraževanja v zgodnji fazi odraščanja, bi bilo dobro uvesti šole etike za odrasle in tudi malce starejše udeležence v prometu. Dober primer uvajanja etike v promet bi bil npr. izbris kazenskih točk tistim, ki so jih zaradi neetičnega vedenja pridobili. Namreč prepričani smo, da sedaj temu ni tako in da danes avtošole v tem vidijo le zaslužek in ne namen dvigovanja etičnega nivoja prometne varnosti na višjo raven. Namreč dejstvo je, da je etična razsoja tista o kateri se zelo malo pogovarjamo, še manj pa izobražujemo, tako da je to odličen predlog in tudi prispevek stroki za nadaljnje študije.

S tem člankom tudi apeliramo oz. javno pozivamo vse menedžerje, da najdejo nove inovativne etične principe za dvig varnosti v cestnem prometu. Naj težijo predvsem k razvoju področja varnosti in ne k ekonomskemu delu tega področja. Ustrezni organi bi morali spodbujati modele etičnega razmišljanja in uvajanja kodeksov ravnanja že v zgodnji fazi odraščanja. Tako bi imela država, policija, reševalci, gasilci, bolnišnice ipd. manj smrtnih žrtev zaradi hudih prometnih nesreč. Tako bi zagotovo z upoštevanjem rezultatov in predlogov raziskave, bi družba v primeru prehoda na nove metode, taktike in tehnike, pridobila nov model, ki bi temeljil na ničnem številu prometnih nesreč letno.

Poudarek v članku je ravno v etiki in morali, ker je to področje, ki je za vzpostavitev sistema varnega prometa izrednega pomena. V tej študiji lahko z visoko gotovostjo potrdimo tudi dejstvo, da bodo ti ljudje v prometnih situacijah še bolj etični in moralni, kot so bili do sedaj, kajti pomembno se je dopolnjevati skozi nenapisana pravila vedno in povsod, vsak dan in ob vsakem trenutku za skupno dobro vseh nas. Tako je ta raziskava zagotovo dodana vrednost k dvigu pomembnosti varnosti z predlaganimi inovacijami v prometu na še višjo raven, ter opozoriti na to, da je neetičnost hud »prekršek«, pa čeprav največkrat nekaznovan. Vsekakor na podlagi opravljene raziskave sprejmemo tudi dejstvo, da se v bodočnosti lahko razvije model z novimi inovativnimi etičnimi principi do mere, ki bo zagotavljala še večjo varnost cestnega prometa. Rezultatom vzorca, ki so bili zajeti pa prepuščamo mesto za novo raziskavo, ki bi se lahko razširila v odlično študijo s še bolj reprezentativnim (predvsem večjim) vzorcem. Hkrati pa bi lahko razvila model večje varnosti v cestnem prometu, ki bi ga skušali vpeljati skozi ero, ki je še pred nami.

Reference

1. Ambrož, M. (2009). *Izobraževanje učiteljev vožnje*. Učno gradivo.
2. Bregar, J. (2010). *Organizacijske vrednote kot kažipoti managerjem pri procesih vodenja in odločanja* (Diplomska naloga). Pridobljeno na http://www.fuds.si/media/pdf/student/UNI_Diplomska_Bregar_zagovor.pdf
3. Novak, A. (2011). *Etika in etični kodeks v javni upravi* (Magistrsko delo). Pridobljeno na http://www.cek.ef.uni-lj.si/magister/novak520-B.pdf
4. Možina, S., Tavčar, M., Kneževič, A. N., & Šest, V (1995). *Poslovno komuniciranje.* Maribor: Obzorja.
5. SSKJ. (2000). *Slovar slovenskega knjižnega jezika.* Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, DZS.

6. *Mednarodna elektronska znanstvena revija (Raziskave in razprave / Research and discussion).*
7. Theaker, A. (2004). *Priročnik za odnose z javnostmi.* Ljubljana: GV založba.
8. Novak, Š. (2006). *Varnost v prometu in varstvo pri delu*. Novo mesto: Šolski center Novo mesto.
9. Winston, M. D., & Bahnaman, S. (2008). Preparation for ethical decision-making: An analysis of research in professional education. *Library & Information Science research, 30,* 222–224
10. Lamb, W. C., Hair, F. J., & McDaniel, C. (2009). *Essentials of Marketing* (6. izd.) Mason: South-Western.

***

Igor Miletić je leta 2008 diplomiral na Fakulteti za elektrotehniko v Ljubljani, smer Zagotavljanje kakovosti. Takoj po opravljeni diplomi se je istega leta zaposlil v družbi Plinovodi d.o.o., kjer deluje še danes. Njegovo področje zajema telekomunikacije in prenos podatkov s plinskih postaj slovenskega plinovodnega omrežja.

***

Abstract:
New Innovative Ethical Principles in Increasing Road Safety

Research Question (RQ): Future managers are faced daily with a variety of ethical dilemmas in traffic that need to be balanced by the interests of all participants. The question is whether a new innovative model of ethical principles could be developed that would increase road safety.
Purpose: The aim is to raise the level of social responsibility and relationship of participants in traffic as well as warn all participants on the importance of safety. In addition, the purpose is to share suggestions to other researchers for further research studies in the area of increasing traffic safety.
Method: We carried out a quantitative study (survey) among first year post-graduate students studying at a higher education school focused on quality management in south-eastern Slovenia. The article presents five different ethical scenarios.
Results: The participants have very similar views on judging individual ethical dilemmas. The desire to increase road safety, have led to new useful suggestions for further study of innovative new ethical principles in the field of safety, such as: no death victims annually, adequate road infrastructure, improved vehicle technology, video surveillance systems, and so on.
Organization: Relevant authorities should promote models of ethical thinking and the introduction of codes of conduct at an early age. As such, the state, police, rescuers, fire departments, hospitals, and so on, would have fewer deaths due to serious traffic accidents.
Society: By taking these results and further research suggestions into account, society would gain a new model that would be based on zero accidents annually.
Originality: Research in the field of ethics and innovative ethical principles of traffic safety is limited. The article presents practical examples of ethical and moral decision-making that we encounter in daily traffic. But nothing much is done to make it better ("every day the same story").
Limitations/Future Research: The research study was conducted on a small sample of 13 students.

Keywords: morals, ethics, safety, traffic, student.

Revija za univerzalno odličnost, Strokovni članek
junij 2013, letnik 2, številka 2, str. 74–85.

Izboljšanje poslovnega komuniciranja na področju poslovodenja v šolstvu

Cvetka Peterlin*
Fakulteta za organizacijske študije v Novem mestu, Novi trg 5, 8000 Novo mesto, Slovenija
cvetka.peterlin@guest.arnes.si

Povzetek:
Raziskovalno vprašanje (RV): Tema raziskovalnega področja je izboljšanje kakovosti poslovnega komuniciranja v šolstvu.
Namen: Članek kaže na prikaz postopka izboljšanja poslovnega komuniciranja v javnem zavodu na področju šolstva z namenom zajeti področje poslovodenja. Ciljna praktična uporabna vrednost se navezuje na področje poslovnega komuniciranja znotraj in zunaj zavoda. Poudarek raziskave temelji na poslovodenju v povezavi s poslovno komunikacijo in vodenjem kakovosti s poudarkom na pripravi dokumentacije v skladu s Sistemom vodenja kakovosti ISO 9001:2008.
Metoda: Preučevana naslovna tema bo izpeljana z metodo intervjuja.
Rezultati: Vsi zaposleni na področju poslovodenja zavoda bodo o kazalnikih izboljšanja kakovosti poslovnega komuniciranja v šolstvu pisno seznanjeni. Rezultati raziskovane teme se bodo najmanj enkrat letno ocenjevali. Ugotovitve kažejo na pripravljenost sodelovanja zaposlenih za izboljšanje obstoječega stanja poslovnega komuniciranja.
Organizacija: V zavodu se izvaja poslovno komuniciranje med vsemi zaposlenimi, ki sodelujejo pri izvajanju osnovne dejavnosti vzgoje in izobraževanja znotraj zavoda in navzven. Zavedamo se, da je kakovost poslovnega komuniciranja osnova za medsebojno sporazumevanje tako v poslovnem svetu, delovnem okolju, doma in v tujini.
Družba: Povečanje zadovoljstva uporabnikov storitev, ki jih zavod izvaja na področju vzgoje in izobraževanja, bo doseženo z oblikovanjem takega poslovnega komuniciranja, kateremu bodo uporabniki storitev zaupali. Jasna poslovna komunikacija zavoda bo izražena preko organizacijskega, pisnega, elektronskega, govornega in eksternega komuniciranja. S sistemom vodenja kakovosti bo opredeljena politika kakovosti.
Originalnost: Izvirnost raziskave je osebna idejna zasnova.
Omejitve/nadaljnje raziskovanje: Raziskava je omejena na pet intervjuvancev. Trenutno je izpeljana le na enem javnem zavodu. Za boljšo učinkovitost se po vrednotenju intervjuja izvede še anketa.

Ključne besede: izboljšanje, poslovno komuniciranje, komunikacijski proces, dokumentacija, kakovost, šolstvo, zavod, sistem vodenja kakovosti.

Tipologija COBISS: 1.04 strokovni članek.

1 Uvod

Za uspešno poslovno komuniciranje je potrebna splošna usmerjenost zaposlenih k spremembam. Če se spremembe uvajajo z visoko stopnjo odprte komunikacije med zaposlenimi, so spremembe lažje in hitreje dosegljive in uresničljive. Kadar zaposleni opravljajo dela in naloge strokovno, vestno, nepristransko, pravočasno in kakovostno, največ pripomorejo k organizacijskemu komuniciranju in kakovosti poslovanja. Zaposleni lažje sledijo viziji zavoda (vzgojno-izobraževalni zavod), če so naravnani tako, da se ravnajo po priporočenih pravilih poslovnega komuniciranja, ki so zapisana. V ta namen bodo pripravljeni predlogi izboljšanja kakovosti poslovnega komuniciranja v šolstvu, ki bodo zaposlene vodili in usmerjali k odličnosti.

*Korespondenčni avtor.

Prejeto: 22. marec 2013; revidirano: 24. april 2013; sprejeto: 13. junij 2013.

Dobro poslovno komuniciranje vsakega zavoda je strateška usmeritev vodstva in zaposlenih. Da se zavod lahko ponaša s kakovostnim poslovanjem in odličnostjo, je potrebno, da so k temu naravnani vsi zaposleni v zavodu. Če so vsem zaposlenim jasno in razumljivo podana priporočila za kakovostno poslovno komuniciranje, obstaja možnost za odličnost. V ta namen se pripravijo osnutki, obrazci in pisna priporočila za pisno, elektronsko, govorno in eksterno komuniciranje. S pomočjo priporočil se bodo zaposleni v zavodu lažje in boljše izražali tako pri komunikaciji znotraj zavoda kot navzven.

Sistem vodenja kakovosti pomeni obvladovanje izvajanja storitev. Osredotočeni in usmerjeni želimo biti na organiziranje spremljajočih dejavnosti s poudarkom na izločanju nepotrebnih postopkov. Cilj takšnega načina poslovanja predstavlja enostavnejše obvladovanje procesov v administraciji in krajše poti toka informacij in dokumentacije. Ker v zavodu še nimamo Poslovnika kakovosti, bodo pripravljena izhodišča za vzpostavitev dokumentiranega postopka glede dokumentacije v skladu s Sistemom vodenja kakovosti ISO 9001:2008 služila za vnos in uporabo v bodočem poslovniku. Zaposleni v javnih zavodih so dolžni in odgovorni, da strokovno opravljajo dela in naloge. V komunikacijskem procesu se moramo odzivati tako, da bo pomen sporočila, ki ga preko komunikacijskega kanala pošiljamo prejemniku, učinkovito razbran. V komunikacijskem odnosu upoštevamo človekovo dostojanstvo, pripadnost do delodajalca, strokovnost do dela, spoštljiv odnos do prejemnika, ki mu sporočilo pošiljamo. V času, v katerem živimo, in glede na trenutne razmere v državi in širše je še kako potrebno, da so posredovane informacije v procesu poslovnega komuniciranja razumljive in vodijo k ciljem in strateškim usmeritvam zavoda.

Ker razpolagamo z različnimi sposobnostmi in izkušnjami, imamo možnost, da dosežemo spremembe, kar je tudi cilj raziskave. S predlaganimi smernicami za izboljšanje kakovosti poslovnega komuniciranja v šolstvu želimo pokazati željo, naučiti se nekaj novega, da nova znanja širijo naša obzorja, našo konkurenčnost, kakovost.

Namen in cilj raziskave je preučiti, kakšno je stanje na področju komuniciranja v zavodu in predvsem ugotoviti, s katerimi predlogi bi to stanje izboljšali. Poleg tega bodo rezultati služili za nadaljnje raziskovanje. Najmanj enkrat letno bomo preverjali obstoječe stanje in ga nadgrajevali in posodabljali z novostmi, predlogi in pobudami zaposlenih.

2 Teoretična izhodišča

Izboljšava je beseda, ki se v vsakodnevnih razpravah pojavi velikokrat, njen pomen pa je precej zdravorazumski. Na eni strani se na izboljšavo gleda kot na nekaj, do česar pridemo z zahtevo po odgovornosti; na drugi strani pa nekateri trdijo, da je izboljšava predhodnica odgovornosti in jo tudi oblikuje. Prvi pogled zagovarja dobro strukturiran in vnaprej določen okvir; drugi zahteva bolj spontano in pragmatično naravnanost. (MacBeath, 2009, str. 91–105)

Izboljšava pomeni za omenjeni javni zavod prehod iz enega stanja poslovnega komuniciranja k izboljšanju kakovosti komuniciranja in pripravo dokumentacije za vnos v poslovnik

kakovosti. Ker hitrost dogodkov in novosti v načinu življenja in poslovanja narekujejo prilagajanje, moramo, da bomo lahko sledili toku sprememb, tudi sami pri sebi delati spremembe. Le učinkovito odzivanje zavoda na spremembe bo omogočilo, da ostajamo konkurenčni, kakovostni in odlični.

Informacije o lastnem poslovanju pridobimo z analizo poslovanja podjetja in z ugotavljanjem vzrokov za odstopanja od začrtanih ciljev. Za vsak poslovni proces v podjetju, ki ga želimo proučevati, moramo najti najustreznejši način zbiranja in obdelave podatkov. Poznavanje poslovanja najboljših konkurentov pa je izhodišče za razmišljanje in ustvarjanje konkurenčnih prednosti podjetja, ki omogočajo boljšo realizacijo poslovnih procesov, kakovostnejše rezultate in nižje stroške poslovanja. (Divjak, 2008, str. 25)

V vsakoletno samoevalvacijsko poročilo zavoda bomo vključili inovacijske predloge zaposlenih za izboljšanje stanja poslovnega komuniciranja. Izhajali bomo iz novosti, ki jih prinaša informacijska tehnologija. Vodstvo zavoda bo spodbujalo zaposlene za predloge izboljšav. Predlogi bodo javno predstavljeni in kronološko zapisani v šolsko kroniko.

Iz navedenih izhodišč lahko v prakso prenesemo dobro prakso analize poslovanja in ugotavljanja vzrokov za odstopanja od začrtane vizije zavoda. Pravilen pristop vrednotenja trenutnega stanja lahko dolgoročno prinese spremembe v obstoječe poslovanje, ki bi bilo lahko boljše. Največja odstopanja od želenega se kažejo pri poslovnem komuniciranju, predvsem zaradi velikosti zavoda. Opažamo, da zaposleni še niso prevzeli enotnih, skupnih navodil izražanja v poslovnem komuniciranju. Proces človeškega komuniciranja – poskusi konstruiranja skupne resničnosti prek socialne interakcije (Berlogar, 1999a, str. 50).

Z večkratnimi internimi izobraževanji in spodbujanjem timske izmenjave izkušenj bomo obstoječe stanje poslovnega komuniciranja na Šolskem centru Novo mesto dvignili na višjo raven. V proces izobraževanja bodo vključeni vsi zaposleni na področju poslovodenja in strokovni delavci zavoda. Za izvajalce izobraževanj bomo povabili oziroma vključili strokovne delavce zavoda, ki razpolagajo z znanji in sposobnostmi poslovnega komuniciranja.

Komuniciranje je naše temeljno orodje, ki nam pomaga razumeti različne ljudi in situacije. Kot pripadniki organizacije identificiramo in dojamemo ključna sporočila, ki so nam na voljo, in jih interpretiramo, da dobimo zadovoljive pomene (informacije), ki nam pomagajo uspešno se spoprijeti s premnogimi zahtevami organizacijskega življenja. (Berlogar, 1999b, str. 56)

Organizacijska struktura predstavljenega zavoda je izredno razvejana. Sestavljajo jo različne skupine oseb, ki imajo različna znanja in sposobnosti, talente, etična načela ter osebnostne značaje. Velikost zavoda narekuje takšno organizacijsko komuniciranje, da se dela in naloge poslovodenja izvajajo učinkovito in s čim manj napora.

Poslovno in uradovalno sporočanje je izrazito usmerjeno k upoštevanju strokovnih in formalnih norm, zahteva po natančnosti in jedrnatost ne daje možnosti za ohlapnost in

gostobesednost, pisec zato nima veliko stilne izbire, omejuje ga norma poslovnega pisanja, pa naj bo dogovorjena ali le pričakovana (Kalin Golob, 2003, str. 15–16).

Ker želimo na zavodu odpraviti pomanjkljivosti, ki jih opažamo, in izboljšati kakovost pisnega poslovnega komuniciranja, bomo pripravili pisna izhodišča za objektivnost, ekonomičnost in zgoščenost izražanja preko poslovnega pisma.

Napake, ki preprečujejo učinkovito komuniciranje, so (Brejc, 2004, str. 6):

a) preden spregovorimo, ne vemo natančno, kaj bomo povedali,
b) hočemo povedati preveč naenkrat,
c) informacije so pomanjkljive (ni bistva),
d) ne spoštujemo stopnje sprejemnikove informiranosti,
e) sprejemnik ne posveča pozornosti samo pošiljatelju,
f) sprejemnik se osredotoči na podrobnosti namesto na celoto in
g) sprejemnik razmišlja, kaj bo odgovoril, še preden je prišel do konca ipd.

Že s tem, da se zaposleni zavedajo napak, ki se pojavljajo pri vsakodnevnem komuniciranju, je večja verjetnost, da bodo bolj pozorni, učljivi pri posredovanju informacij v bodoče. Kadar so zaposleni ustrezno motivirani in ko poteka tok informacij z vključevanjem in sodelovanjem vseh zaposlenih, je lažje vpeljati učinkovitost.

Organizacijsko komuniciranje – proces, prek katerega se organizacije oblikujejo in obenem soustvarjajo in oblikujejo dogodke v njih in okrog njih. Koncept lahko razumemo kot kombinacijo procesa, ljudi, sporočil, pomena in namena. (Berlogar, 1999, str. 71)

Ko v zavodu govorimo o organiziranosti organizacijskega komuniciranja, povezujemo čas, spretnosti in energijo zaposlenih. Organizacijsko komuniciranje gradimo in izvajamo z izmenjavo pisnih, elektronskih, govornih, telefonskih in drugih informacij med zaposlenimi in izven zavoda.

Največja ovira za sodelovalno komunikacijo je posameznikovo uveljavljanje moči. Komunikacija postane zaradi tega enosmerna, vodi le od nadrejenega k podrejenemu, ne pa tudi nazaj, je komunikacija brez dialoga. (Zidar Gole & Gale, 2002, str. 62)

Z naučenimi veščinami poslovnega komuniciranja želimo izboljšati vključevanje vseh zaposlenih v aktiven medsebojni komunikacijski odnos. Prijazne, zaupanja vredne, poštene, odkrite in zanesljive komunikacijske sposobnosti bomo vključili v našo politiko kakovosti. Kaj lahko naredi podjetje, da ustvari uglajeno okolje za svoje zaposlene in stranke? Podjetja, ki so popolnoma prenovila vse od stropa do tal, da bi bili njihovi zaposleni srečni, ki so dosegla tako zavidljivo raven uglajenega odnosa do strank, da vam jemlje sapo, in ki imajo popolnoma jasna pravila poslovnega obnašanja, resnično obstajajo. Vodstvo v takšnih podjetjih in organizacijah očitno verjame, da bo laže pridobivalo posle in ustvarjalo dobiček, če bo oblikovalo delovno okolje, v katerem bodo ljudje srečni in kjer bo vladalo lepo vedenje. (Rees, 2003, str. 224–225)

Zakaj se kakovost izboljšuje ves čas? Izboljšanje kakovosti je cilj, ki ga podjetja vedno nadaljujejo. Prejšnja raziskovanja o izboljševanju kakovosti so bila osredotočena predvsem na celovito obvladovanje kakovosti (TQM), ki poudarja, da stranka usmerja svojo dejavnost in se opira na stalno predanost izboljševanju kakovosti skozi celotno podjetje. (Kuei-Kuei, Tzu-Hsin, & Fang-Chen, 2009, str. 20)

Z ustreznim načrtovanjem aktivnosti poslovanja, izvajanjem aktivnosti po predlaganih kazalnikih kakovosti, vrednotenjem doseženih rezultatov na področju poslovnega komuniciranja ter ukrepanjem za izboljšanje obstoječega stanja bo javni zavod pridobil novo konkurenčno prednost.

Kocijančič in Krmelj (2011, str. 103–108) navajata, da kakovost definira šola sama in za kakovost v šoli smo odgovorni vsi zaposleni v šoli, dijaki starši in socialni partnerji.

Kakovost narekuje tudi okolje, šole in nacionalne agencije ter različna orodja standardov kakovosti. V javnem šolskem zavodu, ki je obravnavan v članku, je kakovost opredeljena v aktu o ustanovitvi zavoda, in sicer na nivoju zavoda ter posameznih organizacijskih enot.

Mali, Krmelj, Štekar in Vrščaj (2011) navajajo, da vodstvo šole določi in zapiše dogovorjeno poslanstvo, vizijo in vrednote. V pripravo poslanstva, vizije in vrednot vključi zainteresirane udeležence. S poslanstvom, vizijo in vrednotami seznanja vse udeležence v procesu izobraževanja. Na podlagi poslanstva, vizije in vrednot vodstvo snuje in usmerja strateško in operativno načrtovanje šole. (str. 7)

Na zavodu želimo z vizijo, poslanstvom in vrednotami soustvarjati šolo učenja za življenje. Z vizijo, poslanstvom in vrednotami seznanjamo vse zaposlene in udeležence v procesu izvajanja osnovne dejavnosti, to je vzgoje in izobraževanja.

Že znane generalne ugotovitve, da intenzivno, učinkovito in stalno uvajanje sistemov kakovosti ustvarja bolj produktivne in uspešne organizacije, zadovoljne stranke in zaposlene, imamo kakovostniki v rokah odlično orodje za prepričevanje o vlogi in pomenu kakovosti za napredek organizacije in celovite družbe. (Benčina, 2012, str. 1)

Če ima zavod, katerega osnovna dejavnost sta vzgoja in izobraževanje, poslovnik kakovosti, to pomeni, da je konkurenčen, da ima dodano vrednost, ki ustvarja zaupanje do uporabnikov storitev, zaposlenih, okolja in širše družbe v slovenskem in mednarodnem okolju.

V vsaki organizaciji so notranja komunikacijska orodja v bistvu enaka. Razlika je v tem, kako se orodja uporabljajo. Ali obstaja načrt? Ali imate jasne cilje? Se učinkovitost vaših prizadevanj lahko meri? To pomeni, če je v organizaciji vzpostavljen strateški pristop k raziskavam, analiziranju, sporazumevanju in vrednotenju. Zaposleni so preko publikacij v klasični papirni ali elektronski obliki obveščeni o poslovnih informacijah, usmerjenosti,

napredku in ciljih zavoda. Zaposlene je potrebno spodbujati k izboljšanju kakovosti, večji učinkovitosti, izboljšanju storitev in večji družbeni odgovornosti. (Thornton, 2012, str. 1)

Ker zavod, ki je obravnavan v članku, še nima poslovnika kakovosti, bodo pripravljena izhodišča za vzpostavitev dokumentiranega postopka glede dokumentacije v skladu z zahtevo iz standarda. 4.2.3 Obvladovanje dokumentov (SIST EN ISO 9001:2008, 2008, str. 12).

3 Metoda

Po preučitvi teoretičnih izhodišč smo pripravili nabor vprašanj za intervju, ki hkrati predstavljajo usmeritvena vprašanja, kaj in kako izboljšati kakovost poslovnega komuniciranja v šolstvu. Z ovrednotenimi odgovori na vprašanja intervjuja bomo učinkoviteje pristopili k izboljšanju aktivnosti in bili še posebej pozorni na proces kakovosti poslovnega komuniciranja med zaposlenimi in izven zavoda.

Usmeritvena vprašanja intervjuja bomo ovrednotili med zaposlenimi, ki opravljajo dela in naloge v zavodu na področju poslovodenja. Potek intervjuja z usmeritvenimi vprašanji prikazuje slika 1.

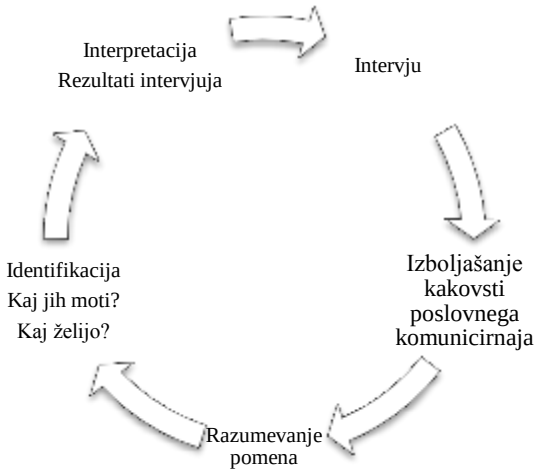

Slika 1. Model kvalitativne raziskave

Ker želimo spremljati in izboljševati potek komunikacije v zavodu, bomo to izvali vsako leto najmanj enkrat po ponavljajočih se korakih aktivnosti, kot so navedene v krogu. Z intervjujem bomo med zaposlenimi ovrednotili predloge novosti in jih prenesli v delovno sredino tako, da bo jasen namen pomena izboljšav. Utemeljene želje izboljšav in moteče dejavnike komunikacije bomo preučili. Z novostmi bomo seznanjali vse zaposlene.

Glede na cilj naloge in raziskavo bomo v članku poskušali odgovoriti na pripravljena vprašanja s petimi izbranimi zaposlenimi. Udeleženci intervjuja so bili obeh spolov, različnih starostnih skupin, vsi redno zaposleni, z različnim številom let delovnih izkušenj ter končano ravnjo izobrazbe po visokošolskem strokovnem programu in univerzitetnem programu, kar je razvidno iz table. 1.

Tabela 1. Udeleženci po spolu, starosti, statusu zaposlitve, letih delovnih izkušenj in stopnji izobrazbe

Udeleženci	Spol	Starost	Status zaposlitve	Leta delovnih izkušenj	Stopnja izobrazbe
1	M	58	Nedoločen čas	34	7
2	Ž	54	Nedoločen čas	30	7
3	Ž	42	Nedoločen čas	18	6/2
4	Ž	38	Nedoločen čas	17	6/2
5	Ž	44	Nedoločen čas	20	7

Intervju zajema pogovor z namenom izboljšanja komuniciranja v zavodu s poudarkom na poslovnem komuniciranju, kakovosti in upravljanju dokumentacije v skladu s sistemom vodenja kakovosti ISO 9001:2008**.** Z intervjujem želimo spoznati pojav, ki ga raziskujemo. Za proučevano temo bi radi pridobili potrebne informacije, ki nam bodo služile pri vrednotenju raziskovalnega problema.

Cilj kvalitativnega raziskovanja ni z reprezentativnim vzorcem poiskati ugotovitve, ki bi jih lahko posplošili na osnovno množico, ampak je čim celoviteje spoznati proučevano osebo, institucijo, pojav, skupino … (Vogrinc, 2008, str. 54)

Intervju z usmeritvenimi vprašanji je potekal osebno. V raziskavi je sodelovalo pet zaposlenih delavcev zavoda. Intervjuvanci so izbrani naključno po strukturi od vrha navzdol. Zajeti so zaposleni iz sistemiziranih delovnih mest spremljajočih dejavnosti zavoda. Intervju je bil opravljen individualno, z vsako osebo posebej. V dialogu so bila intervjuvancem zastavljena tudi podvprašanja, in sicer glede na razumevanje odgovorov. Vsi udeleženci raziskave so bili seznanjeni, da se zbrani podatki uporabijo izključno za raziskovalne namene. Zagotovljena je bila anonimnost intervjuvanih. Vprašanja za intervju so navedena v tabeli 2.

Tabela 2. Vprašanja za intervju

Zap. št.	Vprašanje
1	Na kakšen način bi izboljšali kakovost poslovnega komuniciranja znotraj našega zavoda?
2	S kakšnimi težavami se srečujete pri pisnem komuniciranju?
3	Kaj bi dodali v našo obstoječo elektronsko komunikacijo?
4	Kako s pogovorom dosegati boljše rezultate?
5	Kaj bi za naš zavod pomenil Poslovnik kakovosti?

Mnenja oseb, ki so bile vključene v intervju, smo analizirali. Raziskava temelji na uporabljenem kvalitativnem raziskovalnem pristopu. Kot metodo raziskovanja smo uporabili intervju.

Metodo intervjuja izvajamo neposredno, ustno, v obliki pogovora z intervjuvancem (Ivanko, 2007, str. 20).
Tak način raziskave omogoča, da do informacij pridemo hitro in učinkovito. Izkušnje in občutke intervjuvanih lahko takoj ovrednotimo. Zelo hitro imamo lahko realno predstavo, ki

smo jo želeli pridobiti. Osebe, s katerimi je bil intervju izveden, zelo dobro poznajo poslovanje zavoda, način komuniciranja in kakovost, ki se kaže v njegovem delovanju.

Najpomembnejši cilji intervjuja so (Ivanko, 2007, str. 21):

a) spoznati objektivne prvine problema, ki ga raziskujemo;
b) spremeniti oz. vplivati na intervjuvanca v skladu s sodobno metodologijo intervjuja;
c) posredovati intervjuvancu vse informacije, ki so pomembne za proučevan problem;
d) opozoriti intervjuvanca o vsem, kar je lahko pomembno, da intervjuvanec dobi pravo sliko o problemu raziskovanja;
e) pogovoriti se z intervjuvancem o tem, kar je mogoče storiti, da bi spremenili opazovane razmere.

4 Rezultati

Odgovori intervjuvancev kažejo, kako izboljšati kakovost poslovnega komuniciranja znotraj našega zavoda. Intervjuvanci želijo jasna navodila za poslovno komuniciranje. Kratki delovni sestanki in izobraževanja bi izboljšala komuniciranje. V komunikacijo želijo biti vključeni vsi zaposleni. Poudarjajo povratne informacije, saj imajo le-te veliko uporabno vrednost v odnosu komuniciranja. Pojasnilo je razvidno na sliki 2.

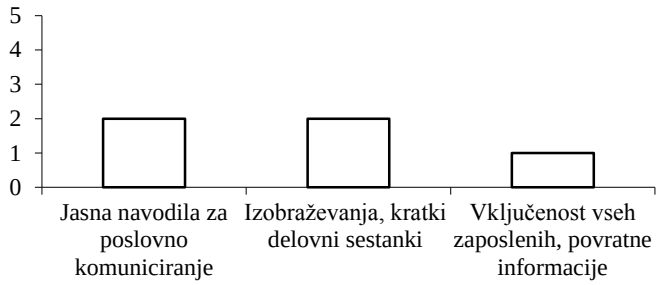

Slika 2. Jasna navodila za poslovno komuniciranje

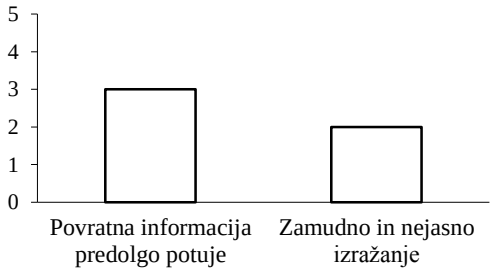

Slika 3. Povratna informacija predolgo potuje

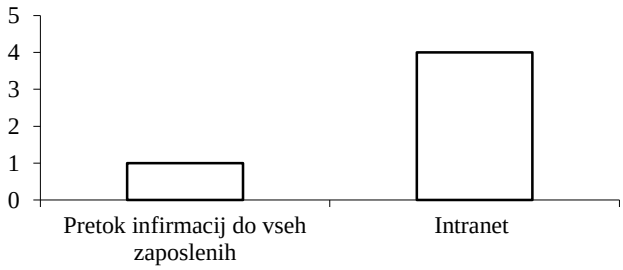

Slika 4. Postavitev intraneta

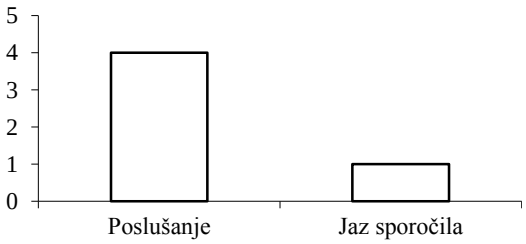

Slika 5. Pomen poslušanja

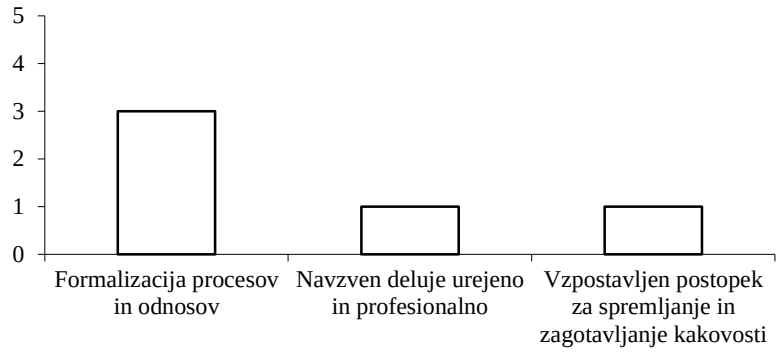

Slika 6. Pomen formalizacije procesov in odnosov

Pri pisnem komuniciranju intervjuvanci ugotavljajo predolgo pot povratne informacije. Kot predlog bi izpostavili pobudo, da se pisno odzovemo na pisno komuniciranje, kar pomeni prejeti dopis v štiriindvajsetih urah. Pisna komunikacija je velikokrat nejasno in nerazumljivo izražena, kar pomeni, da ni prepričljiva in razumljiva. Odziv je razviden s slike 3. V elektronski komunikaciji intervjuvanci izpostavljajo pomen pretoka informacij preko intraneta. Komunikacija preko intraneta bi bila dostopna vsem zaposlenim, kar je tudi cilj izboljšanja poslovnega komuniciranja na zavodu. Pojasnilo na sliki 4. Raziskava kaže, da je poslušanje bistvo poslovnega pogovora in pomemben dejavnik za doseganje boljših rezultatov poslovodenja. Pomen poslušanja v komunikaciji poudarimo z internim izobraževanjem vseh zaposlenih na to temo. Ovrednotenje vprašanja je razvidno s slike 5. Poslovnik kakovosti formalizira procese in odnose v zavodu. S poslovnikom je vzpostavljen postopek za spremljanje in zagotavljanje kakovosti. Pojasnjeno s sliko 6.

5 Razprava

Z intervjujem smo opredelili glavni namen raziskovalnega vprašanja, in sicer kako izboljšati kakovost poslovnega komuniciranja v šolstvu. Izboljšanje bi pomenilo prenesti v delovno sredino pomen izvajanja del in nalog po načelih celovitega upravljanja kakovosti. Osebe, ki so bile vključene v intervju, poznajo sedanji način poslovnega komuniciranja zavoda, ki je povezano z vodstvenim, administrativnim, svetovalnim upravljanjem, delom in življenjem zavoda. Z intervjujem smo nakazali nove pristope in navedli kazalnike, ki nas bodo v bodoče usmerjali pri poslovodenju in komuniciranju med zaposlenimi in izven. Projekt nas finančno ne bremeni, predstavlja pa veliko pridobitev za zavod, vse zaposlene in širšo družbo. Po vrednotenju osebnih mnenj in priporočil intervjuvancev menimo, da so zaposleni pripravljeni in si želijo sprememb. Z uvedbo sprememb vidimo odlično priložnost za novo strategijo, cilje, nova znanja, novo dodano vrednost, ki predstavlja kakovost.

Za uspešno komunikacijo je torej bistveno, kako se prenašajo informacije preko poslovnega komuniciranja in kaj se dogaja pri odzivanju nanje. Povratne komunikacije dobimo v razgovorih, iz vprašalnikov, z metodo fokusnih skupin, iz pritožb in pohval ipd. (Možina, Tavčar, Zupan, & Kneževič, 2004, str. 28)

Intervjuvanci so pokazali kritičen odnos do usmeritvenih vprašanj intervjuja. Opredelili so se zelo enotno. Mnenja na predlagana vprašanja so uporabna, spodbudna, sprejemljiva. Kažejo na pripravljenost sodelovanja za izboljšanje obstoječega stanja poslovnega komuniciranja. Na določena vprašanja so imeli osebna mnenja, iz katerih izhaja, da se jim zdi zelo pomembno, da vsi zaposleni sledijo predlaganim izboljšavam.

Menimo, da osredotočenost, učljivost, pripravljenost na spremembe in predanost zaposlenih, vključno z vodilnimi delavci, prispeva k prepoznavni odličnosti zavoda. Vizija, ki jo predani zaposleni razvijajo z znanjem in razgledanostjo, je dobrodošla v vsaki delovni sredini. Znanje in razgledanost zaposlenih govorita, da delamo in živimo po vrednotah. Takemu načinu obnašanja zaposlenih rečemo izjemna dodana vrednost. Če odličnost povežemo z načelom, da v zavodu ustvarjamo zmagovalce, smo na dobri poti, da sledimo predlaganim kazalnikom kakovosti. Z gradnjo korektnih odnosov z zaposlenimi in ustvarjanjem zaupanja je sodelovanje usmerjeno k višjim ciljem poslovne odličnosti.

Z odgovori na intervju smo ugotovili, da lahko dosežemo izboljšanje kakovosti poslovnega komuniciranja v zavodu. Kocijančič in Krmelj (2011) navajata, da se moramo zavedati, da bomo le z majhnimi, potrpežljivimi koraki prispeli do velikih sprememb. Prepričani smo, da napredujemo v smeri zapisanega poslanstva šole, naše vizije in vrednot. Res pa je, da nikoli nismo tako dobri, da ne bi mogli postati še boljši. (str. 103–108)

Poudariti želimo, da je za javni zavod pomembno nenehno spremljanje učinkovitosti komuniciranja, da v primeru, ko zaznamo pomanjkljivosti, pravočasno vpeljemo spremembe, s katerimi želimo obstoječe stanje izboljšati. Če zavod svojo osnovno dejavnost izvaja po načelih celovitega obvladanja kakovosti in pri poslovodenju, vodi učinkovito poslovno komunikacijo med zaposlenimi ter v vse to poveže etična načela osebnega obnašanja zaposlenih, je naredil velik korak na poti k odličnosti. Ozaveščeni zaposleni lahko ustvarjajo spremembe, saj poznajo poslovanje in vidijo odstopanja, ki jih je potrebno spremeniti v novo stanje, ki predstavlja dodano vrednost.

6 Zaključek

Ovrednotenje usmeritvenih vprašanj intervjuja, s petimi intervjuvanci, je v članku navedeno kot prvi, temeljni korak raziskave. Nadaljevanje bo nadgrajeno z novim korakom – anketnim vprašalnikom. Končni korak bo ovrednotenje intervjuva in anketnega vprašalnika s pripravo izhodišč za izboljšanje stanja. Z raziskavo želimo ugotoviti slabosti pri sedanjem načinu komunikacije in kako v bodoče izboljšati obstoječe stanje.

Sporočilna vrednost intervjuja se kaže z rezultati, ki so bili povzeti iz odgovorov na vprašanja. Prednosti analiziranja trenutnega stanja poslovnega komuniciranja v zavodu so za vodstvo zavoda uporabne za izboljšanje stanja v prihodnosti. Izboljšave, prilagodljivost, sledenje novostim na področju elektronske izmenjave informacij ter spodbujanje inovativnosti zaposlenih so potrebne za spremembe. Z jasnimi navodili za poslovno komuniciranje bomo

dosegali boljše rezultate v komunikaciji. Ker pri pisnem komuniciranju povratna informacija predolgo potuje, predlagamo, da se pisno odzivamo v roku štiriindvajsetih ur na prejeto pismo. Z uvedbo intraneta bomo vzpostavili tak način obveščanja in pretoka informacij v procesu komuniciranja, da bo dosegljiv vsem zaposlenim. Pomembnost poslušanja pri komuniciranju bomo prenesli v delovno sredino tako, da bomo organizirali izobraževanje na to temo. Poslovnik kakovosti pomeni odličnost poslovanja, zato bomo z njim formalizirali procese in odnose v zavodu. Z izboljšanjem stanja bo zavod konkurenčen med enakimi vzgojno–izobraževalnimi zavodi.

Raziskovan primer je pomemben za širšo družbo, ker želimo z izboljšanimi kazalniki poslovnega komuniciranja navajati zaposlene k takemu izvajanju del in nalog s področja komuniciranja, s katerimi se odraža kakovost poslovnega pogovora, sodelovanja, dejavnosti, ravnanja. Komunikacija mora omogočati izmenjavo in posredovanje informacij tako, da zagotovi učinkovito sporazumevanje. Družbeno odgovoren in konkurenčen javni zavod se komunikativno odziva dojemljivo, razumljivo in prepričljivo. Povečanje zadovoljstva uporabnikov storitev, ki jih zavod izvaja na področju vzgoje in izobraževanja, bo doseženo z oblikovanjem takega okolja, kateremu bodo uporabniki storitev zaupali. Odličnost poslovanja, jasna komunikacija in upoštevanje etičnih meril bo prepričala družbo, da v zavodu prepozna konkurenčno prednost, vrednote in strokovnost.

Članek je omejen na pet anketirancev v enem zavodu. Za boljšo učinkovitost se intervju nadgradi z analizo. Primerjava ovrednotenja rezultatov se po obeh kriterijih ponovi po enoletnem uvajanju predlogov v prakso.

Reference

1. Benčina, J. (2012). Kolektivna inteligenca in ekonomska vrednost kakovosti. *Kakovost, 2012*(3), 1.
2. Berlogar, J. (1999a). *Kaj je komuniciranje.* Ljubljana: Gospodarski vestnik.
3. Berlogar, J. (1999b). *Kaj poudarjamo.* Ljubljana: Gospodarski vestnik.
4. Brejc, M. (2004). *Ljudje in organizacija v javni upravi.* Ljubljana: Fakulteta za upravo.
5. Divjak, K. (2008). Benchmarking – učenje od najboljših. *Podjetnik, 17*(9), 24–25.
6. Ivanko, Š. (2007). *Raziskovanje in pisanje del*. Kamnik: Cubusimage.
7. Kalin-Golob, M. (2003). *O dopisih - predlog za standardizacijo.* Ljubljana: GV Založba.
8. Kocijančič, S. F., & Krmelj, D. (2011). Samoevalvacija v luči kakovosti. *Vodenje v vzgoji in izobraževanju, 9*(1), 103–108.
9. Kuei-Kuei, L., Tzu-Hsin, L., & Fang-Chen, K. (2009). Why is quality improving continuously? An integrated perspective of institution the oryand the resource-based view of the firm. *Total Quality Managem ent & Business Excellence, 20*(10), 1111–1122. doi: 10.1080/14783360903247098
10. MacBeath, J. E. C. (2009). Samoevalvacija za izboljšanje šol. *Ugotavljanje in zagotavljanje kakovosti,* 91–105.
11. Mali, D., Krmelj, D., Štekar, P., & Vrščaj, A. (2011). Priporočila za vzpostavitev sistema vodenja kakovosti na srednjih poklicnih in strokovnih šolah. V Konzorcij šolskih centrov, *Metodološki priročnik za delo šolskih komisij za kakovost* (str. 7). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.

12. Poslanstvo, vizija, vrednote. *Metodološki priročnik za delo šolskih komisij za kakovost.* 7.
13. Možina, S., Tavčar. M., Zupan. N., & Kneževič, A. N. (2004). *Poslovno komuniciranje: evropske razsežnosti.* Maribor: Obzorja.
14. Ress, N. (2003). *Veliki sodobni bonton.* Ljubljana: Mladinska knjiga Založba.
15. SIST EN ISO 9001:2008. (2008). *Sistemi vodenja kakovosti – Zahteve(9001:2008).* Ljubljana: Slovenski inštitut za standardizacijo.
16. Thornton, S. (2012). *Internal Communication Tools.* Pridobljeno 22. 12. 2012, na http://www.effective-business-communications.com/internal-communication-tools.html
17. Vogrinc, J. (2008). *Vzorčenje v kvalitativnem raziskovanju.* Ljubljana: Pedagoška fakulteta, Univerza v Ljubljani.
18. Zidar Gole, T., & Gale, B. (2002). *Dialog, gibalo sprememb.* Ljubljana: GV Založba.

***

Cvetka Peterlin je po izobrazbi poslovna sekretarka. Zaposlena je na Šolskem centru Novo mesto. Opravlja dela in naloge poslovne sekretarke zavoda. Ima opravljen izpit iz Zakona o splošnem upravnem postopku. Ima opravljen izpit iz ravnanja z dokumentarnim gradivom. Zveza klubov tajnic in poslovnih sekretarjev Slovenije ji je podelila naziv Preizkušena tajnica. Ima certifikat za notranjo presojevalko.

***

Abstract:
Improving Business Communication in the Field of Management in Education

Research Question (RQ): The topic area of this research study is to improve the quality of business communication in education.

Purpose: This article presents a framework of procedures to improve business communication in a public institution in the field of education and its aim is to involve all fields of management. The added value relates to the field of business communication inside and outside a public institution. The focus of this research is based on the administrative management of the institution in relation to business communication and quality management with an emphasis on preparing the documentation to comply with the quality management system ISO 9001:2008.

Method: Interview.

Results: All employees whose work is related to administrative management of the institution will be considered as indicators to improve the quality management, communication excellence and ethical principles and are going to be informed in written form. The results of this research study will be evaluated at least once a year. The findings indicate a willingness to engage employees to improve the current state of business communication.

Organization: The institute carries out business communication among all employees involved in the implementation of basic education activities within the institution but also externally. Employees are aware that the equality of business communication is the basis for communication both in the business world, the workplace, at home, and abroad.

Society: To ensure users satisfaction of the education services provided by the public education institution, it is necessary to create a user-friendly environment in business communication, which is trusted by users. Business excellence, good communication, and values will convince society to look at the institution as competitive, devoted to ethical values and professional work.

Originality: The research is based on personal experience within the workplace and is currently limited to one public institution.

Limitations/Future Research: The research is limited to five respondents. To achieve better efficiency the interview is repeated after one year during which the ideas are implemented into practice.

Keywords: improvement, business communication, communication process, documentation, quality, education, institute, quality management, system.

Revija za univerzalno odličnost, Dodatek
junij 2013, letnik 2, številka 2, str. A12–A24.

Pomen kognitivnih in afektivnih procesov pri delu z računalnikom

Blaž Trbižan
Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija
blaz.trbizan@gmail.com

Vasja Roblek*
Univerza na Primorskem, Fakulteta za management, Cankarjeva 5, 6104 Koper, Slovenija
vasja.roblek@gmail.com

Povzetek:
Raziskovalno vprašanje (RV): Zakaj in kako meriti človekove občutke pri delu in učenju z računalnikom? Ali v strojih (računalnikih, robotih), ki izvajajo takšne binarne zapise, poteka samo simulacija kognitivnih fenomenov in njihovih procesov, ali jih le–ti dejansko izražajo, torej znajo razmišljati?
Namen: Prikaz pomena kognitivnih in afektivnih procesov pri uporabi računalnika in IKT, tako pri učenju kot pri vsakdanjem delu.
Metoda: Primerjalna metoda, na podlagi katere smo primerjali dosedanje znanstvene izsledke in na podlagi le–teh oblikovali zaključke.
Rezultati: Človek ima pri učenju aktivno vlogo in uporaba IKT mu omogoča, da skozi procese razmišljanja in izmenjavo stališč rešuje zadane probleme in tako na osebnostni (izobraževalni ravni) kot poslovni ravni dosega odlične rezultate. Pri samem učenju in delu z računalnikom človek potrebuje notranjo motivacijo, na katero povečanje vplivajo pozitivni afektivni procesi in tako dobro vplivajo tudi na kognitivne procese.
Organizacija: Poznavanje generacijskih značilnosti in njihovo pravo izkoriščanje, danes postaja konkurenčna prednost organizacij. Mlajše generacije odraščajo z računalniki in tega dejstva se morajo zavedati tako učitelji kot menedžerji, ter prilagoditi učne in poslovne procese zahtevam informacijsko–komunikacijske tehnologije.
Družba: V 21. st. živimo v družbi znanja, ki je nepogojno povezana in odvisna od razvoja informacijske tehnologije. Digitalna pismenost je postala vsakdanji pojem in tega se je začela zavedati tudi družba sama, ki je začela nuditi izobraževalne programe računalniškega opismenjevanje vsem generacijskim skupinam.
Originalnost: V članku podajamo strnjeno sintezo raziskav in stališč avtorjev, zabeleženih v zadnjih 25 let, ter jih kombiniramo z lastnimi zaključki, ki temeljijo na teh stališčih.
Omejitve/nadaljnje raziskovanje: Temeljna omejitev je, da gre za primerjalni članek, ki gradi na stališčih in sklepih različnih avtorjev, ni pa bila izvedena lastna znanstvena raziskava, na kateri bi odkrili nova dognanja.

Ključne besede: afektivni procesi, delo, izobraževanje, kognitivni procesi, učenje, umetna inteligenca, poslovni procesi, računalnik.

1 Uvod

Hitrejši razvoj informacijske tehnologije in osebnih računalnikov se je pričel v začetku 80. let dvajsetega stoletja. Inovativnost na področju razvoja procesorjev in ostale periferne tehnologije, je v 90. letih prejšnjega stoletja vplivala na hiter razvoj osebnih računalnikov in povzročila, da so postali cenovno dostopni. Prodor interneta je povzročil še hitrejši razvoj informacijsko komunikacijskih tehnologij (IKT) in vse večjo uporabo le–teh in računalnikov tako v zasebne, poslovne kot izobraževalne namene. V devetdesetih letih je tako

* Korespondenčni avtor.

Prejeto: 27. januar 2013; revidirano: 5. februar 2013; sprejeto: 10. februar 2013.

informacijska tehnologija vplivala na pojav nove ekonomije in povzročila tretjo tehnološko revolucijo. Obdobje nove ekonomije je v drugi polovici prvega desetletja novega stoletja prešlo v inovativno ekonomijo, v kateri smo priča hitremu razvoju digitalnih tehnologi. (Ensmenger, 2012, str. 774; Kaplan, & Mikes, 2012, str. 53)

Zavedati se je potrebno, da sposobnost tako razvijanja kot osvajanja osnov oz. učenja uporabe IKT in računalniško opismenjevanje, igrajo pomembno vlogo pri osebnem razvoju posameznika in tako gospodarskem kot družbenem razvoju. (Bisson, Stephenson, & Vigurie, 2010; Sočan, 2001, str. 87)

Pismenost na področju informacijske tehnologije in uporabe samega računalnika, je tako postala nujnost, tako za iskanje osnovnih podatkov (npr. uporaba digitalnih knjižnic, Google učenjaka ipd.) kot poslovnih informacij (npr. poslovna baza Kompass) in procesiranje podatkov z uporabo programske opreme. Danes je tako računalnik postal človekovo orodje za pomoč tako npr. v procesih enostavnega učenja kot na nivojih znanstvenih odkritij in razmišljanj o tem, kako bi računalnik postal sposoben samostojnega razmišljanja. (Reinecke & Bernstein, 2011)

Umetna inteligenca je z razvojem programskih orodij in strojne opreme prodrla v programe kot so npr. Microsft office (npr. excel), programi za analizo statističnih podatkov in modeliranja, ekspertni sistemi za finančne analize ali podporo menedžmentu, računalniške igrice (npr. šahovski programi), ipd.

Sam pomen umetne inteligence izhaja iz oblikovanja zamisli, predstavitev znanja, modeliranja logičnih procesov in drugih oblik pomembnih kognitivnih dejavnosti, ki vplivajo na spodbujanje razmišljanja o vzporednih pojmih človeškega učenja. Tako ti procesi razmišljanja omogočajo razvoj teorij, ki razmišljanje in učenje obravnavajo kot procesiranje podatkov. (Ginsberg, 1993, str. 267; Honkela, 2005, str. 41)

V članku se lotevamo vprašanja pomena kognitivnih in afektivnih procesov pri uporabi računalnika in IKT, tako pri učenju kot pri vsakdanjem delu. Na podlagi primerjanja stališč in raziskav različnih avtorjev (npr. Huang & Chiu, 2006; Pasley et al., 2012; Smith-Saedler & Badger, 1998; White & Ploeger, 2006) se osredotočamo na povezanost in vpliv kognitivne teorije na zagotavljanje uspešnega učenja s pomočjo računalnikov in IKT ter inovativnost.

2 Teoretična izhodišča

Kognitivno znanost opredelimo kot znanstveno proučavanje mišljenja ali inteligentnosti (Dawson, 1998, str. 36). Gre za relativno novo paradigmo, ki vključuje interdisciplinarno proučevanje znanstvenih disciplin: psihologija, psihiatrija, nevroznanost, lingvistika, antropologija, računalništvo in biologija. Osnovni principi same kognitivne znanosti so prisotni že od 50 let prejšnjega stoletja. Vendar se je sama kognitivna znanost razvila šele leta 1973, na podlagi raziskav s področja umetne inteligence (Peterson, 2003, str. 615–616). Nasprotje kognitivne znanosti predstavlja behavioristična teorija, ki poudarja, da učenje

vključuje povezovanje specifičnih nalog in dogodkov v okolju. Dražljaji iz okolja lahko povzročijo določeno dejanje ali pa nastanejo po dejanju samem. V nasprotju s kognitivno teorijo behaviorizem ne razlaga vedenja na podlagi mentalnih stanj. Kognitivna teorija uporablja behaviorizem za razlago sklepanj o mentalnih stanjih. Pri tem pa poudarja, da je mesto za učenje v razumu in ne v vedenju. (Sternberg, 2009, str. 5–11)

Umetna inteligenca in kognitivna znanost sta na področju psihologije doprinesla k nastanku modela procesiranja informacij v okviru človeškega razmišljanja, v katerem je metafora možganov izenačena s pomenom računalnika (MacKay, 1980, str. 76). Na podlagi procesiranja informacij, je možno razložiti kognitivne procese kot so zaznavanje, odločanje, spomin, učenje, jezikovno sporazumevanje in racionalno razmišljanje. Vsi ti procesi, se odvijajo pretežno v živčnem sistemu in vključujejo tudi čutila, mišice in hormonski sistem. (Gasar & Jakšič, 2001, str. 77)

Med delovanjem človeških možganov in računalnika najdemo skupne analogije. Tako digitalni računalnik vključuje logična vrata, med katerima so tudi vrata »ALI« in »IN«. Logična vrata se nahajajo v stanju, da so odprta ali zaprta.

Programiranje logičnih vrat omogoča, da danes računalniki procesirajo ogromno število informacij, v relativno zelo hitrem času, kar računalniku na primer omogoča, da odigra vrhunsko partijo šaha. Osnovno enoto človeških možganov predstavlja nevron, ki se podobno kot vhodna in izhodna enota v računalniku, nahajajo v stanju delovanja ali nedelovanja. Delovanje določenega števila nevronov omogoča, da pride do poteka specifičnih kognitivnih stanj (Bechtel, 2008, str. 164; Logar & Belič, 2011, str. 46). Pri tem igra pomembno vlogo hitrost procesiranja informacij, ki jo opredelimo kot hitrost, s katero posameznik izvaja enostavne in višje kognitivne procese. Tako pridemo do pomena odnosa možgani–duševnost–vedenje, katerega delovanje raziskuje in želi pojasniti kognitivna nevroznanost (Logar, 2007, str. 25). Podamo lahko sklep, da to kar za možgane predstavlja mišljenje, pomeni programska oprema strojni opremi (Peterson, 2003,str. 620). Tako Pylyshyn (1986, str. 94) trdi, da so mentalna stanja in procesi algoritmi, zato je kognicija le kompjuterizacija.

V računalniško usmerjeni kognitivni znanosti obstaja razprava ali je na um bolje gledati skozi veliko število manjših, vendar posamično šibkih elementov t.i nevronov, ali kot zbirko struktur višje ravni, kot so simboli, sheme, plani in pravila. Tako sta se razvili glavni paradigmi in smeri kognitivne znanosti imenovani kognitivizem in konekcionizem. (Peterson, 2003, str. 619–620)

Kognitivistična teorija zagovarja tezo, da »kognitivno računalništvo« omogoča manipulacija s »simboli«. V tem primeru gre za umetno inteligenco s simbolno procesnimi modeli, kot so produkcijski sistemi, semantične mreže, okvir idr. Znotraj je kognitivistična teorija razdeljena na dve struji. Prva struja poudarja, da so mentalna stanja in procesi po naravi računalniški in druga struja stoji na stališču, da vsi posamezni kognitivni procesi (ali morda nobeden od njih) niso računalniško izvedljivi. Danes so računalniki še vedno omejeni pri izvajanju mentalnih

fenomenov. Vendar je vse več raziskav s področja branja misli. Raziskovalci na Univerzi Berkeley, so razvili algoritem za predvidevanje miselnih vzorcev, ki jih sproža zvočna skorja v možganih. Dekodirni sistem računalniku omogoča, da je sposoben analizirati aktivnost možganov in napovedati katere neizrečene besede ima človek v svojih mislih. (Pasley,et al., 2012)

Konekcionistična paradigma je zastopana v t.i mehki umetni inteligenci. Konekcionizem izhaja iz spoznanja nevroznanosti, ki proučuje delovanje bioloških nevronskih mrež. Ti modeli vključujejo pomembne značilnosti možganske arhitekture, vendar se natančno ne opirajo na spoznanja o delovanju nevronov in možganskih procesov.

Umetna inteligenca preučuje kognitivne fenomene v strojih oz. računalnikih. Zastavlja se raziskovalno vprašanje, ali v strojih (računalnikih, robotih), ki izvajajo takšne binarne zapise, poteka samo simulacija kognitivnih fenomenov in njihovih procesov, ali jih le–ti dejansko izražajo, torej znajo razmišljati? (Sun, 2008, str. 47)

Namen umetne inteligence je, da ustvari računalnike, ki bodo znali razmišljati. Računalniki se že daljše obdobje uporabljajo kot orodja za preučevanje kognitivnih fenomenov. V ta namen se uporabljajo računalniške simulacije, s katerimi se preučujejo možnosti strukturiranja človeške inteligence (Sun, 2008, str. 84). Danes tako tehnološka podjetja stremijo k razvoju tehnologij, ki bodo omogočala računalniško prepoznavanje vida, prepoznavanje govora in določitev obetavnih molekul za načrtovanje novih zdravil. Tako Apple v svoji storitvi virtualni pomočnik Siri že nudi tehnologijo imenovano globoko učenje, ki temelji na storitvi imenovani »Nuance komunikacije« in je namenjena prepoznavanju govora. Googlova aplikacija »Google Street« uporablja strojni vid za identifikacijo posameznega naslova. V letu 2013 se pričakuje porast razvoja programske opreme imenovane globoko učenje, ki postaja vse bolj hitra in natančna. Gre za nevronske mreže, ki so podobne nevronskim povezam v možganih. (Markoff, 2012)

Sprejemanje računalnikov in IKT, je postalo ključnega pomena za uspešno opravljanje vsakdanjih osebnih nalog in poslovnih procesov. Zato se v naslednjem poglavju lotevamo vpliva kognitivnih in afektivnih procesov na samo učenje ter delo z računalnikom ter na podlagi raziskav, ki so bile izvedene od sredine 80 let do danes primerjamo odnos in reakcije posameznikov do dela in učenja z računalnikom.

3 Vpliv kognitivnih in afektivnih procesov na učenje ter delo z računalnikom

3.1 Kognitivni procesi

Kognitivni procesi so tiste psihološke funkcije, ki posamezniku omogočajo odnos z okoljem. Vključujejo psihološke procese kot so zaznavanje, pozornost, učenje, pomnjenje in mišljenje.

Kognitivni stil nam pove kako posameznik usmerja in razporeja pozornost, sprejema in procesira informacije, organizira misli, jim daje pomen in jih posreduje drugim.

Če želimo, da posameznik sprejeme določeno sporočilo iz okolja, mu mora biti najprej fizično izpostavljen, mora postati nanj pozoren, ga potem zaznati, mentalno predelati, ohraniti v spominu, do njega zavzeti določen odnos in na koncu oblikovati odločitve in dejanja, ki so v skladu s posameznikovimi težnjami. (Schunk & Usher, 2012, str. 14–15)

Do razlik pri uporabi in ravnanju z računalniško tehnologijo in posledično vplivom na uspešnost izvajanja poslovnih procesov, prihaja tudi zaradi osebnostnih razlik in norm med generacijami, ki jih poznamo kot »baby boom, generacija X, generacija Y in novo prihajajoča generacija Z«. Vzrok zato je njihov različen pogled na pridobivanje in deljenje znanja. Razlike med generacijami vodijo do različnih vrednostnih sistemov, ki vplivajo na poglede na delovne navade. Med vrednosti uvrščamo ideale, ki narekujejo sodbe, odločitve in ravnanja. Vrednotenje in pogled na delo se spreminjata z zrelostjo osebnosti in je bolj pogojeno z generacijskimi izkušnjami, kot s samo starostjo (Gelston, 2008). Napake starejše generacije pri odnosu z mlajšo so povezane z drugačnim pogledom starejše generacije na vrednote mlajše. To razlikovanje pogledov na vrednote lahko vodi h konfliktom v organizaciji, ki so največkrat posledica različnih pogledov na uporabo tehnologije in dojemanja etičnih pravil .

Generacija »baby boomers« (od 1943 do 1960) je rojena v povojnem obdobju in deležna takratnega obdobja razvoja, deležna dobre izobrazbe in možnosti zaposlitev. Za njih velja, da so lojalni do delodajalcev, da se predano posvečajo delu, od katerega so odvisni, ter da sprejemajo navodila. (Zemke, Raines, & Filipczak, 2000, str. 71–74)

Za generacijo X, rojeno med 1961 in 1982, velja, da je nanjo najbolj vplival porast enostarševskih družin in družin z dvema dohodkoma. Zaradi pomanjkanja časa so starši otroke vpisovali v različne izven šolske dejavnosti, kajti sicer bi se ti vračali v prazne domove. Člani te generacije so postali neodvisni in iznajdljivi. Pogosto najdejo ravnovesje med delom in njihovim zasebnim življenjem in so motivirani s stalnimi vrednotami do dela. Gre za generacijo, ki je rasla z računalniki in se dobro znajde v uporabi tehnologije, s katero je sposobna izluščiti raznolike informacije, da pridobi znanja in razumevanja. Veliko jim pomeni, da so cenjeni pri delodajalcih, imajo strokovno znanje in prejemajo priporočila od delodajalcev, ki jim pomagajo na negotovem trgu delovne sile. (Zemke, Raines, & Filipczak, 2000, str. 111)

Generacijo Y, ki je rojena med 1982 in 1995, zaznamujejo na eni strani starši, ki so jim posvečali ogromno pozornost in jih spremljali ter spodbujali pri vseh dejavnostih, na drugi strani pa dejstvo, da so zrasli z internetom. Prvič v zgodovini se je zgodilo, da so otroci postali avtoriteta na določenem področju, o katerem vedo več kot njihovi starši. Nove tehnologije so postale del njihovega življenja (Zemke, Raines, & Filipczak, 2000, str. 128–130). Za generacijo Y velja, da spreminja osebne načine komuniciranja v komuniciranje preko socialnih spletnih omrežij in vpliva na povečevanje poslovanja preko interneta. Zaradi

znanja o novih tehnologijah bo ta generacija verjetno kmalu prevzela višje menedžerske položaje in nadzirala starejše generacije, ki imajo manj znanja, toda več izkušenj. Člani generacije Y želijo delati za večje, bolj uveljavljene in konservativne organizacije. Manj priljubljene so mlade in dinamične organizacije. Vzrok verjetno tiči v propadu tako imenovani »dot com« nove ekonomije, ki je povzročila propad ogromnega števila start–up organizacij. Generacija Y ima strah pred negotovostjo in tveganji. Obenem za njih velja, da se naproti generacije X bolj posvečajo karieri in več časa prebijejo na delovnem mestu. (Zemke, Raines, & Filipczak, 2000, str. 130)

Generacija Z je rojena od leta 1996 in bo trajala nekje do leta 2025. Govorimo o generaciji, ki bo začela prihajati na trg delovne sile nekje od leta 2014 dalje. Zanjo velja, da je povsem vpeta v internetno okolje in ima veliko znanj o novih tehnologijah, s katerimi dejansko živi. Pričakuje se, da bodo vnesli nove poglede in sveže inovativne rešitve. (Gelston, 2008)

Uporaba računalnika, je danes za člane generacije X, Y in prihajajoče generacije Z, postalo vsakdanje opravilo. Če je »baby boom generacija imela do računalnikov odnos »ljubim – sovražim«, generacija X smatra računalnike kot tehnologijo, ki ji omogoča prihraniti čas (Smith & Hunter, 2007). Člani generacije X v nasprotju s starejšimi generacijami, ne čutijo več anksioznosti kot so jo npr. zaposleni pri delu z računalnikom še 20 do 25 let nazaj (Abramson, Curb, & Barber, 2011, str. 193–196; Loufrank & Rickard, 1988, str. 459–461). Ta občutek je bil vezan predvsem na strah pred uvajanjem novih tehnologij in zahtevnostjo učenja (Hemby, 1998, str. 92; Kaltnekar, 1991, str. 497). Konec 90 let prejšnjega stoletja je iz fakultet prišla generacija X, ki je že odraščala ob računalnikih (npr. spectrum, commodore idr.) in je tudi že bila deležna spoznavanja interneta in učenja preko spleta (McLoughlin, 1999, str. 238). Z njihovim prihodom na trg delovne sile se je vzpostavilo vprašanje kako podpreti intelektualno vzajemno delovanje in spodbujanje višjih oblik kognitivnosti, ki jih je opredelila Candy (1991, str. 101–102) v obliki kompetenc, ki jih predstavljamo v tabeli 1.

Tabela 1. Oblike posplošenih kompetenc

- Vzpostavljanje utemeljenih odločitev v težavnih situacijah
- Prilagajanje spremembam
- Sklepanja in kritično razmišljanje
- Uspešno skupinsko sodelovanje
- Neodvisno učenje
- Več vidikovno videnje
- Reševanje problemov

Opomba. Povzeto in prirejeno iz *Self direction for lifelong learning: A comprehensive guide to theory and practice* (str. 102), po P. C. Candy, 1991, San Fransisco: Jossey Bass.

Poudarjanje pomena učnih strategij za uspešnost učenja je povzročila sprememba znanstvene perspektive, in sicer premik od behaviorističnega h kognitivnemu pogledu. Zadnji se

osredotoča na razumevanje in uravnavanje učnih procesov v posameznikovi glavi, medtem ko so behavioristi zagovarjali le navzven vidne aktivnosti posameznika (Candy, 1991, str. 49).

V nadaljevanju sledijo opisi in razlage učnih strategij in pristopov ter z njimi povezanih pojmov.

Vse večji tehnološki razvoj sili človeka v avtomatizacijo delovnih procesov in sistemov. Tako odgovornost za varnost in uspešnost prehaja iz človeka na stroj (konkretno računalnik). Pri tem prehodu v obdobje avtomatizacije procesov igrajo pomembno vlogo pri prilagoditvi in ustvarjanja odnosa zaupanja pri človeku do avtomatiziranih procesov dela tako kognitivni kot afektivni procesi. (Rozzel & III. Gardner, 2000, str. 207)

Izraz »afekt« pomensko vključuje tako razpoloženje kot tudi čustva. Razpoloženje vključuje razpršena čustvena stanja, z nizko stopnjo intenzivnosti, za kar pogosto ne poznamo glavnih razlogov. Razpoloženje opredeljujemo kot dobro ali slabo. Občutek čustev je v nasprotju z razpoloženjem krajši, bolj intenziven in ga lahko bolj podrobno opišemo npr., kot strah ali jezo. Tako vplivi na spoznanja niso omejeni na pozitivno razpoloženje – afektivna stanja kot so strah, jeza, žalost in veselje, kažejo pa v možganih različne vzorce pretoka krvi in tako na možno razlago kako afektivni procesi delujejo na delovanje možganov. (Gendolla, Wright, & Richter, 2012, str. 423).

Pomembno se je zavedati, da pozitivni afektivni procesi pri delu z računalnikom povečujejo notranjo človekovo motivacijo in dobro vplivajo na kognitivne procese. V praksi mora človek, ko ne razume določenega delovanja programske opreme ali samega računalnika vstopiti v procese različnih oblik razmišljanj, kar doseže preko spreminjanj čustvenih stanj (tako je najprej jezen, ker ne razume delovanja, na koncu pa vesel, ker opravi zahtevano nalogo).(Reeve & Woogul, 2012, str. 372)

Moderna tehnologija omogoča interaktivno komuniciranje s človekom in vpliva na njegovo motivacijo in mu pomaga iskati nove rešitve. Vse več sistemov je programiranih tako, da omogočajo interakcijo v realnem času. Vendar je relativno težko izmeriti razpoloženje, ki ga povzročajo afektivni procesi. Postavlja se vprašanje kako meriti človekove občutke pri delu in učenju z računalnikom? Kako naj različna orodja in roboti, ki se pojavljajo pri človekovem delu objektivno zaznajo čustva človeka pri delu z njimi (zadovoljstvo, nezadovoljstvo, frustracijo).

Za zaznavanje občutkov pri afektivnih procesih o zadovoljstvu in npr. frustraciji, se še vedno uporabljajo vprašalniki. Pri pravilnosti odgovorov se je potrebno zavedati, da človek vpliva na odgovore s svojim razpoloženjem in občutki.

Vpeljava kamer in mikrofonov v računalništvo omogočajo opazovanje človekovega obnašanja v realnem času. Pri učenju z delom z računalnikom je to v pomoč učiteljem, ki lahko s pomočjo prenosa slike opazujejo reakcije učencev in komunicirajo z njimi. Sodobna programska in strojna oprema omogočata, da računalnik zazna obrazno mimiko posameznika

in tako omogoči možno verjetnost njegovega razpoloženjskega stanja (izrazi ne pokažejo vedno na obstoj z njimi povezanih čustev). (Van Gog et al., 2009, str. 327)

Podoben zaključek lahko podamo tudi za interaktivne poslovne sestanke.

Gre za t.i. priznavanje čustev, čeprav v resnici ne zaznamo kaj posameznim občuti, temveč samo merljiv vzorec zunanjih sprememb, ki so v povezavi z občutki.

3.2 Kognitivni procesi pri delu in učenju z računalnikom

V 80. letih dvajsetega stoletja so se pojavile teorije o oblikovanju interakcije med človekom in računalnikom. Prve teorije obravnavajo kognitivne procese, pri delu z računalnikom, kot predvidljive ter merljive. Teorije so usmerjene k spodbujanju kognitivne znanosti na področjih kot so spomin in zbranost pri načrtovanju uporabniških vmesnikov. V sedanjem času programerji in razvojniki na podlagi povratnih informacij razvijajo sisteme, ki so prilagojeni uporabnikovim zahtevam oz. izkušnjam (Wickens, et al., str. 186). Pri interakciji med človekom in računalnikom, se stremi k oblikovanju sistemov, ki zmanjšujejo ovire med kognitivnim človeškim modelom, kaj hočemo doseči, in razumevanjem računalnika, kaj uporabnik želi.

Raziskave o oblikah plodnega in vzajemnega delovanja v spletnih ekosistemih so povezana s socialno–kulturno teorijo (McLoughlin & Oliver, 1998, str. 127). Teoretična podlaga raziskav o razmišljanju izhaja iz skupine teorij o uvajanju komunikativne, socialne prakse na področje učenja. Spoznanje, da so učenje in spoznavanje vsakdanjega vezani na uporabo jezika, je vplivala, da so teoretiki postali pozorni na vpliv družbenih procesov učenja in socialne–kulturne teorije (Resnick, Levine, & Teasley, 1991, str. 143; Coles, 1995, str. 167). Po teoriji sociokulturno, dialog v učnem okolju igra pomembno vlogo pri pomoči učencem za internacionalizacijo idej in znanja. Učenec doseže napredek pri učenju, ko je sposoben reševati naloge, ki presegajo učenčevo območje proksimalnega razvoja. Gre za območje med učenčevo dejansko sposobnostjo reševanja oz. delovanja brez vpliva zunanje pomoči in njegovim delovanjem, ko za določen problem potrebuje zunanjo podporo ali pomoč. V tem primeru je za takega učenca potrebno organizirati dodatno izobraževanje, ki bo pospešilo njegove sposobnosti razumevanja bolj kompleksnih oblik. To pomoč zagotovijo lahko učitelji, sošolci in drugi. Novejše raziskave kažejo, da mlajši otroci uspešno rešujejo problemske naloge v uporabniški interakciji z računalnikom. Pri tem so bolj uspešni tisti, ki so sodelovali v paru. (Blaye, Light, Joiner, & Sheldon, 1991, str. 472)

Sodobna informacijska tehnologija omogoča asimetrične interakcije med učitelji in učenci, ki omogočajo stalen dostop do pomoči (McAteer et al., 1997, str. 221). Tako so interakcije, ki se pojavijo med vrstniki preko socialnih medijev postale legitimne oblike izobraževanja (npr. platforma Moodle), ki omogočajo priložnosti in podporo za kognitivni razvoj. V primeru ko si morajo učenci razložiti ideje med seboj, ne glede na relativne sposobnosti vpletenih, lahko s pomočjo sodobnih orodij, ki imajo v ozadju baze podatkov in znajo podatke povezovati v celoto) tvorijo bolj jasno in organizirano razumevanje rezultatov (O'Dell & Hubert, 2011, str.

56). Izbor takšne oblike medsebojnega sodelovanja (mreženja) vodi do spremembe kognitivnih procesov in je ključnega pomena za razvoj višje stopnje miselnih procesov.

Laurillard (1995, str. 181) pravi, da tehnologija omogoča interaktivno vodenje pogovorov, v katerem učenci popravljajo in rekonstruirajo svoje ideje. Tehnologija posreduje oblike interakcije z okoljem in omogoča podpiranje skupnega reševanja problemov in razvoj razumevanja. Tehnologija spodbuja skupne dejavnosti in komunikativne interakcije in podpira družbene procese učenja (Crook,1994, str. 34). Z zunanjim izvajanjem prenosa misli, tehnologija omogoča izgradnjo intelektualne dejavnosti in partnerstev. To mreženje omogoča učencem, da zgradijo ali prikažejo znanje na različne, tudi interaktivne načine. (McLoughlin, 1999, str. 249; Jonassen & Reeves, 1996, str. 171)

Procesi menedžmenta znanja vse bolj postajajo odvisna od zmožnosti iskanja, zbiranja, obdelovanja, vrednotenja (kritične presoje) podatkov, informacij in konceptov, ki se nahajajo izven organizacije. Na področju izobraževanja naj bi učitelji uporabljali svetovni splet kot vir informacij in podatkov, ter le–te vključili v pouk pri usvajanju novih znanj oz. zmožnosti v obliki projektnega dela ali problemskega pouka. Učencem tako pomagajo, da ti usvajajo zmožnosti iskanja, zbiranja, analiziranja in uporabe ter vrednotenja zbranih informacij. S tem vplivajo na kognitivni razvoj učencev in na njihovo zmožnost obdelave informacij, reševanje problemov, sodelovanja in kritičnega mišljenja.

4 Medsebojno sodelovanje in kognitivni procesi

Izpostavlja se vprašanje, kako bi lahko socialno–kulturna teorija igrala vlogo pomoči pri oblikovanju spletnih ekosistemov za razvoj višjega miselnega nivoja? Na podlagi teoretičnih izsledkov ocenjujemo, da bi bila ena od rešitev ustvarjanje nalog in scenarijev za učence, ki so na robnih območjih razvoja. To pomeni, da njihove trenutne sposobnosti in znanje ne zadostujejo za rešitev problema. S spletno podporo, jim je možno zagotoviti učno pomoč in tako vplivati na razvoj novih znanj in pojmovanj. Na podlagi že omenjenih avtorjev o interakcijah v elektronskih okoljih in oblikah dejavnosti ugotavljamo, da so produktivne socialno–kognitivne interakcije tiste, ki vodijo h konceptualnem razvoju in kot smo že ugotovili, imajo med vrstniki naslednje pomene:

- nudijo in prejemajo pomoč;
- izmenjava virov in informacij;
- razlaga in izdelava konceptov;
- povečanje deleža obstoječega znanja;
- nudenje in prejemanje povratnih informacij;
- medsebojni izzivi;
- spremljanje drug drugega;
- sodelovanje pri skupnih nalogah in
- sodelovanje pri pogajanjih o iskanju rešitev za probleme.

Oblikovanje ustreznih kontekstov, nalog in vlog za podporo poučevanja/učenja, za učitelje in učence, igra temeljni pomen za razvoj teh procesov. Kolaborativne učne tehnologije in orodja

ponujajo nekatere edinstvene priložnosti, tako za strokovno javnost kot učence. V času inovativne ekonomije, ko prevladujejo socialni mediji kot vir znanja (omogočajo nam dostop do znanja), smo se znašli v kibernetskem svetu, ki gradi lastne višje e– nivoje poteka procesov mišljenja. Ti nivoji vključujejo spletne forume, socialne medije, baze podatkov, ki so prosto dostopni na spletu (ali plačljivi). Njihov namen je zagotoviti priložnosti za dialog med učenci, na podlagi spodbujanja izmenjav idej in odsevnih procesov (Gelephitis, 2004, str. 1396–1397).

5 Zaključek

Pod pojmom računalnik danes razumemo tako računalniško, kot programsko opremo. Razvoju računalniške opreme je sledil razvoj programske opreme in to je omogočilo razmah umetne inteligence in avtomatiziranih procesov. Procesi umetne inteligence izhajajo iz oblik pomembnih kognitivnih dejavnosti in vplivajo na spodbujanje razmišljanja o vzporednih pojmih človeškega učenja.

Pri samem učenju in delu z računalnikom človek potrebuje notranjo motivacijo, na katero povečanje vplivajo pozitivni afektivni procesi in tako dobro vplivajo tudi na kognitivne procese.

Poleg same strojne in programske opreme je pomemben dejavnik pri delu z računalnikom postal splet. Splet danes igra danes na področju računalništva zelo pomembno vlogo pri razvoju višjega reda razmišljanja v terciarnih okoljih, ki temeljijo na dialogu in asinhronosti besedila na osnovi interakcije, ki omogoča refleksijo in sestavo premišljenih odgovorov. Dialog in jezikovna raba sta temeljnega pomena za višjo obliko spoznanja, procesov artikulacije ter izmenjavo idej, ki vodijo do same konceptualizacije vsebine. V času inovativne ekonomije, je potrebno ustvariti pogoje, ki zagotavljajo, da spletni forumi in ostala socialna orodja podpirajo razvoj višjega nivoja spoznavanja. S tem je tako v poslovnem kot družbenem okolju omogočeno, da se naloge zasnujejo tako, da spodbujajo posameznika k ukvarjanju s problemi in so kognitivno zahtevne. Človek ima tako pri učenju aktivno vlogo in IKT mu omogoča, da skozi procese razmišljanja in izmenjavo stališč rešuje zadane probleme in tako na osebnostni (izobraževalni ravni) kot poslovni ravni dosega odlične rezultate.

V članku se ne lotevamo predstavitve lastne raziskave, temveč smo pripravili sintezo in analizo dosedanjih raziskav in ugotovitev, s področja kognitivnih in asertivnih procesov pri učenju z računalnikom. Osredotočenost na sekundarne vire podatkov, brez primarnih virov v predstavlja bistveno omejitev članka. Vendar želimo s člankom opozoriti na, pomen zavedanja problematike prodora računalniške tehnologije v osnovne človekove procese. Menimo, da so potrebne raziskave na področju vpliva IKT na:

- spremembe pri učenju;
- načine prilagajanja pedagoškega procesa novim zahtevam;
- intelektualne in čustvene procese posameznikov;
- organizacijske spremembe in adaptacijo delovnih procesov;
- kadrovsko politiko organizacij.

Reference

1. Abramson, I. C., Curb, A. L. & Barber, R. K. (2011). *A bibliography of articles of interest to teachers of psychology appearing in psychological reports 1955–2010. Psychological Reports, 108,* 192–212. doi: 10.2466/11.pr0.108.1.182-212
2. Bechtel, W. (2008). *Mental Mechanisms: Philosophical Perspectives on Cognitive Neurosciences*. New York: Routledge.
3. Bisson, P., Stephenson, E., & Vigurie, S. P. (2010). The global grid. *McKinsey Quarterly.* Pridobljeno na https://www.mckinseyquarterly.com
4. Blaye, A., Light, P., Joiner, R., & Sheldon, S. (1991). Collaboration as a facilitator of planning and problem solving on a computer-based task. *British Journal of Developmental Psychology, 9*(4), 471–483. doi: 10.1111/j.2044-835X.1991.tb00890.x
5. Candy, P. C. (1991). *Self–direction for lifelong learning: A comprehensive guide to theory and practice*. San Fransisco: Jossey Bass.
6. Coles, M. J. (1995). Critical thinking, talk and a community of inquiry in the primary school. *Language and Education, 9*(3), 161–177.
7. Crook, C. (1994). *Computers and the collaborative experience of learning*. London: Routledge.
8. Dawson, M. R. W. (1998). *Understanding Cognitive Science*. Oxford: Blackwell.
9. Ensmenger, N. (2012). The digital construction of technology: Rethinking the history of computers in society. *Technology and Culture, 53*(4), 753–776. Pridobljeno na http://search.proquest.com/docview/1240308418?accountid=28931
10. Gasar, S., & Jakšič, J. (2001). Procesiranje informacij: primerjava človek – računalnik. *Organizacija, 34*(2), 75–82.
11. Gelepithis, A. M. P. (2004). Remarks on the foundations of cybernetics and cognitive science. *Kybernetes, 33*(9), 1396–1410. doi: 10.1108/03684920410556043
12. Gelston, S. (2008). *Gen Y, gen X and the baby boomers: workplace generation wars*. Pridobljeno na http://www.cio.com/article/178050/Gen_Y_Gen_X_and_the_Baby_Boomers_Workplace_Generation_Wars?page=1&taxonomyId=3185
13. Gendolla, E. H. G., Wright, A. R., & Richter, M. (2012). Effort intensitivity: some insights from the cardiovascular system. V R. M. Ryan (ur.), *The Oxford Handbook of Human Motivation* (str. 420–440). New York: Oxford University Press.
14. Ginsberg, M. L. (1993). *Essentials of artificial intelligence.* San Mateo: Morgan Kaufmann.
15. Hemby, V. K. (1998). Predicting Computer Anxiety in the Business Communication Classroom Facts, Figures, and Teaching Strategies. *Journal of Business and Technical Communication, 12*(1), 89–108. doi: 10.1177/1050651998012001005
16. Honkela, T. (2005). Von Foerster meets Kohonen: approaches to artificial intelligence, cognitive science and information systems development. *Kybernetes, 34*(1/2), 40–53. doi: 10.1108/03684920510575735
17. Huang, S.-J.. & Chiu, N.-H. (2006). Optimization of analogy weights by genetic algorithm for software effort estimation. *Information and software technology, 48*(11), 1034–1045. doi: 10.1016/j.bbr.2011.03.031
18. Jonassen, D., & Reeves, T. (1996). Learning with technology: Using computers as cognitive tools. V D. H. Jonassen (ur.), *Handbook of research for educational communications and technology* (str. 693–719). London: Prentice Hall International.

19. Kaltnekar, Z. (1991). Information technology and the humanization of work. V E. Szewczak (ur.), *Information technology and the humanization of work* (str. 493–532). Harrisburg: Idea Group Publishing.
20. Kaplan, S. R., & Mikes, A. (2012). Managing risks: a new framework. *Harvard Business Review 90*(6), 49–60. Pridobljeno na http://hbr.org/2012/06/managing–risks–a–new–framework/ar/1
21. Laurillard, D. (1995). Multimedia and the changing experience of the learner. *British Journal of Educational Technology, 26*(3), 179–189.
22. Logar, V., & Belič, A. (2011). Brain–computer interface analysis of a dynamic visio–motor task. *Artificial intelligence in medicine, 51*(1), 43–51. doi:10.1016/j.artmed.2010.10.004
23. Logar, M. (2007). *Možnosti preverjanja kognitivnih funkcij pri bolnikih v klinični praksi* (Specialistično delo). Ljubljana: Medicinska fakulteta.
24. Loufrank, M., & Rickard, K. (1988). Psychology of the scientist: LVIII: anxiety about research: an initial examination of a multimensional concept. *Psychological Reports, 62*, 455–463.
25. MacKay, D. (1980). *Brains, machines and persons.* Grand Rapids: Eerdmans.
26. Markoff, J. (2012). Scientist sees promise in deep–learning programs. *New York Times.* Pridobljeno na http://www.nytimes.com/2012/11/24/science/scientists–see–advances–in–deep–learning–a–part–of–artificial–intelligence.html?_r=1&
27. McAteer, E., Tolmie, A., Duffy, C., & Corbett, J. (1997). Computer mediated communication as a learning resource. *Journal of Computer Assisted Learning, 13*(4), 219–227.
28. McLoughlin, C. (1999). Culturally responsive technology use: Developing an online community of learners. *British Journal of Educational Technology, 30*(3), 245–251. doi: 10.1111/1467–8535.00112
29. McLoughlin, C., & Oliver, R. (1998). Maximising the language and learning link in computer learning environments. *British Journal of Educational Technology, 29*(2), 125–136.
30. O'Dell, C., & Hubert, C. (2011). *The new edge in knowledge.* Hoboken: John Wiley & Sons.
31. Pasley, B. N., David, S. V., Mesgarani, N., Flinker, A., Shamma, S. A., Crone, N. E., Knight, R. T., & Chang, E. F. (2012). Reconstructing Speech from Human Auditory Cortex. *PLoS Biology, 10*(1). doi:10.1371/journal.pbio.1001251
32. Peterson, R. G. (2003*). Cogni*tive science: what one needs to know. *Zygon, 32*(4), 615–627.
33. Pylyshyn, Z. W. (1986). *Computation and cognition: toward a foundation for cognitive science.* London: Cambridge, MIT Press.
34. Reinecke, K., & Bernstein, A. (2011). Improving performance, perceived usability, and aesthetics with culturally adaptive user interfaces. *ACM Transactions on Computer–Human Interaction, 18*(2), 8:1–8:29. doi= 10.1145/1970378.1970382
35. Resnick, L. B., Levine, J. M., & Teasley, S. D. (1991). *Perspectives on socially shared cognition.* Washington: American Psychological Association.
36. Reeve, J., & Woogul, L. (2012). Neuroscience and Human Motivation. V R. M. Ryan (ur.), *The Oxford Handbook of Human Motivation* (str. 365–380). New York: Oxford University Press.
37. Rozell, J. E. & III Gardner, L.W. (2000). Cognitive, motivation, and affective processes associated with computer–related performance: a path analysis. *Computers in Human Behavior, 16*(2), 199–222. doi: 10.1016/S0747–5632(99)00054–0
38. Schunk, H. D., & Usher, L. E. (2012). Social cognitive theory and motivation. V R. M. Ryan (ur.), *The Oxford Handbook of Human Motivation* (str. 13–27). New York: Oxford University Press.
39. Smith–Saedler, E., & Badger, B. (1998). Cognitive style, learning and innovation. *Technology Analysis & Strategic Management, 10*(2), 247–265.

40. Smith, R., & Hunter, B. (2007). *Baby boomers and generation X: nursing education beyond the computer*. Pridobljeno na http://www.nursinglibrary.org/vhl/handle/10755/165130
41. Sternberg, J. R. (2009). *Cognitive Psychology* (5. izd.). Belmont: Cengage.
42. Sočan, L. (2001). Znanje in razvoj v Sloveniji v razmerah nove ekonomije: upravljanje sodobnih informacijskih tehnologij zahteva vlaganja v človeški kapital. *Andragoška spoznanja*, *7*(1), 86–98.
43. Sun, R. (2008). *The Cambridge Handbook of Computational Psychology*. New York: Cambridge University Press.
44. Van Gog, T., Kester, L., Nievelstein, F., Giesbers, B., & Paas, F. (2009). Uncovering cognitive processes: Different techniques that can contribute to cognitive load research and instruction. *Computers in Human Behaviour, 25*(2), 325–331. doi.org/10.1016/j.chb.2008.12.021
45. White, G., & Ploeger, F. (2004). Cognitive characteristics for learning visual basic. *The Journal of Computer Information Systems, 44*(3), 58–66.
46. Wickens, C. D., Lee, J. D., Liu, Y., & Gordon- Becker, S. (2004). *An Introduction to Human Factors Engineering* (2. izd.). Upper Saddle River, NJ: Pearson Prentice Hall.
47. Zemke, R., Raines, C., & Filipczak, B. (2000). *Generations at work: Managing the clash of veterans, boomers, in your work place*. New York: American Management Association.

***

Blaž Trbižan je absolvent dodiplomskega študijskega programa bibliotekarstva na filozofski fakulteti UN LJ. Njegovo študijsko področje je povezano z delovanjem in razvojem bibliografskega sistema Cobiss. Strokovno se je izobraževal v Narodni in univerzitetni knjižnici (NUK) v Ljubljani.

***

Vasja Roblek je doktorski študent na Fakulteti za management Univerze na Primorskem, kjer deluje kot raziskovalec. Diplomiral je na Ekonomski fakulteti UN LJ leta 2000 in si pridobil naziv diplomirani ekonomist. Leta 2005 je na Fakulteti za management UP zaključil študij specializacije, ter leta 2011 pridobi naziv magistra znanosti (področje Management). Znanstveno raziskovalno aktiven je na področju poslovnega povezovanja, kvalitativne metodologije, strateškega menedžmenta in socialnih medijev.

***

Abstract:
Importance of Cognitive and Affective Processes when Working with a Computer

Research Question (RQ): Why and how to measure human emotions when working and learning with a computer? Are machines (computers, robots) implementing such binary records, where there is a simulation of cognitive phenomena and their processes, or do they actually reflect, therefore, able to think?
Purpose: Show the importance of cognitive and affective processes of computer and ICT usage, both in learning and in daily work tasks.
Method: Comparative method, where scientific findings were compared and based on these conclusions were drawn.
Results: An individual has an active role and the use of ICT enables, through the processes of reflection and exchanges of views, for an individual to resolve problems and consequently is able to achieve excellent results at both the personal (educational level) and in business. In learning and working with computers, individuals need internal motivation. Internal motivation can be increased with positive affective processes that also positively influence cognitive processes.
Organization: Knowledge of generational characteristics is currently becoming a competitive advantage of organizations. Younger generations are growing up with computers and both teachers and managers have to be aware and accommodate their teaching and business processes to the requirements of ICT.
Society: In the 21st century we live in a knowledge society that is unconditionally connected and dependent on the development of information technology. Digital literacy is an everyday concept that society also is aware of and training programmes are being offered on computer literacy for all generations.
Originality: The paper presents a concise synthesis of research and authors points of views recorded over the last 25 years and these are combined with our own conclusions based on observations.
Limitations/Future Research: The fundamental limitation is that this is a comparative research study that compares the views and conclusions of different authors and that new research with new findings was not conducted.

Keywords: affective processes, work, education, cognitive processes, learning, artificial intelligence, business processes, computer.

Revija za univerzalno odličnost, Dodatek
junij 2013, letnik 2, številka 2, str. A25–A42.

Vpliv recesije na parametre kakovosti regionalnih središč in njihovo privlačnost

Samo Drobne*
Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo, Jamova cesta 2, 1000 Ljubljana, Slovenija
samo.drobne@fgg.uni-lj.si

Marija Bogataj
MEDIFAS, Mednarodni prehod 6, 5290 Šempeter pri Gorici, Slovenija
in Fakulteta za organizacijske študije, 8000 Novo mesto, Slovenija
marija.bogataj@guest.arnes.si

Povzetek:
Prispevek podaja ugotovitve glede vpliva recesije, ki je zajela Slovenijo leta 2008, na izbrane parametre kakovosti regionalnih središč, ki se izražajo v njihovi privlačnosti. S tem smo želeli preskusiti domnevo o vplivu recesije na privlačnost regionalnih središč za tokove notranjih selitev in delovne mobilnosti. V ta namen smo razvili prilagojen gravitacijski prostorski interakcijski model z ocenjevanjem regresijskih koeficientov. Analizirali smo vpliv velikosti populacije, razdalje, zaposlenosti, bruto osebnega dohodka, prihodka občine na prebivalca, povprečne cene za kvadratni meter stanovanja in hiše ter starostne strukture v občini na odločanje možnih selivcev in vozačev na delo, glede selitve in izbire delovnega mesta v regionalnem središču. Vpliv recesije smo analizirali s primerjanjem ocen regresijskih koeficientov za čas pred recesijo (leto 2007) in v njej (leto 2011). V članku smo pokazali, da se je v času krize delež notranjih selivcev v regionalna središča znatno povečal, medtem ko se delež delovne mobilnosti v regionalna središča ni bistveno spremenil. Pokazali smo tudi, da se je v času recesije vpliv razdalje na odločanje selivcev glede selitev v regionalna središča rahlo povečal, medtem ko se vpliv razdalje na odločanje glede delovne mobilnosti ni bistveno spremenil. Najbolj se je v času krize spremenil vpliv prihodka občine na prebivalca, v regionalnem središču na obravnavane tokove: v recesiji se rajši odločamo za selitev in/ali dnevno delovno mobilnost v »bogatejša« regionalna središča.

Pričakovati je, da bo lokalna samouprava v bodoče bolj razmišljala o tem, kako pritegniti davkoplačevalce v svojo lokalno skupnost in s tem bogatila skupnost, pri čemer bo tudi analiza teh parametrov postala pomembnejša za posamezne ravni lokalne samouprave. Gravitacijski modeli, kakršen je naš, vključujejo različne indikatorje privlačnosti, vendar je pričujoči pristop poseben s svojim poudarkom na starostno strukturo, ki v zadnjem času vse bolj bremeni Evropo in Slovenijo. V Evropi, pa tudi drugje v svetu, še nismo zasledili dela, ki bi skušalo preko tovrstnega modela ovrednotiti posledice krize. Delno smo se tega lotili v evropskem projektu ESPON ATTREG, kjer smo kot študijski primer izvedli delno analizo omenjene problematike na primeru Slovenije, vendar so bili podatki o stanju v krizi tedaj še skopi. V članku smo se srečevali z metodološkimi spremembami pri zajemanju statističnih podatkov, zato smo morali natančne vrednosti v nekaterih primerih nadomestiti s pričakovanimi po metodi, ki je opisana v samem prispevku.

Ključne besede: recesija, selitve, delovna mobilnost, prostorski interakcijski model, regionalna središča, kakovost regionalnih središč, privlačnost, Slovenija.

* Korespondenčni avtor.

Prejeto: 8. maj 2013; revidirano: 31. maj 2013; sprejeto: 18. april 2013.

1 Uvod

Iskanje prostora, v katerem bi bila kakovost življenja višja, je spremljalo človeka skozi vso zgodovino in se nadaljuje tudi danes (Heather, 2010). Hitre spremembe v tehnologijah in okolju skozi zgodovino izrazito spreminjajo smer in obseg selitvenih tokov. Predvidevati je mogoče, da je takšne spremembe povzročila tudi recesija pred petimi leti. V letu 2008 je svet zajela globalna gospodarska kriza, ki tudi v Sloveniji pomembno vpliva na trg dela. Slovenija je kot odprto gospodarstvo močno prizadeta zaradi padca povpraševanja, kar se je hitro pokazalo na trgu dela s porastom brezposelnosti ter v spremembah strukturnih značilnosti trga dela (Kajzer, 2011). Po OECD-jevem statističnem profilu Slovenije (2009) se je stopnja rasti stvarnega bruto domačega proizvoda (BDP) Slovenije leta 2008 nenadoma začela zmanjševati, istega leta pa je povprečna letna stopnja inflacije dosegla svoj vrh.

Po Strategiji prostorskega razvoja Slovenije (SPRS) so središča regionalnega pomena (SPRS, 2004, str. 21): »najpomembnejša središča dejavnosti družbene infrastrukture, oskrbnih, storitvenih, upravnih in drugih dejavnosti ter najpomembnejša gospodarska območja in prometna vozlišča. Vanje se usmerja najpomembnejše javne funkcije. Središča regionalnega pomena so primerna lokacija za terciarno in sekundarno raven zdravstvene oskrbe, visoko in višje izobraževanje, višje strokovno izobraževanje, sodne in upravne institucije in bolj specializirano socialno varstvo ter javne raziskovalne organizacije«. Naštete lastnosti opredeljujejo parametre kakovosti regionalnih središč Slovenije, katere analiziramo v prirejenem prostorskem interakcijskem modelu. Pri tem smo analizirali vpliv števila prebivalcev, razdalje, zaposlenosti, bruto osebnega dohodka, prihodka občin, cene za m^2 nepremičnin in starostne strukture prebivalstva na privlačnost regionalnih središč. Posebej smo analizirali tudi vpliv recesije na parametre kakovosti regionalnih središč in njihovo privlačnost v Sloveniji. V ta namen v prispevku najprej opišemo razvoj urbanega sistema v Sloveniji, ki opredeljuje regionalna središča, vključena v analizo, nato na kratko predstavimo pomembnejše značilnosti notranjih selitev in delovne mobilnosti v Sloveniji. Sledita predstavitvi metodologije raziskovanja in rezultati z njihovim vrednotenjem ter sklep.

2 Teoretična izhodišča

Zasnova urbanega sistema Slovenije, ki je opredeljena v Strategiji prostorskega razvoja Slovenije (SPRS, 2004), izvira iz 70-ih let preteklega stoletja s sprejetimi opredelitvami skladnega prostorskega razvoja v Resoluciji o poglavitnih smotrih in smernicah za urejanje prostora (Ur.l. SRS, 43/1973). V SPRS (2004) je opredeljenih skupno 51 urbanih središč s 64 mesti in ostalimi naselji mestnega značaja, vključno s somestji na vseh ravneh obravnave. Po (SPRS, 2004) so najpomembnejša regionalna središča v državi: Ljubljana, Maribor, Celje, Kranj, Novo mesto, Nova Gorica, Murska Sobota, Velenje, Postojna, Ptuj, in somestja Koper-Izola-Piran, Slovenj Gradec-Ravne na Koroškem-Dravograd, Jesenice-Radovljica, Zagorje ob Savi-Trbovlje-Hrastnik in Krško-Brežice-Sevnica. Njihova gravitacijska območja niso jasno začrtana in se lahko tudi prekrivajo.

Notranje selitve in delovno mobilnost v Sloveniji so raziskovali številni avtorji; na primer: Bevc (2000), Bevc, Zupančič in Lukšič-Hacin (2004), Bole (2004, 2011), Drobne in Bogataj (2011), Drobne, Rajar in Lisec (2013). Iz omenjenih del lahko zaključimo, da so pomemben vpliv na notranje selitve v Sloveniji po drugi svetovni vojni imele deagrarizacija, industrializacija in urbanizacija, ki so povzročili močne selitve s podeželja v mesta. V prvih desetletjih so najhitreje rasla največja urbana središča, predvsem na račun deagrarizacije podeželja. Zasnova policentričnega urbanega in regionalnega razvoja, ki se je začela uveljavljati v 70. letih, je omogočila razvoj več urbanih središč. Skladen regionalni razvoj je znižal obseg medregionalnih selitev. Poleg koncentracije prebivalstva na regionalni ravni se je to koncentriralo tudi na takratni občinski ravni. Predvsem zaradi deagrarizacije bi lahko pričakovali večji obseg selitev v urbana središča, ki pa so jih bistveno zmanjšali večja dostopnost do avtomobilov, relativno dobra prostorska dostopnost do delovnih mest in nastanek posebnega družbenega sloja – polkmetov (Apohal Vučkovič in sod, 2009). Delovna mobilnost v Sloveniji je bila, in v določeni meri je še vedno, delno nadomestilo za selitve. Zadnja leta prihaja do preseljevanja na krajše razdalje, predvsem zaradi izseljevanja iz večjih mestnih središč na podeželje – gre za t.i. pojav suburbanizacije (Ravbar, 2005) – najpomembnejši vzrok za selitve na daljše razdalje v Sloveniji pa je sprememba zaposlitve (Bevc, Zupančič, & Lukšič-Hacin, 2004). Pojav suburbanizacije je generiral povečano delovno mobilnost iz okoliških občin v pomembnejša zaposlitvena (regionalna) središča, hkrati pa se je v Sloveniji v zadnjih desetih letih – predvsem zaradi boljše dostopnosti med regionalnimi središči – povečala tudi delovna mobilnost med samimi zaposlitvenimi središči; še posebej na relacijah Koper – Ljubljana, Celje – Ljubljana, Novo mesto – Ljubljana (Bole, 2011).

Prostorska interakcija je širok pojem, ki opisuje gibanje v prostoru. V družboslovnih znanostih nas zanima predvsem gibanje v prostoru, ki je rezultat delovanja človeka in vključuje selitve, dnevno ali tedensko delovno mobilnost, dnevne ali tedenske tokove dijakov in študentov, tokove informacij in blaga in podobno. Gravitacijski modeli so najbolj razširjeni modeli prostorskih interakcij za analizo in napovedovanje vzorcev prostorskih interakcij (Haynes & Fotheringham, 1984; Fotheringham & O'Kelly, 1989). Kljub temu so v preteklosti naleteli na številne kritike, češ, da ni mogoča enostavna zamenjava fizikalnega koncepta »mase« z družbenim pojavom »populacije«. Zato je Cesario (1973, 1974) izpeljal in dokazal veljavnost splošnega prostorskega interakcijskega modela (angl. *Spatial Interaction Model* – SIM), po katerem analiziramo interakcije v prostoru z naslednjimi izhodiščnimi parametri:

$$I_{ij} = k\, E_i\, A_j\, f(d_{ij}), \tag{1}$$

kjer je I_{ij} interakcija med izvorom i in ponorom j, k je sorazmernostna konstanta, E_i je oddajanje (angl. *Emissivity*) v izvoru i, A_j je privlačnost (angl. *Attraction*) v ponoru j, $f(d_{ij})$ pa je funkcija razdalje med izvorom i in ponorom j.

Ernst Georg Ravenstein (1876, 1885, 1889) je bil po mnenju številnih avtorjev (npr., Lee, 1966; Grigg, 1977; Tobler, 1995; Greenwood & Hunt, 2003) prvi, ki je znanstveno utemeljil »zakonitosti selitev«. Ravenstein je tudi zasnoval kasnejšo utemeljitev faktorjev privlačnosti in oddajanja ter njihov vpliv na tokove selitev. Pri tem je odigral pomembno vlogo Lee (1966), ki je v »teoriji selitev« opredelil, in delno tudi preizkusil, nekaj domnev o vplivih privlačnosti centralnih krajev na tokove selitev. Kasneje so vpliv privlačnosti regionalnih središč in regij (in vpliv oddajanja) na tokove selitev in delovno mobilnost raziskovali številni avtorji; zelo odmevna dela na omenjenem področju pa je pred kratkim objavil Richard Florida (2000, 2003, 2008), ki trdi da večja prisotnost t.i. »ustvarjalnega razreda« (angl. *cretaive class*) ustvarja boljše pogoje za bivanje in delo v večjih urbanih središčih; kar zopet privlači še ostale »ustvarjalne« in visoko strokovno usposobljene delavce, kot tudi podjetja in kapital.

V prispevku razvijemo iz modela (1) izhajajoč in nadgrajen prostorski interakcijski model, s katerim analiziramo vpliv recesije na parametre kakovosti regionalnih središč in njihovo privlačnost. V ta namen analiziramo tokove selivcev in vozačev na delo v regionalna središča Slovenije, kot tudi parametre kakovosti regionalnih središč, v času pred recesijo in v njej. Pri tem preizkusimo naslednje domneve, ki smo jih priredili in razširili iz Leeove teorije selitev (1966) tudi za delovno mobilnost; in sicer: *Domneva 1*: V času recesije se število selivcev kot tudi vozačev na delo v regionalna središča spremeni; *Domneva 2*: V času recesije se spremeni vpliv razdalje na odločanje o selitvi in vožnji na delo; *Domneva 3*: V času recesije se spremenijo parametri kakovosti regionalnih središč in s tem njihova privlačnost; *Domneva 4*: V času recesije se spremenijo parametri kakovosti območij okoli regionalnih središč in s tem njihova privlačnost.

3 Metoda

Vpliv privlačnosti regionalnih središč na tokove selitev in delovno mobilnost smo analizirali v prirejenem prostorskem interakcijskem modelu. V ta namen smo splošni interakcijski model (1) priredili za analizo selitev (angl. *Migration*) v regionalna središča v

$$M_{ij} = c(M)\, K(d(t))_{ij}^{\varepsilon(M)} \prod_{s \in S} K(s)_i^{\alpha(s)} K(s)_j^{\beta(s)}, \tag{2}$$

v primeru analize delovne mobilnosti (angl. *Commuting*) v regionalna središča pa v

$$C_{ij} = c(C)\, K(d(t))_{ij}^{\varepsilon(C)} \prod_{s \in S} K(s)_i^{\gamma(s)} K(s)_j^{\delta(s)}, \tag{3}$$

kjer M_{ij} pomeni tok selitev, C_{ij} pa delovno mobilnost (tok vozačev), iz občine izvora i v občino ponora j, $c(M)$ oziroma $c(C)$ sta sorazmernostni konstanti modela selitev oziroma delovne mobilnosti, $K(d(t))_{ij}$ je koeficient časa potovanja z osebnim vozilom med občino izvora i in občino ponora j, $K(s)_i$ oziroma $K(s)_j$ pa sta koeficienta analiziranega faktorja s v občini izvora i (faktorja oddajanja, imenovanega tudi lepljivost; angl. *Stickiness*)

oziroma v občini ponora j (faktorja privlačnosti regionalnega središča; angl. *Attractiveness*); koeficient faktorja je razmerje med ravnjo tega faktorja v obravnavani prostorski enoti (v našem primeru v občini) glede na povprečje v Sloveniji. V modelih (2) in (3) analizirane spremenljivke so razložene v preglednici 1. Vplive oddajanja oziroma pridrževanja (tudi lepljivost izvora) v izvornih občinah, vplive privlačnosti v občinah regionalnih središč in vpliv razdalje med izvorom in ponorom na analizirane interakcije smo ocenjevali v regresijski analizi z regresijskimi koeficienti $\varepsilon(M)$, $\varepsilon(C)$, $\alpha(s)$, $\beta(s)$, $\gamma(s)$ in $\delta(s)$.

Preglednica 1. V interakcijskih modelih (2) in (3) analizirane spremenljivke

Oznaka v (2) oziroma (3)	**Spremenljivka**
M_{ij}	tok selitev iz občine izvora i v občino ponora j (število selitev na letnem nivoju)
C_{ij}	tok delovne mobilnosti (dnevno število voženj na delo) iz občine izvora i v občino ponora j
$K(d(t))_{ij}$	koeficient časa potovanja z osebnim vozilom med občino izvora i v občino ponora j smo opredelili kot količnik časa potovanja z osebnim vozilom med občinama izvora in ponora, $d(t)_{ij}$, in povprečno časovno razdaljo vseh interakcij v Sloveniji, $\overline{d(t)}_{ij}$; $K(d(t))_{ij} = d(t)_{ij} / \overline{d(t)}_{ij}$
$K(P)_{\bullet}$	koeficient števila prebivalcev v občini smo opredelili kot količnik med številom prebivalcev v občini, $P_{\bullet}$, in povprečnim številom prebivalcev v občini, $\overline{P}_{\bullet}$; $K(P_{\bullet}) = P_{\bullet} / \overline{P}_{\bullet}$
$K(ZAP)_{\bullet}$	koeficient zaposlenosti v občini smo opredelili kot količnik med razmerjem števila zaposlenih v občini, $Z_{\bullet}$, in števila delovno aktivnih v občini, $DA_{\bullet}$, in razmerjem števila zaposlenih v Sloveniji, Z_{SI}, in števila delovno aktivnih v Sloveniji, DA_{SI}; $K(ZAP)_{\bullet} = (Z_{\bullet} / DA_{\bullet}) / (Z_{SI} / DA_{SI})$
$K(BOD)_{\bullet}$	koeficient bruto osebnega dohodka v občini smo opredelili kot količnik med bruto osebnim dohodkom v občini, $BOD_{\bullet}$, in povprečnim bruto osebnim dohodkom v Sloveniji, BOD_{SI}; $K(BOD)_i = BOD_i / BOD_{SI}$
$K(POPC)_{\bullet}$	koeficient prihodka občine na prebivalca smo opredelili kot količnik med prihodkom občine na prebivalca, $POPC_{\bullet}$, in povprečnim prihodkom občin na prebivalca v Sloveniji, $POPC_{SI}$; $K(POPC)_{\bullet} = POPC_{\bullet} / POPC_{SI}$
$K(PCS)_{\bullet}$	koeficient povprečne cene za kvadratni meter stanovanja v občini smo opredelili kot količnik med povprečno ceno za kvadratni meter stanovanja v občini, $PCS_{\bullet}$, in povprečno ceno za kvadratni meter stanovanja v Sloveniji, PCS_{SI}; $K(PCS)_{\bullet} = PCS_{\bullet} / PCS_{SI}$
$K(PCH)_{\bullet}$	koeficient povprečne cene za kvadratni meter hiše v občini smo opredelili kot količnik med povprečno ceno za kvadratni meter hiše v občini, $PCH_{\bullet}$, in povprečno ceno za kvadratni meter hiše v Sloveniji, PCH_{SI}; $K(PCH)_{\bullet} = PCH_{\bullet} / PCH_{SI}$
$K(STA)_{\bullet}$	koeficient indeksa staranja v občini smo opredelili kot količnik med indeksom staranja v občini, $STA_{\bullet}$, in indeksom staranja v Sloveniji, STA_{SI}; $K(STA)_{\bullet} = STA_{\bullet} / STA_{SI}$; indeks staranja je razmerje med številom oseb starih 65 let ali več in številom oseb mlajših od 15 let

Opomba. • označuje ločeno obravnavo spremenljivke v občini izvora i in v občini ponora j.

Po SPRS (2004) smo opredelili regionalna središča z desetimi mestnimi občinami (Ljubljana, Maribor, Celje, Kranj, Novo mesto, Nova Gorica, Murska Sobota, Velenje, Postojna, Ptuj), in petimi skupinami sosednjih občin, ki so predstavljale pet somestij regionalnih središč (Koper-Izola-Piran, Slovenj Gradec-Ravne na Koroškem-Dravograd, Jesenice-Radovljica, Zagorje ob Savi-Trbovlje-Hrastnik, Krško-Brežice-Sevnica). Podatke o selitvah in delovni mobilnosti med občinami Slovenije, številu prebivalcev po občinah, številu zaposlenih in številu delovno aktivnih po občinah Slovenije, povprečnem bruto osebnem dohodku v občini in indeksu staranja v občini smo pridobili na Statističnem uradu Republike Slovenije (SURS, 2012), podatke o prihodku občin smo pridobili na Ministrstvu za finance (MF, 2012), podatke o povprečnih cenah stanovanj in hiš v občini pa na Geodetski upravi Republike Slovenije (GURS, 2012a). Podatke o času potovanja z osebnim vozilom med občinskimi središči smo izračunali v okolju geografskega informacijskega sistema (Drobne & Bogataj, 2011) s pomočjo podatkov o državnih cestah; le-te smo pridobili na Direkciji Republike Slovenije za ceste (DRSC, 2012). Prostorske podatke o občinah ter njihovih središčih pa smo pridobili na Geodetski upravi Republike Slovenije (GURS, 2012b).

Vpliv recesije na parametre kakovosti regionalnih središč in njihovo privlačnost za tokove selitev in delovno mobilnost smo analizirali s primerjavo ocen regresijskih koeficientov za leti 2007 in 2011. Toda neposredna primerjava rezultatov za omenjeni leti je otežena zaradi spremenjenih metodologij zajema podatkov o selitvah in delovni mobilnosti. Do vključno leta 2007 so bili v statistične raziskave notranjih selitev vključeni samo državljani Slovenije. Od leta 2008 dalje pa velja, da se v analizah notranjih selitev upoštevajo vsi prebivalci Republike Slovenije, ne več le državljani. Začasna prijava prebivališča, ki traja dlje kot eno leto, je upoštevana kot notranja selitev (SURS, 2009). Zaradi navedenih razlogov podatki o notranjih selitvah iz let 2007 in 2011 niso neposredno primerljivi. Primerjavo rezultatov smo izvedli ob predpostavki sorazmerno povečanega števila prebivalcev po regionalnih središčih s prej državljani Slovenije, pri razlagi rezultatov pa smo večjo težo dali relativnim spremembam tokov.

Podatke o delovni mobilnosti med občinami smo pridobili iz Statističnega registra delovno aktivnega prebivalstva (SRDAP), kjer je na voljo kraj bivanja in kraj dela zaposlenega (SURS, 2010). Problema, ki izhajata iz metodologije zajema podatkov v bazo SRDAP, in ki delno onemogočata neposredno primerjavo rezultatov, sta napačna navedba kraja bivanja ali kraja dela in spremenjena metodologija zbiranja podatkov od leta 2009 dalje. Problem napačno navedenega kraja bivanja ali kraja dela je rešljiv pri sočasni obravnavi vseh podatkov, saj se z večanjem števila opazovanj relativna napaka zmanjša. Večja sprememba v zajemu podatkov se je zgodila leta 2008, ko se je pri državljanih Republike Slovenije upoštevalo stalno prebivališče, za tujce pa začasno. Od leta 2009 se tudi pri državljanih RS upošteva začasno prebivališče, kar je z vidika raziskovanja dejanske delovne mobilnosti pravilneje (SURS, 2010). Tudi ta problem je z vidika naše raziskave manj pomemben, saj lahko po Boletu (2011) predvidimo, da je napaka enakomerno razpršena po celotni državi.

4 Rezultati

V analiziranih letih se število občin v Sloveniji ni spremenilo. Rahlo pa se je spremenilo število registriranih prebivalcev v analiziranih območjih. V letih 2007 in 2011 je bilo v Sloveniji 210 občin, od katerih jih je 24 opredeljevalo regionalna središča Slovenije. V občinah regionalnih središč je prebivalo cca. 45 % prebivalstva; v štiriletnem obdobju se je število prebivalcev v regionalnih središčih povečalo samo za 0,1 %. Preglednica 2 prikazuje število in delež občin oziroma populacije v regionalnih središčih in v ostalih območjih Slovenije leta 2007 in 2011.

Preglednica 2. Število in delež občin in populacije v regionalnih središčih in v ostalih območjih Slovenije v letih 2007 in 2011

	Občine		Populacija	
	2007	**2011**	**2007**	**2011**
Regionalna središča, število	24	24	918.685	930.904
Ostala območja, število	186	186	1.107.181	1.121.592
Skupaj	210	210	2.025.866	2.052.496
Regionalna središča, delež	11,4 %	11,4 %	45,3 %	45,4 %
Ostala območja, delež	88,6 %	88,6 %	54,7 %	54,6 %
Skupaj	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %

Preglednica 3 prikazuje rezultate štetja (relativnih) tokov selivcev in voženj na delo v- in iz regionalnih središč in ostalih območij Slovenije v letih 2007 in 2011. Zaradi sprememb v metodologijah zajema podatkov leta 2008 oziroma 2009 prihaja do večjih sprememb v absolutnem obsegu tokov selivcev, manj v absolutnem obsegu tokov voženj na delo, zato v nadaljevanju razlagamo zgolj spremembe relativnih tokov. Opazimo lahko, da se je v času recesije za več kot 10 % povečal relativni obseg tokov selitev v regionalna središča, medtem ko se je relativni obseg delovne mobilnosti povečal zgolj za 0,5 %. Rahlo se je povečal tudi relativni obseg tokov selivcev iz regionalnih središč (za 1,6 %), medtem ko se je relativni obseg tokov vozačev na delo iz regionalnih središč povečal zgolj za 0,1 %. Kljub temu lahko ugotovimo, da se v regionalna središča preseljuje več kot 36 % vseh selivcev med občinami Slovenije ter da regionalna središča predstavljajo ponor cca. 63 % vseh, ki se dnevno vozijo na delo iz drugih občin Slovenije.

Na slikah 1 do 4 so prikazani deleži medobčinskih selitev oziroma delovne mobilnosti v občini ponora v letih 2007 in 2011, občine regionalnih središč Slovenije in šifre občin (v nadaljevanju besedila so šifre občin izpisane v oklepaju poleg imena občine). Za lažjo primerjavo deležev tokov v občino so razredi le-teh določeni s pomočjo povprečnih vrednosti posameznega razreda; npr. leta 2007 se je 36,3 % vseh medobčinskih selivcev preselilo v regionalna središča, ki jih je tvorilo 24 občin, zato je zgornja meja razreda M-07-2 1,5 % (36,3 % / 24; glej sliko 1).

Razreda M-07-1 in M-11-1 na slikah 1 in 2 označujeta občine, ki so bile nadpovprečno privlačne za selivce v letih 2007 in 2011. Od regionalnih središč so nadpovprečno privlačile omenjene tokove občine Maribor (70), Celje (11), Ljubljana (61), Kranj (52) in Koper (50). Zanimiva je tudi ugotovitev, da so še leta 2007 nadpovprečno privlačile selivce štiri občine, ki

niso predstavljale regionalna središča, medtem ko se je leta 2011 ta situacija spremenila: v času recesije so nadpovprečno privlačna za selivce le regionalna središča. Občine, ki so še leta 2007 nadpovprečno privlačile selivce, so bile sosede regionalnih središč; sem spadajo Kamnik (43), Domžale (23) in Grosuplje (32), oziroma Slovenska Bistrica (113), ki ni bila soseda nobenemu regionalnemu središču. V času recesije so te štiri občine izgubile relativno privlačnost za notranje tokove selivcev med občinami Slovenije. S tem se potrjuje naša *Domneva 4*, da privlačnost »prstanov« okoli večjih mest z recesijo upada.

Preglednica 3. Selitve in delovna mobilnost v- , iz regionalnih središč in razlika v letih 2007 in 2011

	Selitve letno		**Delovna mobilnost dnevno**	
	2007	**2011**	**2007**	**2011**
V regionalna središča	9.887	40.600	246.002	245.445
V ostala območja	17.317	46.484	146.309	142.931
Skupaj	27.204	87.084	392.311	388.376
Iz regionalnih središč	12.801	42.379	112.938	112.375
Iz ostalih območij	14.403	44.705	279.373	276.001
Skupaj	27.204	87.084	392.311	388.376
Razlika v regionalna središča	–2.914	–1.779	133.064	133.070
Razlika v ostala središča	2.914	1.779	–133.064	–133.070
V regionalna središča	36,3 %	46,6 %	62,7 %	63,2 %
V ostala območja	63,7 %	53,4 %	37,3 %	36,8 %
Skupaj	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %
Iz regionalnih središč	47,1 %	48,7 %	28,8 %	28,9 %
Iz ostalih območij	52,9 %	51,3 %	71,2 %	71,1 %
Skupaj	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %

Relativna privlačnost za tokove vozačev na delo se v letih 2007 in 2011 ni spremenila: nadpovprečno privlačna za tokove vozačev na delo iz drugih občin so bila regionalna središča, ki tudi nudijo največ delovnih mest, to so Maribor (70), Celje (11), Novo mesto (85), Ljubljana (61) in Kranj (52), medtem ko so ostala regionalna središča relativno podpovprečno privlačna. Edino posebnost opazimo v primeru sestavnega dela somestja Zagorje ob Savi-Trbovlje-Hrastnik, kjer se je Hrastniku (34) v času recesije povečala relativna privlačnost.

Rezultati modeliranja vplivov oddajanja, privlačnosti in razdalje na tokove selitev in delovno mobilnost so prikazani v preglednici 4. Prikazani so rezultati regresijske analize modelov (2) in (3) za leti 2007 in 2011. Ocene analiziranih parametrov, ki niso statistično značilne ($p > 0{,}1$), so izpisane s sivo barvo v oglatem oklepaju. Opazimo lahko, da so, glede na analizirane parametre kakovosti regionalnih središč, naše odločitve glede selitev in delovne mobilnosti bolj racionalne v smislu prirejenega prostorskega interakcijskega modela v času recesije (prilagojen delež pojasnjene variance se v primeru selitev zviša iz 59,6 % leta 2007 za skoraj 12 % leta 2011 na 71,5 %, medtem ko je bil v primeru delovne mobilnosti pred recesijo že več kot 78 %, v času recesije pa se je zvečal samo za 0,1 %). Analizirani parametri, katerih vpliv na tokove se ni izkazala za značilnega, so bili zaposlenost v izvoru za selitve leta 2007 in zaposlenost v ponoru za delovno mobilnost leta 2011, bruto osebni dohodek za selitve leta 2007 in bruto osebni dohodek za delovno mobilnost (tako v izvoru kot tudi v ponoru, pred in v recesiji), prihodek občine na prebivalca v izvoru za selitve in

prihodek občine na prebivalca v ponoru za delovno mobilnost leta 2007, povprečna cena za kvadratni meter stanovanja za selitve (v izvoru in ponoru, pred in v recesiji) in povprečna cena za kvadratni meter stanovanja v ponoru za delovno mobilnost (pred in v recesiji) ter povprečna cena za kvadratni meter hiše za selitve (v izvoru in ponoru, pred in v recesiji) in povprečna cena za kvadratni meter hiše za delovno mobilnost v izvoru samo pred recesijo.

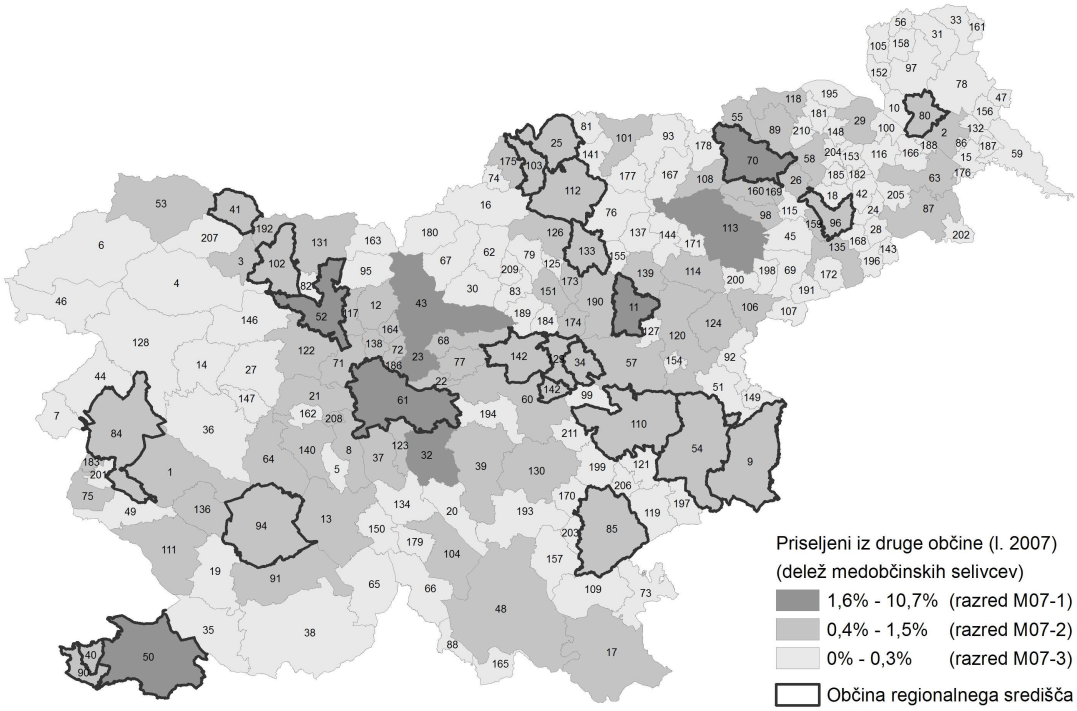

Slika 1. Delež medobčinskih selitev v občini ponora leta 2007

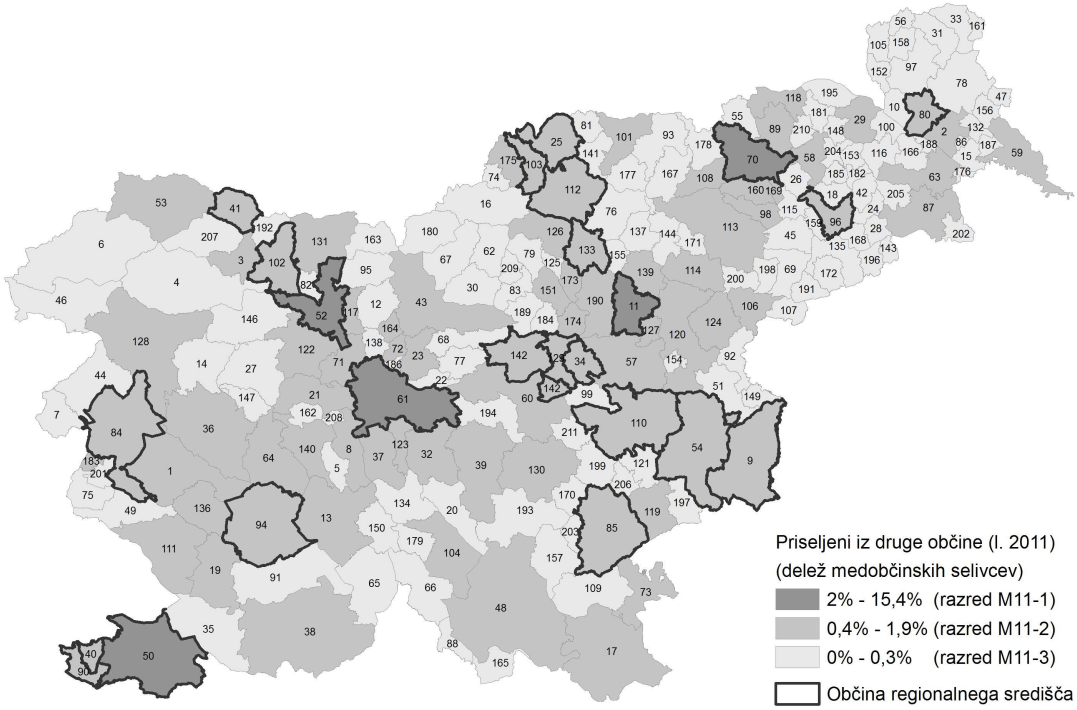

Slika 2. Delež medobčinskih selitev v občini ponora leta 2011

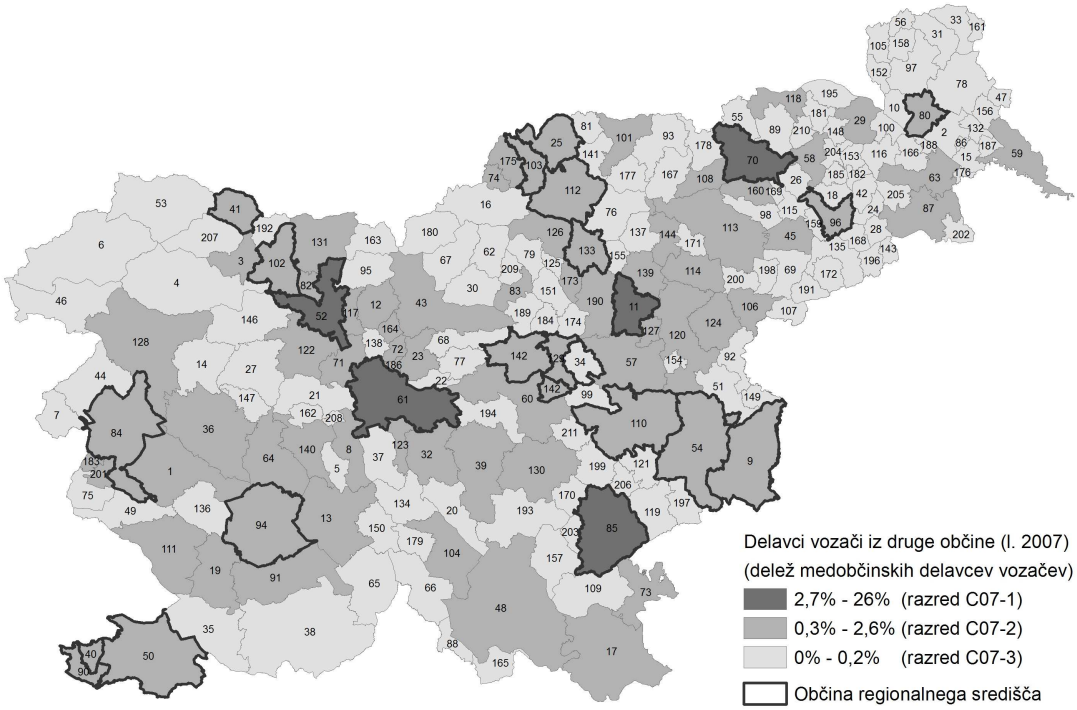

Slika 3. Delež medobčinske delovne mobilnosti v občini ponora leta 2007

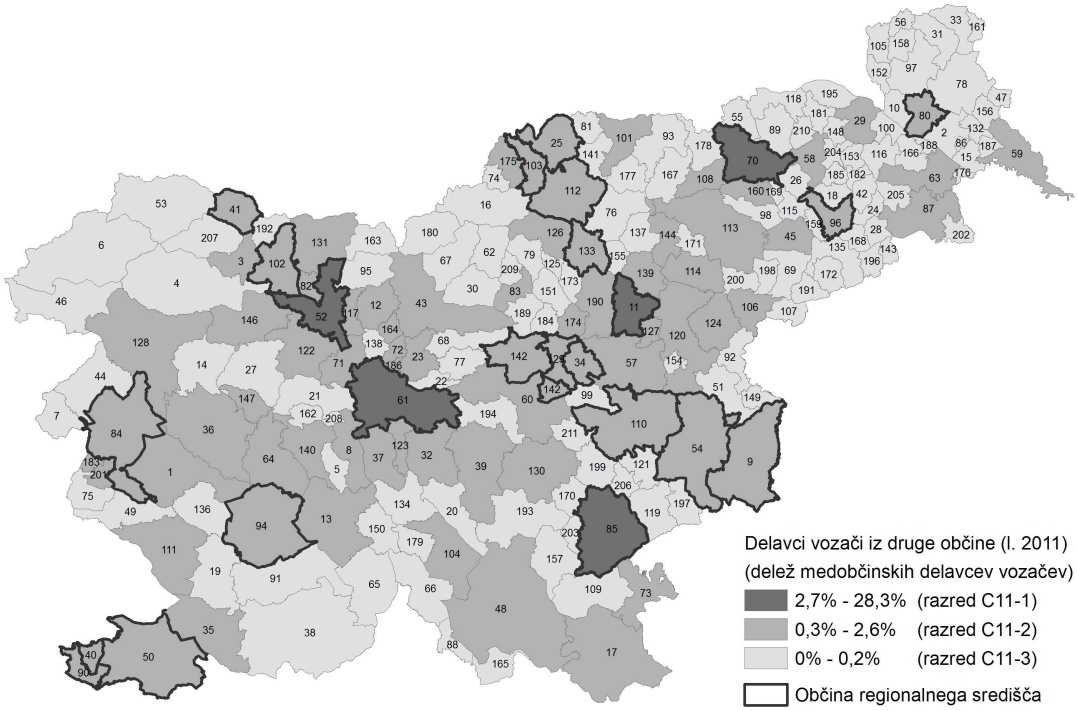

Slika 4. Delež medobčinske delovne mobilnosti v občini ponora leta 2011

Preglednica 4. Rezultati regresijske analize tokov selivcev (*M*) v regionalna središča v modelu (2) in delovne mobilnosti (*C*) v regionalna središča v modelu (3)

Parameter	**Selitve (*M*) v regionalna središča**		**Delovna mobilnost (*C*) v regionalna središča**	
	2007	**2011**	**2007**	**2011**
število interakcij	1.275	2.574	2.948	2.926
prilagojen delež pojasnjene variance	59,6%	71,5%	78,5%	78,7%
$c(M)/c(C)$	[0,998]	1,176	[0,962]	0,875
$K(P)_i$	0,421	0,728	0,721	0,716
$K(P)_j$	0,333	0,813	1,051	1,181
$K(d(t))_{ij}$	–1,168	–1,268	–2,213	–2,199
$K(ZAP)_i$	[–0,250]	–0,557	–0,434	–0,475
$K(ZAP)_j$	–1,777	–1,987	[–0,299]	1,170
$K(BOD)_i$	[0,036]	0,483	[–0,110]	[–0,230]
$K(BOD)_j$	1,086	0,662	[–0,072]	[–0,097]
$K(POPC)_i$	[0,091]	0,586	0,450	0,652
$K(POPC)_j$	–0,251	0,439	[–0,059]	0,554
$K(PCS)_i$	[–0,073]	[–0,056]	–0,378	–0,147
$K(PCS)_j$	[0,010]	[–0,094]	[–0,016]	[0,224]
$K(PCH)_i$	[0,063]	[0,002]	–0,090	[–0,083]
$K(PCH)_j$	0,250	0,436	0,694	0,401
$K(STA)_i$	0,861	0,986	1,191	1,012
$K(STA)_j$	0,271	0,542	0,573	0,558

Opomba. Ocene analiziranih parametrov, ki niso statistično značilne ($p > 0,1$), so izpisane s sivo barvo v oglatih oklepajih.

5 Razprava

Primerjava obsega (relativnih) tokov selitev in delovne mobilnosti v regionalna središča pred in v recesiji pokaže, da je recesija pomembno vplivala na obseg tokov selitev v regionalna središča Slovenije. Delež tokov vseh medobčinskih selitev v regionalna središča se je v času krize povečal za več kot 10 %, medtem ko se je delež tokov medobčinskih vozačev na delo povečal zgolj za 0,5 %. Če smo se torej pred recesijo preseljevali v veliki meri tudi v ostale občine Slovenije, predvsem v občine v zaledju pomembnejših središč (suburbanizacija; Ravbar, 2005), pa je recesija povzročila, da se v krizi večji delež vseh selivcev odloča za selitev v regionalna središča, kjer so koncentrirane razne storitvene in druge dejavnosti. S tem rezultatom smo *Domnevo 1*, da se v času recesije število selivcev kot tudi vozačev na delo v regionalna središča spremeni, le delno potrdili: delež selivcev v regionalna središča se je znatno povečal, medtem ko se relativni obseg delovne mobilnosti ni bistveno spremenil.

Regionalna središča, ki so v času pred recesijo nadpovprečno privlačila tokove selivcev, so svojo vlogo v času recesije ojačila – tako kot ponori, ki privlačijo tokove, kot tudi izvori, ki generirajo tokove selitev; ta središča so: Ljubljana, Maribor, Celje, Kranj in Koper. Podobna slika se kaže tudi v primeru voženj na delo: nadpovprečno privlačna regionalna središča za delavce vozače v recesiji so ostala središča, v katerih je skoncentrirana glavnina delovnih mest; ta središča so: Ljubljana, Maribor, Celje, Kranj in Novo mesto. Podobno kot za selitve, je tudi za delovno mobilnost generiranje tokov pred krizo in po letu 2008 raslo z rastjo regionalnih središč.

Iz preglednice 4 sledi še vrsta zanimivih ugotovitev. Rastoča oddaljenost je negativno vplivala tako na selivce (–1,168/–1,268) kot delavce vozače (–2,213/–2,199), na prve manj kot na druge, tako pred recesijo, kot leta 2011, vendar je bil vpliv na vozače leta 2011 neznačilno šibkejši kot pred krizo, medtem ko se je na selitve po izbruhu recesije rahlo ojačal. S tem rezultatom smo delno potrdili *Domnevo 2*, da se v času recesije spremeni vpliv razdalje na odločanje o selitvi in vožnji na delo.

V času recesije se je znatno spremenil vpliv treh parametrov: zaposlenosti, bruto osebnega dohodka pri selivcih in prihodka občine na prebivalca. Večja zaposlitev v izvoru je zniževala obseg tokov selivcev po krizi (–0,557), pred njo pa ne značilno, vpliv na zniževanje obsega tokov v regionalnih središčih je bil večji že pred krizo (–1,777), po krizi pa se je še ojačal (–1,987). Pri delavcih vozačih pa zaposlitev v izvoru skoraj z enako jakostjo (–0,475) zavira tokove delovne mobilnosti v regionalna središča kot pred krizo (–0,434), medtem ko boljša zaposlitev v regionalnem središču, ki pred krizo ni statistično značilno vplivala na obseg delovne mobilnosti, pa v času recesije povečuje (1,17) obseg tokov delavcev vozačev v regionalna središča.

V času recesije je postal pomemben tudi bruto osebni dohodek v izvoru: praviloma se bolj selimo v občine z višjimi bruto osebnimi dohodki (0,483). Regionalna središča z višjimi osebnimi dohodki bolj privlačijo selivce (1,086/0,662), vendar je postal ta vpliv v času recesije šibkejši. BOD pa ni pred krizo, in tudi ne po letu 2008, vplival na obseg tokov delavcev vozačev.

Na naše odločanje pa po novem (v času recesije) vpliva tudi prihodek občine na prebivalca v izvoru: več selitev v regionalna središča se generira v »bogatejših« občinah, kot v tistih z nižjimi prihodki na prebivalca (0,586), kar pred recesijo ni bilo pravilo. V recesiji ima ta parameter večji pozitivni vpliv tudi na tokove delcev vozačev (0,652), kot ga je imel pred njo (0,450). Pred recesijo se je v bogatejša regionalna središča preseljevalo celo relativno manj selivcev (–0,251), v recesiji pa prav ta središča bolj privabljajo tokove selivcev (0,439). Vpliv prihodka občine na prebivalca v ponoru na delovno mobilnost v regionalna središča pred recesijo ni bil značilen, po nastopu krize pa – podobno kot selivcih – vpliva na povečan obseg (0,554) tokov delavcev vozačev v regionalna središča Slovenije.

Cene stanovanj niso statistično značilno vplivale na selivce ne pred krizo in tudi ne vplivajo v njej, na delavce vozače pa so rahlo vplivale le v izvoru (–0,378/–0,147); in sicer, nižje cene

stanovanj so zviševale obseg tokov v regionalna središča (ta pojav je bil bolj intenziven pred krizo kot pa leta 2011). Višje cene hiš pa so rahlo zviševale obseg tokov – tako selivcev (0,25/0,436) kot delavcev vozačev (0,694/0,401) – vendar predvsem v ponoru.

Eden od močnejših faktorjev vpliva na selitve, kot tudi na delovno mobilnost, je indeks staranja. Ta vpliva na obseg tokov selivcev tako s povečevanjem v izvoru (0,861/0,986), kot s povečevanjem v ponoru oziroma v regionalnih središčih (0,271/0,542). V času krize se je povečal njegov vpliv še predvsem na selitve. Tudi pri delavcih vozačih opazimo, da je večja delovna mobilnost iz občin z večjim indeksom staranja (1,191/1,012), hkrati pa je obseg tokov delavcev vozačev v regionalna središča z večjim indeksom staranja večji (0,573/0,558). Vpliv staranja populacije v regionalnih središčih na delovno mobilnost je bil pred recesijo kot tudi v njej šibkejši kot v izvoru.

Glede na zgoraj opisane rezultate lahko zaključimo, da smo le delno potrdili našo *Domnevo 3*, da se v času recesije spremenijo parametri kakovosti regionalnih središč in s tem njihova privlačnost. Na naše odločanje glede selitev v regionalna središča so se najbolj spremenili vplivi naslednjih obravnavanih parametrov kakovosti regionalnih središč: vpliv števila prebivalcev se je povečal, vpliv zaposlenosti se je rahlo povečal, vpliv bruto osebnega dohodka se je prepolovil, vpliv starostne strukture se je rahlo povečal, najbolj pa se je spremenil vpliv prihodka občine regionalnega središča na prebivalca na privlačnost tokov selivcev v regionalna središča: pred recesijo smo se v splošnem selili v regionalna središča z manj prihodka na prebivalca, sedaj pa se odločamo predvsem za bolj bogata regionalna središča. Podobno lahko ugotovimo, da so v času recesije postala bolj privlačna za delavce vozače regionalna središča z več prihodka na prebivalca, medtem ko pred recesijo ta parameter ni bistveno vplival na naše odločanje glede izbire delovnega mesta.

V prispevku smo tudi dokazali, da se je v času krize zmanjšala privlačnost sosednjih občin okoli regionalnih središč (*Domneva 4*). Pri tem imamo v mislih občine Kamnik (43), Domžale (23) in Grosuplje (32), katerih relativna privlačnost za tokove selivcev se je zmanjšala, predvsem na račun Ljubljane (61).

6 Zaključek

V prispevku smo analizirali vpliv recesije na parametre kakovosti regionalnih središč in njihovo privlačnost. Analiza obravnavanih parametrov na naše odločanje glede selitve in delovne mobilnosti je pokazala naslednje:

- V času recesije se je vpliv razdalje na naše odločanje glede selitve v regionalno središče rahlo povečal: v času pred recesijo smo se bili pripravljeni preseliti tudi na daljšo razdaljo, sedaj pa se za preselitev odločajo predvsem iz bolj bližjih občin. Vpliv razdalje na delovno mobilnost v regionalna središča se ni bistveno spremenil v recesiji.
- V času recesije je zaposlenost v izvoru postala pomemben parameter pri našem odločanju glede selitve (v času gospodarske konjunkture ni imela vpliva): boljša zaposlenost v izvoru sedaj zadržuje možne selivce pri njihovem odločanju glede preselitve v regionalno središče. Pomembna pa je tudi ugotovitev, da na odločanje glede selitve v regionalno

središče ne vpliva zaposlenost v središču – še več: bolj smo se pripravljeni preseljevati v središča, kjer je zaposlenost nizka. Vpliv zaposlenosti v izvoru na delovno mobilnost v regionalna središča se v času recesije ni bistveno spremenil. Za delavce vozače pa je v času recesije postala pomembna zaposlenost v ponoru, tj. v regionalnih središčih.

- V času recesije je bruto osebni dohodek v izvoru postal pomemben parameter pri odločanju glede preselitve. Praviloma se selimo iz občin z višjimi bruto osebnimi dohodki, toda višji osebni dohodki bolj kot generirajo, privlačijo tokove selivcev v regionalna središča Slovenije. V vseh primerih pa lahko ugotovimo, da bruto osebni dohodek ne vpliva bistveno na delovno mobilnost v regionalna središča.
- V času recesije so bogatejša regionalna središča (z več prihodka na prebivalca) postala bolj privlačna za selivce kot tudi za delavce vozače. Hkrati pa lahko ugotovimo, da bogatejše občine v izvoru generirajo več tokov selivcev kot tudi vozačev na delo v regionalna središča Slovenije.
- V večini analiziranih primerov se cene analiziranih nepremičnin (stanovanj in hiš) niso izkazale za pomembne pri sprejemanju naših odločitev glede selitve in/ali vožnje na delo v regionalno središče. Ugotovimo lahko, da, na ravni interakcij med občinami Slovenije, cene stanovanj kot tudi hiš ne vplivajo na naše odločanje glede selitev – to velja za čas pred in v recesiji. Nižje cene stanovanj in hiš v izvoru so praviloma generirale več vozačev na delo v regionalna središča. Višje cene hiš v ponoru pa so bolj privlačile delavce vozače kot selivce. Slednji so se kljub višjim cenam hiš preseljevali v regionalna središča, kjer so cene nepremičnin praviloma višje. Recesija ni bistveno spremenila vpliv cene nepremičnine na naše odločanje glede selitev in/ali vožnje na delo.
- Prav tako lahko ugotovimo, da recesija ni bistveno vplivala na spremembo vpliva problema staranja na naše odločanje glede selitve ali delovne mobilnosti – razen v primeru selitev v regionalna središča. Pred recesijo so selivce manj privlačila regionalna središča z nižjim deležem mlajših od 15 let, sedaj pa smo se pripravljeni preseliti tudi v središča z večjim deležem starejših od 65 let.

S pomočjo teh ugotovitev lahko tudi dolgoročno planiramo povpraševanje po bivališčih in delu v naseljih različne centralnosti in velikosti – slednje pripomore k boljšemu prostorskemu planiranju in zadovoljevanju potreb prebivalcev Slovenije nasploh, torej lahko prispeva tudi k višji kakovosti življenja. Z boljšim usklajevanjem ponudbe in povpraševanja na trgu nepremičnin bo tudi gradbeni sektor, ki danes povsod v Evropi najbolj občuti posledice krize, ponovno zaživel in usklajen s politikami financiranja investicij v prostor doprinesel k dodani vrednosti in rastočemu BDP v članicah EU. Urbanizacija namreč lahko, kot to kaže zgodovina zadnjih 160 let in o tem piše Harvey (2011), v okoliščinah, ko ostale gospodarske panoge stagnirajo, absorbira presežek kapitala, ki ne najde svojih investicijskih priložnosti, in dela, ki ne najde priložnosti za zaposlitev v ostalih panogah. Skozi celotno zgodovino pa je za uspešno urbanizacijo potreben nastanek novih finančnih institucij in novih finančnih instrumentov, katerih pomanjkanje pomeni pomembno omejitev pri mobilizaciji kapitala in dela.

V pričujočem prispevku podajamo le primerjavo selitev in delovne mobilnosti v dveh časovnih intervalih, v letu pred recesijo in v časovnem intervalu enega leta v obdobju recesije. Pričakujemo, da bi poglobljena analiza časovne vrste na daljši rok osvetlila tudi nekatere posebnosti, katere v tem prispevku nismo zaznali.

V uvodnih poglavjih smo že omenili »prisotnost ustvarjalnega razreda« kot enega izmed pomembnih parametrov kvalitete urbanih središč, ki po Floridi (2002, 2003, 2008) bistveno vpliva na privlačnost večjih urbanih središč. S tem v zvezi bi bilo smiselno v prihodnje raziskati vpliv »ustvarjalnega deleža« populacije na privlačnost urbanih središč za selivce, prav tako pa je smiselno raziskati tudi vpliv takšne populacije na privlačnost za podjetja in kapital.

Uspešne regije in njihovi centralni kraji bodo privlačili prebivalce z ustrezno starostno in izobrazbeno strukturo ter kapital in prihranke prebivalstva v prostor in ti bodo ta prostor bogatili naprej. V nadaljnjih študijah bo potrebno podrobneje analizirati posamezne izobrazbene in starostne kohorte prebivalstva ter njihove preference pri selitvah vsaj tako podrobno kot preference kapitala. Pri tem pa želimo v nadaljnjih študijah še posebej proučiti, kako lahko politika Evropske centralne banke vpliva na selitve v prostoru v smislu oživljanja evropskega gospodarstva; glej (Bogataj, 2013) in zniževanja volatilnosti investicij v prostor (Markowitz, 1952), da se nepremičninski balon ne ponovi več.

Opomba: Raziskava je bila delno sofinancirana s sredstvi Javne agencije za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije, raziskovalni projekt »Vpliv recesije na interakcije regij v globalnih oskrbovalnih mrežah in rabo zemljišč«, št. J5-4279-0792 2011-2014.

Reference

1. Apohal Vučkovič, L., in sod. (2009). *Socialni razgledi 2008*. Ljubljana: Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj.
2. Bevc, M. (2000). Notranje in zunanje selitve v Sloveniji v devetdesetih letih po regijah. *Teorija in praksa, 37*(6), 1095–1116.
3. Bevc, M., Zupančič, J., & Lukšič-Hacin, M. (2004). *Migracijska politika in problem bega možganov* (Raziskovalna naloga). Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja, Inštitut za narodnostna vprašanja. Pridobljeno na http://www.slovenijajutri.gov.si/fileadmin/urednik/dokumenti/MBevc.pdf
4. Bogataj, D. (2013) *Vlagaj v svoj dom, da boš dolgo živel in ti bo dobro na zemlji*, Šempeter pri Gorici: Mediterranean Institute for Advanced Studies.
5. Bole, D. (2004). Dnevna mobilnost delavcev v Sloveniji = Daily mobility of workers in Slovenia. *Acta geographica Slovenica*, *44*(1), 25–45.
6. Bole, D. (2011). Spremembe v mobilnosti zaposlenih: primerjalna analiza mobilnosti delavcev v največja zaposlitvena središča Slovenije med letoma 2000 in 2009. *Acta geographica Slovenica*, *51*(1), 93–108.
7. Cesario, F. J. (1973). A generalized trip distribution model. *Journal of Regional Science*, *13*(2), 233–247.

8. Cesario, F. J. (1974). More on the generalized trip distribution model. *Journal of Regional Science*, *14*(3), 389–397.
9. Drobne, S., & Bogataj, M. (2011). *Accessibility and flow of human resources between Slovenian regions*. Ljubljana, Šempeter pri Gorici: Faculty of Civil and Geodetic Engineering, Mediterranean Institute for Advanced Studies.
10. Drobne, S., Rajar, T., & Lisec, A. (2013). Dinamika selitev in delovne mobilnosti v urbana središča Slovenije, 2000–2011, *Geodetski vestnik, 58*(2), sprejeto v objavo.
11. DRSC. (2012). Mreža državnih cest, Slovenija, letno. Družba Republike Slovenije za ceste.
12. Florida, R. (2002). *The Rise of the Creative Class. And How It's Transforming Work, Leisure and Everyday Life*. New York: Basic Books.
13. Florida, R. (2003). Cities and the Creative Class, *City & Community*, *2*(1), 3–19.
14. Florida, R. (2008). *Who's Your City?*, New York: Basic Books.
15. Fotheringham, A. S., & O'Kelly, M. E. (1989). *Spatial Interaction Models: Formulations and Applications*, Dordrecht, Kluwer Academic Publishers.
16. Greenwood, M. J., & Hunt, G. L. (2003). The Early History of Migration Research. *International Regional Science Review, 26*(1), 3–37.
17. Grigg, D. B. (1977). E. G. Ravenstein and the Laws of migration, *Journal of Historical Geography, 3*(1), 41–53.
18. GURS. (2012a). Podatki o povprečnih cenah stanovanj in hiš v občini. Geodetska uprava Republike Slovenije.
19. GURS. (2012b). Prostorski podatki o občinah v Sloveniji. Geodetska uprava Republike Slovenije.
20. Harvey, D. (2011). *The Enigma of Capital: and the Crises of Capitalism*, Oxford, New York: Oxford University Press.
21. Haynes, K. E., & Fotheringham, S. (1984). *Gravity and spatial interaction models*. SAGE publications, Inc.
22. Heather P. (2010). *Empires and Barbarians: The Fall of Rome and the Birth of Europe*, New York, Oxford University Press, Inc.
23. Kajzer, A. (2011). Vpliv gospodarske krize na trg dela v Sloveniji in izzivi za politiko trga dela, *IB Revija*, *45*(4), 13–21.
24. Lee, E. S. (1966). A Theory of Migration, *Demography, 3*(1), 47–57.
25. Markowitz, H. (1952) Portfolio Selection, *The Journal of Finance*, *7*(1), 77–91.
26. MF. (2012). Podatki občin o realiziranih prihodkih in drugih prejemkih ter odhodkih in drugih izdatkih splošnega dela proračuna ter o realiziranih odhodkih in drugih izdatkih posebnega dela proračuna. Ministrstvo za finance. Pridobljeno na http://www.mf.gov.si/si/delovna_podrocja/lokalne_skupnosti/statistika/podatki_obcin_o_realiziranih_prihodkih_in_drugih_prejemkih_ter_odhodkih_in_drugih_izdatkih_splosnega_dela_proracuna_ter_o_realiziranih_odhodkih_in_drugih_izdatkih_posebnega_dela_proracuna/
27. OECD. (2009). *Country statistical profiles*. Pridobljeno na http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=CSP2009
28. Ravbar, M. (2005). »Urban sprawl«: Popačena slika (sub)urbanizacije v Sloveniji? *Geografski vestnik*, *77*(1), 27–36.
29. Ravenstein, E. (1876). The birthplaces of the people and the laws of migration. *The Geographical Magazine, 3*, 173-177, 201-206, 229–133.
30. Ravenstein, E. (1885). The Laws of Migration, *Journal of the Statistical Society, 46*, 167–235.
31. Ravenstein, E. (1889). The Laws of Migration: Second Paper, *Journal of the Royal Statistical Society, 52*, 241–305.

32. Resolucija o poglavitnih smotrih in smernicah za urejanje prostora. Uradni list SRS 43/1973.
33. SPRS (2004). *Strategija prostorskega razvoja Slovenije*. Ministrstvo za okolje in prostor Republike Slovenije. Pridobljeno na http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/publikacije/drugo/en/sprs_eng.pdf
34. SURS. (2009). Uvedba nove statistične metodologije na področju statistike selitev. SI-STAT, Podatkovna baza Statističnega urada Republike Slovenije. Pridobljeno na http://www.stat.si/doc/sosvet/Sosvet_22/Sos22_s1132-2009.doc
35. SURS. (2010). Delovne migracije, Metodološka pojasnila. SI-STAT, Podatkovna baza Statističnega urada Republike Slovenije.Pridobljenio na http://www.stat.si/doc/metod_pojasnila/07-234-MP.htm
36. SURS. (2012): SI-STAT podatkovni portal, Pregled po občinah. Statistični urad Republike Slovenije. Pridobljeno na http://pxweb.stat.si/pxweb/Database/Obcine/Obcine.asp
37. Tobler W. (1995). Migration: Ravenstein, Thorntwaite, and Beyond, *Urban Geography, 16*(4), 327–343.

***

Viš. pred. mag. Samo Drobne je diplomiral na Univerzi v Ljubljani (UL), Fakulteti za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo (FAGG), na Oddelku za geodezijo, kjer je tudi magistriral na Interdisciplinarnem podiplomskem študiju planiranja in urejanja prostora. Od leta 1996 dalje je višji predavatelj, najprej za prostorske sisteme, nazadnje pa za geodezijo in geoinformatiko, na Univerzi v Ljubljani. Bil je mentor in somentor pri 86-tih diplomah in leta 2009 somentor pri študentski univerzitetni Prešernovi nagradi. Sodeloval je v številnih temeljnih in aplikativnih raziskovalnih projektih, zadnja leta pa sodeluje tudi v mednarodnih projektih, predvsem v okviru programa ESPON. Napisal in objavil je kot avtor in soavtor 22 izvirnih znanstvenih člankov, 11 preglednih znanstvenih člankov, 4 strokovne članke, 6 znanstvenih in 1 strokovno monografijo, 1 univerzitetni učbenik, več kot 90 sestavkov v zbornikih del domačin in mednarodnih znanstvenih in strokovnih posvetov in 48 končnih poročil o rezultatih raziskav oziroma študijah. V zadnjih desetih letih ima 18 normiranih čistih citatov. Aktivno sodeluje v okviru Slovenskega društva Informatika (SDI) – Sekcije za operacijske raziskave (SOR), kjer je tajnik, član upravnega odbora omenjene sekcije in član organizacijskih in programskih odborov mednarodnega simpozija iz operacijskih raziskav v Sloveniji (SOR). Leta 2007 je prejel priznanje SDI za razvoj mednarodnega sodelovanja in izmenjavo dosežkov na področju operacijskih raziskav. Trenutno je namestnik predstojnika Oddelka za geodezijo na Fakulteti za gradbeništvo in geodezijo (FGG), Univerze v Ljubljani (UL).

***

Prof. dr. Marija Bogataj je diplomirala na Univerzi v Ljubljani (UL), Fakulteti za naravoslovje in tehnologijo (FNT), na Oddelku za matematiko in fiziko v letu 1974, magistrirala na Ekonomski fakulteti Borisa Kidriča (EFBK), UL na programu Operacijske raziskave leta 1978, doktorirala leta 1983 s področja modeliranja v prostorskem planiranju na Fakulteti za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo (FAGG), UL, kjer je bila leta 1994 izvoljena v redno profesorico. Vzporedno je leta 1993 prevzela naloge dekanice na Višji pomorski in prometni šoli v Piranu in jo preko Visoke pomorske in prometne šole popeljala v Fakulteto za pomorstvo in promet (FPP), Univerze v Ljubljani (UL), kjer je bila dekanica vse do leta 1999. Od tedaj je vodila raziskovalno skupino CERRISK, najprej na UL, FPP, nato pa na samostojnem institutu mednarodnega značaja MEDIFAS. Njeno raziskovalno področje je v ožjem teorija lokacije in študij oskrbovalnih sistemov v mestih in naseljih mestnega značaja, pa tudi študij regionalnih mrež. V svoji raziskovalni karieri je napisala samostojno ali v soavtorstvu 65 znanstvenih in en strokovni članek, imela 9 objavljenih vabljenih predavanj predvsem na mednarodnih konferencah, 84 objavljenih recenziranih prispevkov na konferencah, 14 samostojnih del v monografskih publikacijah, je avtorica ali soavtorica 17 znanstvenih in ene strokovne monografije ter dveh učbenikov, pa tudi množice ostalega študijskega gradiva. Sodelovala oziroma vodila je 5 mednarodnih projektov in množico slovenskih projektov. Sodelovala je oziroma še sodeluje v uredniškem odboru šestih mednarodnih revij, od katerih je ena kategorije A1 in ena A4, kakor tudi v uredništvu Springerjeve monografije. Predavala je na 8 tujih univerzah. V zadnjih desetih letih ima 833 normiranih čistih citatov.

***

Abstract:
Impact of Recession on the Parameters of Quality of Regional Centres and their Attractiveness

This paper explores the findings regarding the impact of recession that began in 2008 in Slovenia to the chosen parameters of quality of regional centres, which are reflected in their attractiveness. We wanted to test the assumption of the impact of recession to the attractiveness of regional centres to both internal migration and commuting flows. To this end, an adjusted gravity spatial interaction model was developed by evaluating regression coefficients. We analysed the impacts of population size, distance, employment, gross personal income, municipality revenue per capita, average price per square metre of apartments and houses, and age structure in the municipality pertaining to the decision to potentially migrate or commute related to the migration and choice of workplace in the regional centre. The impact of the recession was analysed by comparing the estimations of regression coefficients before the recession (2007) and during the recession (2011). It is shown that during the recession, internal migrations to regional centres increased considerably, while commuting to regional centres did not change significantly. We also showed that during the recession, the impact of the distance to the decision to migrate to regional centres slightly increased, while the impact of the distance to the decision to commute did not change significantly. Notably, during the crisis the impact of municipality revenue per capita in the regional centre to the analysed flows changed the most: during the recession, the decision to migrate and/or commute to 'more prosperous' regional centres is made more easily.

In the future, it is to be expected that local self-governments will make more effort to consider how to attract taxpayers to their local community and hence enrich the community, while the analysis of these parameters will become more significant for the individual levels of the local self-government. Gravity models, such as the one used here, include different indicators of attractiveness; however, the approach used in this case is, indeed, special due to its emphasis on the age structure and the associated challenges burdening both Europe and Slovenia today. In Europe and elsewhere, we have not come across such a case where the implications of the crisis would have been evaluated using this kind of model. To some extent, this was done within the ESPON ATTREG European project, where as a case study a partial analysis of the mentioned problem on the case of Slovenia was performed; however, at the time, the data on the situation in the crisis period were still scarce. In the paper, we encountered methodological changes in statistical data capture, hence, in some cases the accurate values had to be replaced by the expected values, using the method described in the paper.

Keywords: recession, migration, commuting, spatial interaction model, regional centres, quality of regional centres, attractiveness, Slovenia.